

BOOK og BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 2–2019

Bibliotekenes IT-senter + AXIELL = Sant

**Nå er vi alle Axiell, din samarbeidspartner
for IT-løsninger og tjenester til offentlige
bibliotek, skoler, arkiv og museum.**

Mikromarc biblioteksystem vedvarer og våre kunder får i tillegg mange nye spennende muligheter gjennom Axiell. Vi fortsetter nå vår felles reise med å utvide Quria, den moderne skybaserte digitale bibliotekstjenesteplattformen, som gir helt nye muligheter for styring av både trykte og digitale ressurser i biblioteksamlingen.

**Vi ønsker våre gamle og nye kunder
hjertelig velkommen til oss!**

AXIELL Quria

Vi skaper fremtidens biblioteksystem

Les mer på www.axiell.no

INNHold

HOVEDSAKEN

Frå drill til Dante: Har verktøy, skisko og kunstverk ein naturleg plass blant bokhyllene på biblioteka, eller er det å undergrave biblioteket sine kjerneoppgåver? Svaret frå bibliotekskjennarane er tja. 10

BOK

Mexico: Lyrikk på indianerspråk	26
Bokomtale: Helle Helle, «de»	52
Bokomtale: Mona Høvring: «Fordi Venus passerte en alpefiol den dagen jeg blei født»	53
Forfatterportrettet: Ingvild Lothe	54
Bokomtale: Trude Marstein, «Så mye hadde jeg»	58
Hamsun-bok: Litteraturforskning på avvegar	60
Naturmannen Jan Østeng Hov	62
Bli med på diktermuseum i St. Petersburg	71

BIBLIOTEK

Debatt om framtidens barnebibliotek	6
Politikk virker	16
Deichman på flyttefot	18
Forskningsbibliotek: Kunnskap som globalt fellesgode	19
Skulebiblioteket som laboratorium	22
Utfordrende å drive et lite bibliotek	39
London: The Women's Library	42
De samiske pionerene Isak Persen og Anders Larsen	46
Oodi, Helsingfors: En ode med publikumsappell	65
Sverige: Vil ha flere bibliotekarere med utenlandsk bakgrunn	68

MENINGER

Tid for selvrefleksjon	4
Bibliotek som læringsallmenning	44

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek	31
---	----

Tid for selvrefleksjon

Folkebiblioteket er en robust institusjon. Kjerneverdiene og -oppgavene har ligget fast i lang tid: «Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet,» som vi kan lese i biblioteklovens formålsparagraf.

I de siste årene har bibliotekene imidlertid begynt å eksperimentere med nye aktiviteter og tilbud til brukerne. Vi gjenga en høyt temperert bloggpost av Karl Kalseth i Bok og Bibliotek nr 1-2019, «To Nesbø og en boremaskin, takk!», hvor Kalseth går krast ut mot denne nye bibliotektrenden. Han skriver:

«Den sprer seg som en mare, praksisen om at folkebibliotekene skal være kommunale utlånstasjoner for allslags som folk egentlig kan skaffe seg selv. Under dekke av det grønne skiftet og at gjenbruk er mer miljøvennlig enn forbruk, er bibliotekene nå i ferd med å overgå seg selv med alt de kan låne ut: fritidsutstyr som ski med tilbehør, redningsvester, kano, kajakk, telt; bilstoler (hva nå det er, kanskje barneseter), verktøy, «alt fra fastnøkler til vinkelsliper», SUP-brett, truger, bålpanne; sykler, el-sykler, lastesykler, fat-bike...»

I denne utgaven følger vi opp med en bred reportasje, og spør: Har verktøy, skisko og kunstverk en naturlig plass blant bokhyllene på bibliotekene, eller er det å undergrave biblioteket sine kjerneoppgaver? Vi har snakket med en rekke personer innenfor biblioteksektoren, og svaret på spørsmålet kan tolkes som et «tja».

Joda, biblioteket tåler eksperimentering. Men kanskje er vi i ferd med å gå for langt i å ty til nye virkemidler for å pynte på besøkstallene og utlånsstatistikken, på bekostning av tradisjonelle bibliotektenester? Den nye Deichmansjefen, Knut Skansen, er ikke overbevist om at bibliotekene skal drive med utlån av verktøy og annet utstyr. Han sier til Bok og Bibliotek:

«Eg er opptatt av at oppdraget vårt er knytt til litteratur, kunnskap og opplysning. Difor er eg litt skeptisk når ein startar med å låne ut andre ting, og eg meiner det ligg utanfor oppdraget. Samstundes kan ein nokre gongar gjere ein vri på ting om det betyr at ein får tak i brukarar som ein vanlegvis ikkje når. Me skal og bør utforske moglegheitene til å komme i kontakt med målgruppa vår, til dømes unge menn. Då kan kanskje verktøy, som på Torshov, eller ein sykkelverkstad, som me har på Holmlia, vere ei moglegheit.»

Men han slipper ikke skepsisen, og fortsetter:

«Forskriftene våre har aldri bedt oss låne ut hageutstyr og andre liknande ting, då står me i fare for å vatne ut bibliotekskonseptet. Me skal ikkje vere ein utlånssentral, kva blir då det neste etter drill og skrumaskin.»

Vi har også snakket med nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre, som sitter i toppen av det statlige utviklingsorganet for biblioteksektoren. Han er ikke særlig bekymret for bibliotekenes framtid selv om de velger å låne ut verktøy og andre utradisjonelle bibliotekgjensstander. «Eg trur ikkje den typen aktivitet står i vegen for noko. Me kan heller snakkast den dagen ein får drill og ski, men ikkje kunnskap om litteratur, men det trur eg nok ikkje vil skje,» sier han.

Myhre ser trenden som en del av bibliotekenes utvikling mot å være en møteplass og å trekke nye folk, og han mener at den typen eksperimentering er en del av selvstyret deres. «Dette er innanfor handlingsrommet deira, og biblioteka finn sjølve ut kva som funkar for dei.» Men også Myhre tar forbehold. «Dersom bokbudsjettet går til drillar, er det ein annan situasjon,» slår han fast.

Jeg tenker at det med jevne mellomrom kan være sunt å pusse lupen og se nærmere på bibliotekets aktiviteter i forhold til samfunnsoppdraget. Kanskje er det viktig i en tid hvor mangfoldet av bibliotekliknende tilbud har eksplodert på nettet, at bibliotekene holder fast ved kjerneoppgaver som kunnskapsorganisasjon, kunnskapsformidling, kildekritikk, litteraturformidling og lesestimulering – i stedet for å gå på frierfotter til brukere som fort kan komme i skade for å glemme hva et bibliotek virkelig er.

Du finner reportasjen på side 10-15.
God lesing!

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Når ble den første boka trykket i Norge?

I år er det som kjent 500-årsjubileum for de to første norske trykte bøkene, nemlig *Breviarium Nidrosiense* og *Missale Nidrosiense*. De ble trykket i henholdsvis Paris og København, men «fordi de er trykt på norsk initiativ, for norske penger og for det norske markedet, regner vi bøkene for norske», forteller forskningsbibliotekar Anne Eidsfeldt ved Nasjonalbiblioteket til Akersposten.no. Den første boktrykkingen i Norge, skjedde riktignok over 100 år senere. Det var en almanakk for 1644, som ble trykket i Christiania i 1643. ■

Rekordstor bibliotekbruk

I ei undersøkning svarer 54 prosent av folket at dei har vore på eit folkebibliotek det siste året, skriv Nasjonalbiblioteket i ei pressemelding. Før bibliotekstrategien blei starta opp i 2015, var det 40 prosent av folket som svarte det same. Det er framleis boklån dei fleste bruker biblioteket til, men det har også vore ein stor vekst når det gjeld å besøkje biblioteka i samband med arrangement. Det er også fleire som bruker biblioteket til å gjere lekser og ha gruppearbeid på i dag enn det var før strategiperioden starta. ■

Digitaliseringsministeren

Norges første digitaliseringsminister, Nikolai Astrup, har vært på befaring på nasjonalbiblioteket for å «lese seg opp» på sin nye stilling. Her ga nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre ham en grundig innføring i nasjonalbibliotekets omfattende digitaliseringsarbeid. Til nå er mer enn en halv million bøker, 2 millioner aviser og 1,7 millioner radioprogram digitalisert. Sira Myhre viste også fram den digitale bibliotekaren Nancy, en kunstig intelligent maskin som bruker det digitale arkivet til å svare på det du spør henne om. «Hun treffer altså så forbanna presist», sier Sira Myhre til Computer World Norge (cw.no). Digitaliseringsministeren var mektig imponert. «At dette gir enorme muligheter er det ingen tvil om. Derfor har regjeringen besluttet at vi skal lage en ny nasjonal strategi for kunstig intelligens», avslører Astrup. ■

Trylleshow

Et tog av barn, foreldre og besteforeldre strømmet inn på Larvik bibliotek lørdag ettermiddag til utsolgt trylleshow med Johannes Lindrupsen. Nøkkelordet for forestillingen var publikumsdeltagelse. «Akkurat det med å invitere ungene inn i showet er det viktigste for meg. Jeg er like mye komiker som tryllekunstner, så dette et slags stand-up show på ungenes premisser, da er det viktig at de deltar, det er jo halve mora», sier Lindrupsen til Østlands-Posten (op.no). Leder av bibliotekets barneavdeling Susanne Bolstad lover flere spennende arrangementer: «Neste arrangement er den 16.mars, det gleder vi oss veldig til. Da kommer Jørn Lier Horst og Hans Jørgen Sandnes, forfatterne bak boka Detektivbyrå Nr 2. Da blir det sikkert fullt hus igjen». ■

Stordalen vil satse i Sverige

Det er et år siden Petter Stordalen inntok den norske bokverdenen. Nå oppretter han en svensk avdeling av Strawberry Publishing. Stordalen har samlet sammen det han omtaler som et «dream team»: Karin Linge Nordh, Sara Lindegren, og Anders Sjöqvist, som alle går fra toppstillingen i det svenske forlaget Forum. «Dette er en tung rekruttering som blir lagt merke til i svensk bokbransje, og den viser at Stordalen & Co mener alvor. Samtidig holder de seg til sin hovedstrategi: Å satse på bestselgere. Det kan de fort få ved å hente de tre nøkkelmedarbeiderne fra Forum – et av Sveriges desidert mest kommersielt innrettede forlag», sier Vebjørn Rogne i det norske bokbransjemagasinet BOK365 til VG. ■

Debatterte framtidas barnebibliotek

Er møteplassfunksjonen blitt vel så viktig som litteraturformidlinga, var spørsmålet som ble stilt til tre skandinaviske representanter under Nordisk barnebokkonferanse i Stavanger i februar.

TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

Berit Sandholdt Jacobsen (leder for Svendborgs biblioteker på Jylland), Johanna Hansson (leder Svensk biblioteksforening) og Stig Elvis Furset

(spesialbibliotekar ved Buskerud fylkesbibliotek og medlem av Norsk biblioteksforenings litteraturpolitiske utvalg), ga ikke noe klart svar. Men etter

debatten er det fristende å tolke inn et «Ja».

Arrangement trekker publikum

Erfaringene fra de tre landene er temmelig like. Arrangement i barne- og ungdomsbibliotekene er viktige for å lokke folk inn gjennom bibliotekdørene.

Vidar Kvalshaug (t.v.) ledet debatten under Nordisk barnebokkonferanse i Stavanger, med Berit Sandholdt Jacobsen fra Danmark, Johanna Hansson fra Sverige og Stig Elvis Furset fra Norge.

I Danmark er Makerspace, kodekurs og barneteater, ofte fremført av profesjonelle aktører, blitt populært.

Også i Sverige er slike arrangement viktige, der rundt 60 prosent av alle arrangement rettes mot barn og unge.

– Aktiviteter i biblioteket er spesielt viktige for å trekke barna inn i bibliote-

klokalene. Når det ikke er arrangement, er det langt færre barn der, sier Johanna Hansson.

De små barna, som tas med av sine foreldre, er lettere å nå enn ungdom som kan velge mellom mange andre tilbud.

I likhet med i Norge, har svenske

bibliotek, gjennom lovgivningen, fått et utvidet ansvarsområde med et spesifikt demokratisk oppdrag. Ungdom får tilbud om politiske arrangement, men bibliotekene har enn så lenge ikke utviklet særlig mange aktiviteter som direkte handler om å arbeide med barn og demokrati.

Stig Elvis Furset liker de svenske tilbudene som er spisset mot ungdom, og som har inspirert til norske tilbud som Biblo Tøyen. Men selv om han liker bibliotekenes rolle som debattarena, satte han likevel et stort spørsmålstegn:

– Går dette på bekostning av bibliotekets basisoppgaver? Har litteraturredningen mistet sin status?

Furset mente å se en tendens der mange bibliotek hopper fra trend til trend, enten de et år skal være debattarena, det neste møteplass, for året etter å bli et verksted.

– Vi prøver ut noe og hopper videre uten å bli gode på noe som helst. Hva er kjernevirksomheten vår? Skal vi ha klatrevegg? Eller bordtennisbord? Et sted må grensa trekkes mot å være en fritidsklubb, sier han.

Skap leseinteresse tidlig

Ifølge Hansson er trenden i Sverige at man leser mindre og dårligere enn før. Et tiltak mot dette, er det nasjonale prosjektet «Bokstart» der bibliotekarer i flere kommuner kan dra hjem til småbarnsfamilier i sosioøkonomisk utsatte områder og fortelle om bibliotekenes litteraturtilbud til foreldrene, slik at tidlig lesestart kan bedre barnets språkutvikling og lesekyndighet.

Når stimulering av barns leseinteresse er tema, er skolebibliotekenes situasjon ikke til å unngå.

– Jeg er desillusjonert. Det har ikke skjedd en dritt på de 18 årene jeg har jobbet med dette! Alle vet at skolebibliotekarer øker leselest og leseevne. En vinn-vinn-situasjon for alle. Likevel stopper dette opp hos skolene. Jeg er nesten for å stenge døra for skolene og tvinge dem til å åpne skolebibliotek. Vi er folkebibliotek og kan stimulere fritidslesingen. Vi trenger en egen skolebiblioteklov, slo hun fast til applaus fra salen.

I Sverige er skolebibliotekene regulert i skole- og biblioteklov. Likevel har ikke alle skoler skolebibliotek. Og de som finnes, har varierende kvalitet.

– Mange skoler velger å ikke satse på skolebibliotek. I lang tid har folkebibliotekene kompensert for de skolebibliotekene som ikke finnes, sier Hansson.

Heller ikke i Danmark er situasjonen for skolebibliotekene god. Noen bibliotek har godt samarbeid med skolene, men det er altfor få. Ifølge Berit Sandholdt Jacobsen har skolene et kjempepotensial for å øke elevenes leselest, men også her har folkebibliotekene i lang tid kompensert for de ikke-prioriterte skolebibliotekene. Men Jacobsen ønsker ikke å stenge elevene ute.

– Det er ulike grunner til at skolene mener at skolebibliotekene ikke skal ha tilstrekkelige ressurser. Jeg vil ikke la det gå utover barna. Skolene kan gjerne sende elevene til meg, men da må jeg naturligvis få tilført ressurser, understreker hun.

Hun vil bedre samarbeidet med skolene for å øke leselesten, og ønsker en nasjonal strategi på dette.

– Hvorfor ikke ha et nordisk

”

Har litteraturformidlingen mistet sin status?

samarbeid der vi setter fokus på skolebibliotek, foreslo hun.

Lite endring i framtida

Ingen av debattantene ser for seg revolusjonerende endringer for barne- og ungdomsbibliotekene de kommende årene. Noe som ble nevnt, var at bibliotekene må være bevisst sine

utstillinger. Barna må ikke møtes av murer med bokhyller.

I Sverige vil de nettopp det, jobbe for triveligere bibliotekrom slik at man fristes til å sette seg ned og lese.

I Danmark antar Jacobsen at bibliotekene gradvis blir mer forskjellige, slik at de spisser tilbudene mot de ulike befolkningsgruppene som bosetter seg der, enten det gjelder en overvekt av småbarnsfamilier eller eldre.

I Norge har Furset et ønske for framtida: At avtalen om strømmetjenester for norskspråklige lydbøker kommer på plass. ■

Bokstart:
www.bokstart.se

Barnebøker på topp

For ti år siden var det voksenbøker som toppet bibliotekenes utlånslist. Nå er 90 av de 100 mest utlånte bøkene i norske biblioteker barnebøker, skriver Klassekampen.no. Og de 33 aller mest lånte bøkene er skrevet av kun fem forfattere: Kazu Kibuishi, Andy Griffiths, Jørn Lier Horst, J.K. Rowling og Dav Pilkey. Leder for Norsk bibliotekforening, Mariann Schjeide, spekulerer riktignok i at barna kanskje låner mer enn de leser. «Det er viktig å huske at lånte bøker ikke nødvendigvis er det samme som leste bøker. Men for all del, nå høres jeg litt ut som «tante Sofie» her.» ■

Strikk og lytt!

Ti fremmøtte damer deltok på arrangementet «Strikk og lytt» på Askim bibliotek. Lyttedelen ble ledet av bibliotekar Karin Eline Riseng og praktikant Lena Juntti, som kom med drypp fra flere forskjellige bøker i løpet av seansen. «Jeg liker å bli lest høyt for. Dessuten får jeg gode tips om bøker jeg kan lese», påpekte en smilende Liv Raustøl mens hun tok fram strikketøyet. «Antall damer som kommer varierer sterkt; alt fra 20 til et par stykker. Men uansett antall, blir det alltid hyggelig. Damene snakker om løst og fast, får en lytteopplevelse og et hyggelig samvær i rolige former», sier bibliotekar Riseng til Smaalenenes Avis (smaalenene.no). ■

Ti språk

Morsmålsdagen ble markert ved Frøya bibliotek, torsdag 14. februar. Det var nesten 70 barn i ulike aldre innom markeringen og ungdommer fra Sistranda skole hadde høytlesning for barna på ti ulike språk. «Morsmålsdagen er spesiell. Dette er dagen som viser fram at det finnes folk som snakker forskjellige språk og kommer fra forskjellige land på Frøya, og at alle mennesker og språk er viktige», sier biblioteksjef i Frøya Monika Kopaczek Styczen. ■

Gjentatte vannlekkasjer på Trondheim-bibliotek

En nylig vannlekkasje på Gunnerusbiblioteket på Kalvskinnet i Trondheim skadet et tjuetalls 200–300 år gamle bøker. Vann lekker jevnlig inn i rom hvor uvurderlige boksamlinger oppbevares. Ledelsen ved biblioteket har varslet i over ti år om problemet. «Et under at det har gått bra hittil», sier Stein Olle Johansen, seksjonssjef ved biblioteket, til Adresseavisen, og legger til: «Vi vil bruke tiden vår på annet enn å håndtere kriser.» ■

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Byrå: OktanOslo

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Verktøybiblioteket

— på Torshov

Et samarbeid mellom Bydel Sagene, Zachariassen Jernvare og Deichman Torshov

DEICHMAN
TORSHOV

90 år
ZACHARIASSEN
JERNVARE

Bydel
Sagene

Frå drill til Dante

Har verktøy, skisko og kunstverk ein naturleg plass blant bokhyllene på biblioteka, eller er det å undergrave biblioteket sine kjerneoppgåver? Svaret frå bibliotekskjennarane er tja.

AV MARIA PILE SVÅSAND
FRILANSJOURNALIST

Positiv. Sissel Brit Rannekleiv låner gjerne verktøy med vegleiing fra formidlar Bård Bjørknes, og likar at biblioteka utvidar horisonten. (Alle foto fra Deichman Torshov: Trond Isaksen)

Rett innanfor døra på Deichman Torshov, ein kan fort oversjå det på veg inn i det store lokalet med bokhyller så langt auget kan sjå, står ein høvelbenk som ein i utgangspunktet kanskje tenker er der ved ein feil. Men med lånekortet sitt kan ein her låne både vinkelslipar, drill og boremaskin.

Sissel Brit Rannekleiv er innom biblioteket for å låne oppfølgaren til boka ho fekk til jul, men stoppar ved bordet likevel.

– Vinkelslipar har eg ikkje, det treng eg jo kanskje ein gong, seier ho.

Ho syns tilbodet om å låne verktøy av biblioteket er heilt i tråd med kva bydelen treng.

– Det er fantastisk at biblioteket stadig finn på nye ting, det er jo eit behov for å kunne låne den type ting i urbane område der folk har liten plass, og at ein kan ta del i delingsøkonomien.

Utbredt trend

At biblioteka er meir enn bøker, er ikkje noko nytt. Det er hundre år sidan Bergen Offentlige Bibliotek starta utlån av musikknotar, og i dag kan det verke som det nesten ikkje er grenser for kva ein kan få med seg heim med lånekortet sitt. Dei siste par åra har verktøyutlån fått mykje merksemd, og det er fleire bibliotek både i Noreg og i utlandet som i årevis har lånt ut alt frå telt til sykklar til leiker og endåtil personar. Men bør dei eigentleg det?

I eit blogginnlegg som Bok og Bibliotek publiserte i førre utgåve, går Karl Karlseth i strupa på at biblioteka skal drive

med alt mulig anna enn bokutlån, og meiner biblioteka fort skyt seg sjølve i foten med å drive med andre ting enn litteratur, då dei signaliserer at dei har tid og ressursar til det – og difor kanskje ikkje treng middel til kjerneverksemda si.

– Det er fint at biblioteka tek på seg nye oppgåver, men dei må passe seg for å ta på seg kva som helst. Kjerneverdiene til biblioteka er kunnskapsformidling, kultur og læring, seier han.

Han er også opptatt av at ein må vekk frå ei gammaldags oppfatning om at bibliotekarane er passive utlånarar.

– Også politikaane har ofte ei romantisk oppfatning av kva biblioteket er, og tek ofte opp eigne opplevingar om ein bibliotekar som forandra livet deira.

Me må vekk frå den ideen, og heller bruke tida på å utvikle den bibliotekrelevante delen av arbeidet, seier Karlseth.

– Ikkje sikker

Seksjonsleiar på Deichman Torshov, Stian Færden Kristensen, fortel at dei har hatt i underkant av 400 utlån av verktøy i året som gjekk. I tillegg har biblioteket sidan 2016 hatt eit eige frøbibliotek, der ein kan låne frø for å så heime, og så komme tilbake med frø ein haustar frå plantene seinare. Biblioteket har også ein plan om å byrje å låne ut hagereiskapar etterkvart. Men sjølv er han faktisk ikkje heilt overtydd om at det er riktig at biblioteket gjer desse tinga.

– Eg trur dette er tenester som bør drivast av det offentlege. I denne tidlege fasen av det har biblioteket infrastruktura som trengs, og me kan huse verktøya, men det er ikkje gitt at det er me som skal drive med det framover, seier han.

Delingsøkonomien

Det er ei rekke norske bibliotek som driv det som ein vel kan kalle litt utradisjonelt utlån. I tillegg til at det mange stader har blitt ulike former for verkstader, eller makerspaces på godt norsk, med 3D-printarar og anna, i Bergen har dei både det og eit eige musikkstudio ein kan låne. Skiutstyr, telt, fiskestenger, bålpanner, akebrett og sykklar er berre noko av det ein finn i lånekatalogane rundt omkring i landet. I Asker kan ein låne kunstverk til å pynte opp heime med, og musikkinstrument er katalogisert både i Oslo og Bergen.

Medan dei utlånsgjenstandane som kanskje er nærare kjerneoppgåvene til biblioteket, som kunst, musikkinstrument og endåtil frø, i mindre grad verkar å vere særskilt kontroversielle, er det dei som ikkje nødvendigvis ser det som biblioteket si oppgåve å forsyne folk med verktøy og sportsutstyr.

Argumentet om at ein må utvide ideen om biblioteket for å holde seg relevant og å lokke folk har blitt brukt for det meste av dei nye aktivitetane biblioteka har starta med. Men blant tilhengarane er ikkje det det einaste. Både miljøomsynet med å bidra til mindre forbruk, å bidra i delingsøkonomien utover for litteraturen, å utjamne sosiale skilnader og å bidra til dekke behova i lokalsamfunnet blir tatt opp.

Det viser også igjen i at det er til denne typen tiltak pengane til verktøy og andre ting kjem.

Eit viktig premiss for Kristensen er at det ikkje er biblioteket som sit att med rekninga for verktøyet. På biblioteket på Torshov er det bydelen som har betalt for det som eit utjamningstiltak, det einaste biblioteket må gjere, er å katalogisere gjenstandane, og å ekspedere utlånet.

– Eg har ikkje sett at det er nokre bibliotek som driv denne forma for utlån som har betalt for det sjølv, det ville nok vore litt rart. Her er dette ein del av eit reint utjamningstiltak frå bydelen si side, seier Kristensen.

Lavvo og bilsete

På Tana Bibliotek har dei heile 355 gjenstandar under kategorien «utstyr». Her finn ein piggdekk til sykkel, akebrett, lavvo, bilsete, flytevestar, kart, kajakkar og mykje meir. Det starta med at biblioteket søkte om og fekk barnefattigdomstilskot for ti år sidan, i dag er utlånet av utstyr ein stor del av biblioteket sitt arbeid.

– Det er eit veldig populært tilbod, og folk er kjempepositive. Sidan alle låner desse tinga, kjennest det ikkje stigmatiserande. Folk låner av både økonomiske og miljømessige omsyn, seier biblioteksjef Ragnhild Måsø.

Ho seier Tana bibliotek var dei fyrste i Noreg til å starte med denne typen utlån, og dei måtte gjere ein del nybrottsarbeid med katalogisering og logistikk. I 2018 hadde dei over 1000 utlån av utstyr, ein stor del av totalen til biblioteket.

Samstundes fortel Måsø at det er mykje arbeid med eit så stort tilbod.

– Eg forstår kritikken mot at bibliotekarar må bruke så mykje tid på det, i travle periodar som skisesong og slikt tek det mykje tid, seier ho.

Går det ut over den tradisjonelle drifia?

– Både ja og nei. Me må jobbe hardt for å oppretthalde begge deler, men det er verd det.

Samstundes er ho klar på at utlånet av skiutstyr og andre ting også har påverka bokutlånet positivt.

– Heilt klart. Folk kjem for å låne eit par ski, og går herifrå med ei bok i tillegg, nokre gongar tek dei boka i staden for, seier Måsø.

La det spire. Frøbiblioteket på Torshov har skapt eit miljø av folk som er med på dugnad for å katalogisere og pakke dei ulike frøtypepane. Formidlar Samira el Moussaoui viser fram nokre av frøpakkane.

Nytt syn på biblioteket

På biblioteket på Moholt i Trondheim, starta dei verktøybibliotek for halvanna år sidan.

– Det er veldig populært, og no er det også etablert verktøybibliotek på Byåsen for å dekke ein større del av byen, seier avdelingsleiar Lars Danielsen. I Trondheim er tilbodet initiert og betalt for av miljøeininga i kommunen, medan biblioteket har ansvaret for gjennomføringa. Danielsen understreka at tilbodet ikkje kjennes pådytta.

– Me tok imot med opne

armar. Oppgåvene til biblioteka er i endring, og me ynskjer å vere ein del av delingskulturen. Å låne ut meir enn direkte kunnskap, og å ta styringa over forbrukskulturen er noko me også må ta inn over oss. Det kan kanskje verke politisk, men dette er ein del av det biblioteket alltid har drive med, seier han.

Han trur verktøytilbodet har gjort at folk ser på biblioteka med nye auge.

– Me får nye brukarar gjennom dette tilbodet, og eg trur det har gjort at folk har forandra syn på biblioteket, det er lite negativt å seie om dette slik eg ser det, seier Danielsen.

Internasjonal trend

Å utvide nedslagsfeltet til biblioteka er ikkje noko som skjer berre her heime. Ser me til dømes til USA, har biblioteket i Berkeley (California) lånt ut verktøy sidan 1979. Verktøybiblioteket vart starta ved hjelp av eit fond for nabolagsutvikling i området, og var i byrjinga gratis for dei med låg inntekt, medan andre måtte betale ei lita avgift for låna sine. I dag er det gratis for alle som bur i Berkeley. Leiar ved bibliote-

ket, Dan Beringhele, seier biblioteket vart starta for å svare til behov i Berkeley som biblioteket sto i ein unik posisjon til å dekke, då dei hadde den naudsynte infrastrukturen til det. I tillegg til at det er ein naturleg del av dei verdiane som er viktige der.

– Verktøybiblioteket reflekterer lokalsamfunnet vårt, folk i Berkeley er veldig opptekne av miljøet. Biblioteket har ei unik stilling her, og fleire bibliotek i området rundt Berkeley har starta opp liknande tenester, seier han.

Han peikar også på at medan resten av bibliotekstenesta i stor grad vert meir og meir digital, fortset verktøyavdelinga å vere analog og handfast. Og medan Karlseth sitt argument er at denne typen utlån bidrar til at bibliotekaren i større grad vert sett på som ein utlånsassistent utan større funksjon, seier biblioteksjefen ved Berkeley at dei ser det som ein måte å utvide forståinga av biblioteket og bibliotekarrolla til å handle meir om å vere ein samfunnsressurs.

I eit intervju med nettstaden Fast Company, seier direktør ved biblioteket i Ann Arbor i USA, som låner ut alt frå ►

Også bøker. Det er framleis både plass til å lese og mange hyllemeter med bøker på Deichman Torshov, til tross for at biblioteket også låner ut verktøy og frø.

teleskop til verktøy til metalldetektorar, at ein berre kan sjå på dette som nytt om ein har eit veldig snevert syn på biblioteka. Han peikar på at rolla som magasin for sjeldne bøker er utdatert, og at ein må sjå til samfunnet for å vite kva som trengs. Han har også tre kriterium for kva gjenstandar som er aktuelle for biblioteket å ta inn:

Dei er dyrare enn eit impuls kjøp.

Du kan få brukt dei effektivt på sju dagar.

Du treng dei ikkje ofte.

Skapar kontakt

– Det er ei generell utvikling at ein skal kunne låne i staden for å kjøpe, seier fyrsteamanuensis på OsloMet og fyrstebibliotekar på Venska-peleg høgskule, Sunniva Evjen.

Ho viser til Tingenens bibliotek på Nesodden som eit eksempel. Der har ein gjennom eit non-profit-initiativ etablert eit utlånsbibliotek for alt frå bestikk til brettspel. Men Evjen er usikker på om det er biblioteka si oppgåve å drive med det same.

– Eg vil ikkje svare ja eller nei, men

det kan ha konsekvensar. Dei positive er nye besøkande og at ein er med på å løyse eit praktisk problem i samfunnet. Samstundes må ein spørje seg kvifor ein skal gjere dette, seier ho.

Sjølv om ho ikkje vil sei kategorisk nei til denne typen initiativ, er ho opptatt av at biblioteka må prioritere ressursane sine riktig.

– I samarbeid kan dette vere greitt, men ein må vite kva ein gjer, og det må vere i ei forlenging av ein kunnskapssituasjon, seier ho.

Ho peikar også på at sjølv om me er i ei tid då biblioteka søker mykje utover, kan verktøyutlån og anna føre til ei større identitetskrise for dei.

– Skal dei gjere dette, må det vere utifrå eit behov eller eit ynskje frå biblioteka sjølve. Deichman knytter det til dømes direkte til sin eigen strategi om at dei vil vere ein stad for kunnskap på ulike plan. Ein må tenke gjennom kvifor ein gjer det.

Professor emerita på OsloMet, Svanhild Aabø er hacket meir positivt.

– Eg syns det meste av desse tilboda er godt

innanfor oppdraget til biblioteka. Det synes å ha auka interessa for biblioteka, og tenker ein i eit bærekraftsperspektiv er det fint at biblioteka kan bidra. Det bør alle offentlege institusjonar gjere, seier ho.

Ho peiker på eksempel som at utlån av elektronikk kan bidra til opplæring i det for til dømes eldre, og til frøbiblioteket på Torshov – som gjennom dugnadsarbeidet med frøutlånet har skapt ein sosial møteplass. Men også ho understrekar at dette er tilbod som ikkje må gå ut over kjerneaktiviteten til biblioteket.

– Spørsmålet om ressursbruken kompliserer saka. Ein bør undersøke grundigare korleis dette verkar, og om det konkurrerer med tilbodet som har med bøkene å gjere, seier Aabø.

Rekrutteringstiltak

Biblioteksjef ved Deichman, Knut Skansen, er ikkje overtydd om at biblioteka skal drive utlån av ting som verktøy og anna utstyr. Til tross for at han er leiar for fleire biblioteksfilialar som gjer akkurat det.

– Eg er opptatt av at oppdraget vårt er knytt til litteratur, kunnskap og opplysning. Difor er eg litt skeptisk når ein startar med å låne ut andre ting, og eg meiner det ligg utanfor oppdraget. Samstundes kan ein nokre gongar gjere ein vri på ting om det betyr at ein får tak i brukarar som ein vanlegvis ikkje når. Me skal og bør utforske moglegheitene til å komme i kontakt med målgruppa vår, til dømes unge menn. Då kan kanskje verktøy, som på Torshov, eller ein sykkelverkstad, som me har på Holmlia, vere ei moglegheit.

Han er tydeleg på at dette er noko han ser på som eit rekrutteringsverktøy, og syns ikkje til dømes verktøyutlån har ein eigenverdi for biblioteket.

– Forskriftene våre har aldri bedt oss låne ut hageutstyr og andre liknande ting, då står me i fare for å vatne ut bibliotekskonseptet. Me skal ikkje vere ein utlånssentral, kva blir då det neste etter drill og skrumaskin, spør Skansen.

Verktøyutlån på Torshov og Grünerløkka er eit prøveprosjekt som ein må sjå an etter kvart, og om dei kan skape eit fellesskap og har meirverdi lokalt er det bra, meiner han.

– Men det kan ikkje vere eit mål at ein skal kunne gå inn på biblioteket og hente seg ein drill, for så å gå heim igjen.

Likevel er han open for at det kan ligge meir i det enn som så.

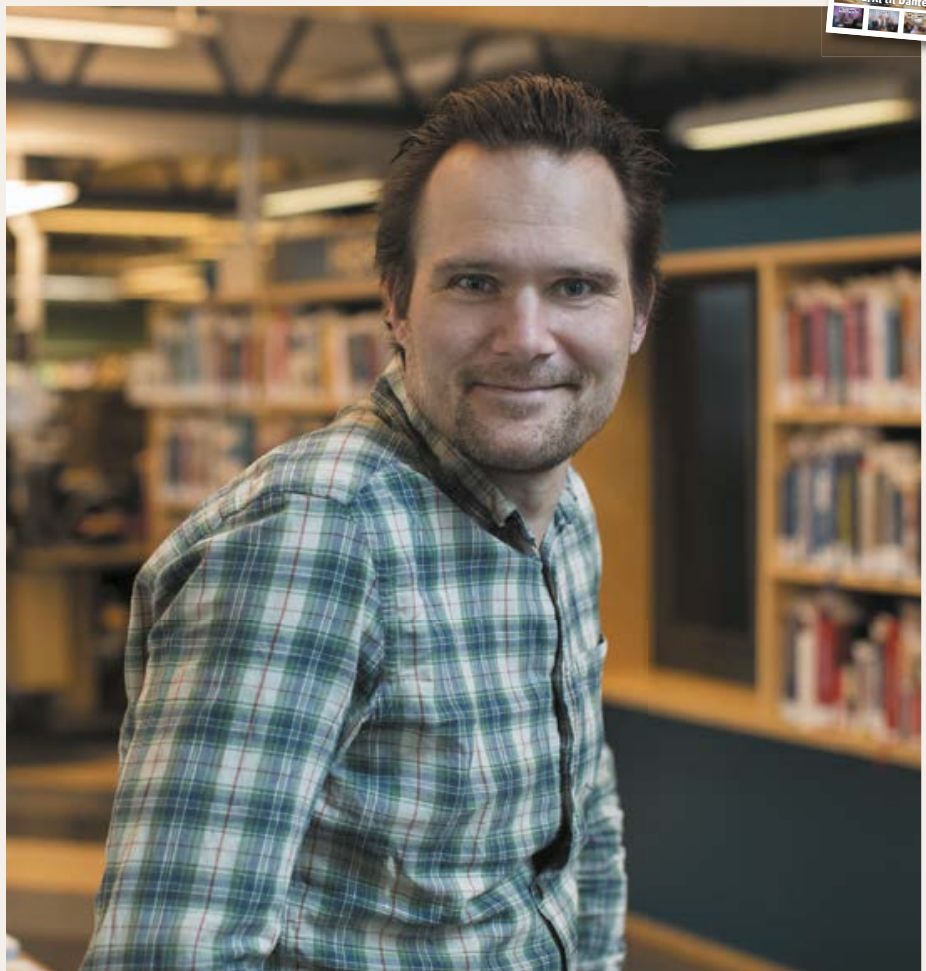
– Er perspektivet delekultur og frivilligheit, kan dette henge saman med kunnskapsutvikling og bærekraft. Då er drillen eit symbol, og aktivitetar rundt kan vere ein del av mandatet vårt. Handlar det berre om å vere ein del av delingsøkonomien, kan kven som helst andre gjere det, seier han.

Ikkje uroa

Spør me nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre, som jo sit i toppen av det som er det statlege utviklingsorganet for biblioteksektoren, er ikkje han veldig uroa for biblioteka si framtid sjølv om dei vel å låne ut verktøy og andre utradisjonelle biblioteksgjenstandar.

– Eg trur ikkje den typen aktivitet står i vegen for noko. Me kan heller snakkast den dagen ein får drill og ski, men ikkje kunnskap om litteratur, men det trur eg nok ikkje vil skje, seier han.

Men er det ein del av samfunnsopp-

Eksperiment. Seksjonsleiar ved Deichman Torshov, Stian Færden Kristensen, er ikkje overtydd om at biblioteka skal vere utlånssasjon for det offentlege, men har teke inn både frø og verktøy som eit eksperiment.

draget til biblioteka å drive med dette?

– Det er feil spørsmål, spør heller om det er noko dei ikkje skal drive med. Det er det ikkje grunn til å sei, så lenge dei ser ei mening med det.

Myhre ser trenden som ein del av biblioteka si utvikling mot å vere meir ein møtestad og å trekke nye folk, og er klar på at den typen eksperimentering er ein del av sjølvstyret deira.

– Dette er innanfor handlingsrommet deira, og biblioteka finn sjølve ut kva som funkjar for dei. Digitale verktøy og makerspace er kanskje meir brennande, då biblioteket alltid handlar om tilgang til kunnskap. Slik det var då me diskuterte om ein skulle kunne låne tilgang til internett på biblioteket då det var noko ikkje alle hadde.

Kan ein lure på om biblioteka har for mykje tid eller ressursar når dei brukar det på verktøy og sportsutstyr?

– Eg trur ikkje nokon uroar seg over om dei har for mykje. Biblioteka opplever eit enormt trøkk med meir fokus på å vere ein møteplass og ein

arena for hendingar, og publikumstala og kompetansen aukar. Nokre bibliotek eksperimenterer med denne typen utlån, men det blir uansett ikkje ei kjerneoppgåve. Dersom bokbudsjettet går til drillar, er det ein annan situasjon.

Også verktøy

Sissel Brit Rannekleiv på Deichman Torshov har ingen problem med at biblioteket tek på seg nye oppgåver.

– Biblioteket har utvikla seg langt frå det stille rommet med bøker det var då eg var lita. No får ein hjelp til å låne film, lydbøker og andre ting, og dei har ei rekke tilbod i tillegg til å vere ein stad ein kan komme for å finne selskap. Det er fantastisk at dei utvidar horisonten, seier ho på veg ut døra med boka i neven.

Seksjonssjef Stian Færden Kristensen er framleis nysgjerrig på kvar verktøyprosjektet vil føre, og er glad for mottakinga eksperimenteringa får.

– Bøker er jo også verktøy til kunnskap, seier han. ■

PROFESSOR'N

Politikk virker

Statlig kultur- og bibliotekpolitikk virker, mener Ragnar Audunson og løfter fram tall fra de nasjonale undersøkelsene av bibliotekbruk som har vært gjort siden 1978.

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Fra siste halvdel av 1970-tallet til siste halvdel av 1980-tallet økte bruken av norske folkebibliotek eksplosivt. Var det et eksempel på at statlig politikk virker? Var det tiltakene som ble gjennomført som følge av bibliotekloven som trådte i kraft i 1972 med dens krav til fagutdanning og de kraftfulle styringsmulighetene loven ga Statens bibliotektilsyn, som ledet til den eksplosjonsartede økningen?

Da Statistisk sentralbyrå gjennomførte den første nasjonale undersøkelsen av bibliotekbruk i 1978 hadde den nye loven virket noen få år. Dette året var det ifølge SSBs undersøkelse 24 prosent av befolkningen i Norge fra 16 år og oppo-

sett utstillinger eller vært på arrangementer i biblioteket – 16 prosent av brukerne hadde sett på utstillinger mens fire prosent hadde vært på arrangement.

Hva skjedde mellom 1978 og 1988?

For da Statistisk sentralbyrå gjennomførte sin andre bibliotekundersøkelse i 1988, dokumenterte den en eksplosiv økning i bibliotekbruken. Andelen som oppga å ha brukt biblioteket minst en gang siste år, var da økt fra 24 til 45 prosent. Andelen regelmessige brukere – personer som brukte biblioteket fra tre til fem ganger i året eller hyppigere – utgjorde en tredjedel av respondentene, altså mer enn den totale

1985 avhengig av at kommunene fulgte Bibliotektilsynets standarder og retningslinjer. Loven knesatte prinsippet om at kommuner med 8000 innbyggere eller mer skulle ha fagutdannet biblioteksjef – fra 1985 ble dette utvidet til å gjelde alle kommuner. Det er rimelig å anta at de styringsredskapene som loven ga tilsynet – styringsredskap som forsvant med det nye inntektssystemet for kommunene og den påfølgende revisjonen av bibliotekloven i 1985 – ledet til en kvalitetsheving på samlingene, lokalene og tilgangen på bibliotekfaglig hjelp og veiledning. I 1978 hadde loven og den faglige kvalitetshevingen den ledet til, virket i kort

Politikk virker

Overskriften på denne artikkelen er stjålet fra Ragnar Audunsons spalte «Proffessor'n» i Bok og bibliotek nr. 3 2016. Artikkelen slo fast at økningen i andelen av befolkningen som brukte bibliotekene fra 24 prosent i 1978 til 45 prosent ti år senere skyldtes ny biblioteklov og aktiv bibliotekpolitikk.

AV: SVEIN ARNE TINNESAND
AVDELINGSDIREKTØR, NASJONALBIBLIOTEKET

I en fersk befolkningsundersøkelse som Norstat har gjennomført for Nasjonalbiblioteket svarer 54 prosent at de har besøkt et folkebibliotek i løpet av det siste året. Dette innebærer en markant økning fra 2015, hvor SSB målte prosentandelen til 40.

Dette er et direkte resultat av den nasjonale bibliotekstrategien, sa nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre i pressemeldingen da tallene ble offentliggjort.

I tidligere artikler i Bok og bibliotek har vi/jeg vært inne på hva de besøkende gjør på biblioteket. I bibliotekstatistikken teller vi ting som kan telles, slik som bokutlån, besøk, antall arrangement osv. I Nordstats undersøkelse spør de (et

utvalg av) det norske folk om de bruker biblioteket og hva de bruker det til.

Tallene fra Nordstat bekrefter langt på vei det vi har kunnet se av bibliotekstatistikken de siste årene. Antall besøkende på bibliotek stiger, men utlånet stiger ikke. Selv om befolkningen i sine svar legger vekt på at de bruker biblioteket til å låne bøker, er det verdt å merke seg hvilke tre områder som har sterkest økning i befolkningsundersøkelsen:

Vært på møter, forestillinger, kurs, debatter og liknende, med økning fra 23 til 35%

Benyttet biblioteket til lekselesing, studier eller gruppearbeid, med økning fra 19 til 27%

Brukt biblioteket til å møte venner med økning fra 20 til 25%

Folk svarer altså at de bruker mer tid på biblioteket, og at det vi kan kalle bibliotekets møteplassfunksjon er styrket. For de som har fulgt med i utviklingen de siste årene er ikke dette spesielt overraskende. I storbyundersøkelsen «Hvem er de og hva gjør de?» som ble gjennomført i 2015, er nettopp en av observasjonene at folk bruker mer tid i biblioteket.

I løpet av de fire årene som er gått fra forrige større befolkningsundersøkelse, er det altså flere som bruker bibliotekene som en møteplass og arena. Det er god grunn for nasjonalbibliotekaren å vise til Nasjonal bibliotekstrategi.

Nettopp satsingen på bibliotekene som arenaer har vært det tydeligste innsatsområdet i den Nasjonale bibliotekstrategien.

Innsatsen for å bygge bibliotekene som arena har hatt stor effekt. Biblioteksjefer forteller at de økonomiske midlene oppleves å ha vært veldig målrettet, og har vært både motiverende og avgjørende for å skape og utvikle biblioteket som arena og møteplass. I strategiperioden har Nasjonalbiblioteket delt ut 57 millioner kroner i rene arenamidler. Legger vi til utviklingsmidler og bokårsmidler som også har blitt brukt til å utvikle bibliotekene som arenaer, har den statlige satsingen på dette vært på rundt 100 millioner kroner.

100 millioner kroner i biblioteksammenheng er ikke så mye. Staten bruker årlig en langt større sum for å kjøpe inn bøker til bibliotekene, og det samlede folkebibliotekbudsjettet i Norge er på ca. 1,5 milliarder kroner. Selv om bibliotekene selvsagt setter pris på penger, er det likevel den målrettede innsatsen som ført til endringene.

I bibliotekmeldinga som kom i 2009 ble arenabegrepet for første gang tatt i bruk i et politisk dokument. Meldingen het «Kunnskapsallmenning, møtestad og

Kilder:

Bibliotekstatistikken for folkebibliotek 2017

<https://bibliotekutvikling.no/statistikk/statistikk-for-norske-bibliotek/folkebibliotek/>

Rapport evaluering av nasjonal bibliotekstrategi

<https://bibliotekutvikling.no/news/3484>

Hvem er de og hva gjør de?

https://issuu.com/bergenbibliotek/docs/brukeradferd_rapport_book_web

Nasjonal bibliotekstrategi

<https://kunnskapsbase.bibliotekutvikling.no/sekretariat-for-bibliotekutvikling/nasjonal-bibliotekstrategi/>

Stortingsmelding 23. (2008-2009) Bibliotek

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-2008-2009-/id555516/>

kulturarena i ei digital tid». I 2013 behandlet Stortinget endringene i bibliotekloven, og der ble begrepet brukt i den nye formålsparagrafen. Det ble slått fast at folkebibliotekene skal være «uavhengig møteplass og arena».

I 2015 fulgte Kulturminister Torhild Widvey opp denne lovendringen med å legge fram en nasjonal bibliotekstrategi (2015–2018) for å utvikle bibliotekene som møteplasser og læringsarenaer og slik ruste dem for framtida.

Befolkningsundersøkelsen fire år etter gir altså Ragnar Audunson rett i sitt utsagn om at politikk virker.

Nettopp at politikk faktisk virker har gitt nåværende kulturminister Trine Skei Grande gode grunner til å foreslå at det skal utarbeides en ny bibliotekstrategi. Og nettopp det ble slått fast i statsbudsjettet høsten 2018, og arbeidet med den er i gang. Kulturdepartementet har invitert inn en bredt sammensatt referansegruppe, som nå skal komme med innspill til hvordan en ny strategi kan løfte folkebibliotekene videre som relevante kultur- og kunnskapsinstitusjoner i framtida. ■

Arbarks nye leder

Ole Martin Rønning er ansatt som ny daglig leder i Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark). Rønning er historiker og har tidligere vært fungerende leder og nestleder. Det viktigste tema i Rønnings forskning har vært NKP. Doktoravhandlingen hans het: «Stalins elever : Kominterns kaderskoler og Norges Kommunistiske Parti 1926-1949». ■

FAGFORBUNDET | Yrkesseksjon kirke, kultur og oppvekst

Fagforbundet for deg som jobber i bibliotek

• **Fagforbundet kjemper for lønna di** og for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.

• **Vi forsvarer rettighetene dine.** Med rundt 17 000 godt skolerte og dyktige tillitsvalgte kan du få hjelp når du trenger det.

• **Norges beste innboforsikring.** Når du melder deg inn i Fagforbundet får du LO-favør Innboforsikring som er landets beste innboforsikring.

• **Stipend til videreutdanning.** Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.

• **Juridisk bistand.** Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker knyttet til arbeidsforholdet ditt.

Velkommen som medlem!
Send SMS **Fagforbundet medlem** til 1980.

Når en halv million bøker skal få et nytt hjem

AV ELLEN AABAKKEN
DEICHMANS SEKSJONSLEDER FOR
FYSISK OG DIGITAL SAMLING

I 85 år har Deichman Hovedbiblioteket holdt hus på Hammersborg i Oslo. Bak ærverdige fasader skjuler bygningen en samling bøker og andre medier som teller mange hundre tusen. 70 prosent av samlingene er gjemt bort i en labyrint av magasiner fra kjeller til loft som publikum ikke har tilgang til.

Men publikums behov har endret seg siden det gamle hovedbiblioteket åpnet dørene i 1933. Derfor ser vi virkelig frem til å flytte ut av trappehuset på Hammersborg og inn i det nye Deichman Bjørvika.

For åtte år siden satte Deichman ned arbeidsgrupper som så på hvordan vi skulle plassere og presentere bibliotekets innhold i det nye bygget. Vi kom frem til at etasjene skulle ha ulike identiteter og at det i alle etasjer skal være et samspill mellom medier, aktiviteter og sitteplasser.

Det nye biblioteket er et fantastisk flott og spennende bygg, men bygget byr på noen utfordringer når det kommer til innredning og utplassering av samlinger: Det finnes nesten ikke én rett vinkel der. Hvordan kunne vi i praksis få plassert ut samlingene slik at det passer inn i den opprinnelige planen? Planløsningen dikterte hvor mye vi kunne få plass til i hver avdeling, og samlingenes størrelse passet ikke alltid med den hyllekapasiteten vi hadde til rådighet.

I utgangspunktet virket det som en uoverkommelig oppgave. Etter prøving og feiling løsnest det gradvis etasje for etasje. Magasinene i underetasjen i Deichman Bjørvika blir noe helt annet enn de lukkede magasinene på Hammersborg. I Bjørvika vil det meste av

magasinene være åpne og danne en ramme av bøker rundt den flotte Deichmansalen og kinoen. Vi håper og tror de vil fungere som skattkammer hvor det blir spennende å gå på jakt etter den litt eldre og mer kuriøse litteraturen. Gode gjenfinningssystemer, kart og et godt samspill mellom biblioteksystem, materialstyring og sorteringsanlegg er helt nødvendig for å få god flyt av samlingene mellom magasinene og de øvrige etasjene.

I første til femte etasje blir bøker og andre medier stilt ut og formidlet i sammenheng med resten av bibliotekets innhold. Uansett hvor du er, hvilket arrangement du befinner deg på, så skal det være bøker rundt deg, og de skal være relevante for det du holder på med akkurat der og da.

Første etasje vil fungere som et torg,

et vrimleområde og denne etasjen huser også en restaurant og kafé. Dette blir stedet for de som liker å være der det er aktivitet og flyt av mennesker. Men det er også mulig å trekke opp på mesaninen med en kaffe og lese aviser og tidsskrifter. Her vil publikum finne hurtiglånsbøker, nyheter og skiftende utstillinger.

Andre etasje vil stå i fortellingenes tegn. Vi har satt av god plass for barnebøker og aktiviteter for de yngste. I samme etasje vil det være både skjønnlitteratur for voksne og litteraturhistorie. Her vil man også kunne oppleve forfattersamtaler og andre litterære arrangementer.

Tredje etasje blir viet musikk, film, tegneserier, spill og fabelprosa. I denne etasjen er det også verksted, filmstasjoner, musikkstasjoner, lydstudioer, en minikino, spillrom og en egen liten scene.

Fjerde etasje vil huse klasserom, grupperom, studierom og bøker om kunst, arkitektur, helse, teknologi og naturvitenskap.

Femte etasje blir den roligste etasjen, med utsikt over Oslofjorden, mange studieplasser, lesesal og rom for refleksjon. Her finner man samfunnsfag, historie, psykologi, filosofi og religion. Oslo-litteratur får også en egen mesanin i denne etasjen og det blir eget magasin for den gamle Deichmansamlingen og kunstprosjektet Future Library.

Vi gleder oss enormt til å åpne opp samlingen for publikum på denne måten, og å integrere bibliotekets tilbud slik at brukernes opplevelser blir så rike og gode som mulig. Det er det et folkebibliotek må kunne tilby, både nå og i framtiden. ■

Nedteilingen har begynt. Byggeplass i dag. Oslos hovedbibliotek om et drøyt år. (Foto: Deichmanske bibliotek)

Åpen forskning. Biblioteket har lenge arbeidd for open tilgang til artiklar. Med tida er temaet utvida til å dekke opne forskingsprosessar, ikkje minst digitalt.

Kunnskap som globalt fellesgode

Forskningsbiblioteka bør samarbeide om å skape ein open kunnskapsallmenning for den digitale tidsalderen, meiner tidlegare bibliotekdirektør David W. Lewis.

AV KJERSTIN GJENGEDAL
FRILANSJOURNALIST

– Skilnaden mellom trykt og digital informasjon er fundamental. Det er utgangspunktet mitt, seier David Lewis på ei skype-linje frå heimstaden sin i Indiana i USA.

Fram til han gjekk av med pensjon i fjor, var Lewis direktør ved universitetsbiblioteket ved Indiana University

Purdue University Indianapolis, og han avslutta karrieren med å bli kåra til årets forskningsbibliotekar av den amerikanske Association of College & Research Libraries.

– I papirverda var biblioteka sin hovudfunksjon å hente informasjon inn frå omverda og samle det i hyllene. Men

det er ikkje viktig lenger. Når informasjonen er digital, treng han berre å eksistere éin stad, og så kan i teorien alle bruke han utan at det kostar noko ekstra. Så eg har tenkt mykje på kva rolle dei akademiske biblioteka skal spele framover, gitt denne grunnleggjande skilnaden, seier han. ►

I ein open kunnskapsallmenning treng vi ikkje å bruke pengar og krefter på å stenge folk ute, og det er ein fordel for oss.

(David W. Lewis)

Ikkje samle, men spreie

Lewis meiner at det overordna målet bør vere å skape ein open kunnskapsallmenning der all kunnskapen som blir produsert ved institusjonane, er tilgjengeleg for alle som vil bruke han til å lære eller til å skape noko – eit akademisk fellesgode, røkta av fellesskapen. I staden for å bringe verdas kunnskap inn, blir då biblioteket si oppgåve å spreie lokalproduert kunnskap ut til omverda.

– Spørsmålet er korleis ein kan gjere det. Biblioteka har ressursane til å samle og bevare innhald som er produsert lokalt, men å dele det med andre er førebels vanskeleg, seier han.

Det viktigaste no er difor å utvikle digitale verktøy for produksjon og deling av denne forskinga. Slik digital infrastruktur må dekke alle delar av forskingsprosessen, ikkje berre publisering av dei ferdige artikkane. Verktøyet må leggje til rette for alt frå samling og lagring av data og programkode, via skriving i samarbeid med kollegaer, handtering av kommentarar, referansar og metadata, søke- og filterfunksjonar, fagfellevurdering, og endeleg publisering på ein måte som sikrar stabil og open tilgang for framtida. Infrastrukturen må bygge på felles, globale standardar, slik at alle dei ulike spesialiserte systema kan snakke saman.

Det vi kallar «vitskapleg litteratur» vil dermed omfatte mykje meir enn berre eit sluttprodukt i form av ein artikkel eller monografi.

Alle må bidra

Å lage og vedlikehalde slike verktøy er ein stor jobb, særleg i startfasen. Men Lewis meiner det er mogleg dersom biblioteka går saman.

– Eg trur biblioteka generelt er innstilte på at dette er retninga vi må bevege oss i. Problemet er at budsjetta deira er bundne opp i det dei gjer i dag, og dermed er det vanskeleg å endre måten dei brukar pengar på. Bibliotekfolk er dessutan konservative, akkurat som forskarar er det. Det sit langt inne å endre praksis, seier Lewis, som likevel har inntrykk av at ei kulturendring er på veg, særleg når det gjeld yngre forskarar som er vande med å leve i ei verd der alt er tilgjengeleg på internett.

Tidlegare har Lewis foreslått at kvart bibliotek set av ein liten del av budsjettet sitt til investeringar i slik integrert, felleseigd infrastruktur. I dag meiner han at sjølv om det er ein god start, så vil det ikkje vere nok. Dei større investeringane vil måtte kome frå nasjonale og internasjonale forskingsfinansierande institusjonar, som EU-kom-

misjonen, eller frå store forskingsstiftingar som Wellcome Trust eller Bill og Melinda Gates-fondet.

Konkurrerer mot dei kommersielle

– Hindringane ligg ikkje først og fremst i teknologien, men heller i kultur og økonomi. Det er vanskeleg å mobilisere mange aktørar til å bidra til noko som er i deira felles interesse. Ein trur ikkje at eins eigen innsats vil gjere store skilnaden, og dersom ein kan få glede av resultatet utan å bidra, så vil ein føretrekkje det, seier han.

Eit anna problem er at opne, felleseigde digitale verktøy konkurrerer mot tilsvarande produkt eigd av store kommersielle aktørar. Dei opne initiativa er oftast små og spreidde og lir under mangel på langsiktig finansiering og koordinering.

– Til samanlikning ser vi korleis forlag som Elsevier no eig produkt som til saman dekkjer heile den vitskaplege produksjonslina. Dei vil sjølvstøtt ønske å selge desse produkta til institusjonane, og dermed vil dei eige heile forskingsprosessen, illustrerer Lewis.

Sidan aktørar som Elsevier har nærast uavgrensa med midlar å bruke, kan dei lage gode, funksjonelle og ikkje minst interoperable system.

– Medan dei opne produkta, sjølv

Håvard Kolle Riis

David W. Lewis

om dei kan vere gode kvar for seg, enn så lenge ikkje fungerer særleg godt saman. Vi må rett og slett bli samde om kva vi treng, og kor mykje det vil koste.

Lewis trur likevel dei som arbeider med open forskning, har ein viktig fordel:

– Dei kommersielle forlaga vil ha kontroll med innhaldet. Det gjer dei per definisjon mindre brukarvenlege for forskningssamfunnet. I ein open kunnskapsallmenning treng vi ikkje å bruke pengar og krefter på å stenge folk ute, og det er ein fordel for oss.

Frå open tilgang til open forskning

Universitetet i Oslo (UiO) har nyleg starta arbeidet med sin institusjonelle strategi fram mot 2030. Det medfører også ein diskusjon om kva rolle Universitetsbiblioteket skal spele i framtida, fortel assisterande bibliotekdirektør Håvard Kolle Riis.

– Sjølv trur eg at den rolla i stor grad vil byggje på dei styrkane som er særigne for biblioteket: Kunnskapsorganisering, metadata og informasjonskompetanse, inkludert kompetanse på digitalisering og digitale verktøy, seier han.

Biblioteket har lenge arbeidd for open tilgang til artiklar. Med tida er temaet utvida til å dekke opne forskingsprosessar, ikkje minst digitalt. Det

er ein trend, meiner Riis, at biblioteka ikkje er frittstående einingar som disponerer samlingar, men at dei er partnarar i forskingsprosessen.

– Vi er tett på både forskarane og andre støtteiningar ved institusjonen. Dels samarbeider vi med IT om å tilby tekniske løysingar, og dels gjev vi hjelp til å bruke slike system – til dømes system for å fange og strukturere forskingsdata, dele dei med andre forskarar og ta vare på dei i etterkant.

Men Riis ser framleis ein del utfordringar på vegen fram mot ein open kunnskapsallmenning.

– Delvis handlar dei om å skape kultur for openheit, delvis om mangel på standardar, og delvis om økonomi. Det er dessutan klart at monopolsituasjonen til dei store vitskaplege forlaga legg hindringar i vegen.

Europa tek leiinga

Når det gjeld open tilgang til artiklar, er det likevel framgang å spore, fordi temaet no er løfta høgare på agendaen enn for få år sidan, og er forankra hos institusjonsleiinga. UiO samarbeider aktivt både med andre universitet og med nasjonale aktørar som Universitets- og høgskulerådet og Direktoratet for IKT og fellestenester i høgare utdanning og forskning (UNIT).

– Då diskuterer vi forhandlingar med forlaga, men òg kva infrastruktur vi skal tilby, slik som nasjonale vitenarkiv. Koordinert investering i infrastruktur er ein del av diskusjonen, men førebels er det usikkert akkurat kva ein skal investere i, kor store summar som trengst og kven som skal ta dei ulike rollene i å drive dette framover, seier Riis.

David Lewis meiner at Europa ligg eit steg framfor på vegen mot ein open kunnskapsallmenning. Det kjem nettopp av at europeiske institusjonar no samarbeider i større konsortium.

– Når dei europeiske bibliotekkon-sortia greier å utfordre dei store kommersielle forlaga, så gjev det ei moralsk vitamininnsprøyting. Og samarbeid gjennom slike konsortium gjer det enklare å snakke saman om kva som trengst og kva investeringar som er nødvendige.

Sjølv fyller han pensjonisttilværet med eit kartleggingsprosjekt for å få oversikt over kva som finst av open infrastruktur for forskning og publisering, og kva som manglar.

– Eg ser positive utviklingar no som eg ikkje ville trudd på for eit år eller to sidan. Gjev det nokre år til, så trur eg ting vil starte å falle på plass, seier han. ■

Skulebiblioteket som laboratorium

Kva skjer når lyrikkundervisninga på vidaregåande flyttar frå klasserommet til biblioteket?

AV LISA VEDDE FISKERSTRAND (LEKTOR I NORSK) OG MALIN FINSÆTHER SKARBØ (BIBLIOTEKLEIAR), FAGERLIA VGS.

Et aktivt og levande skulebibliotek er viktig for leselyst, fagleg utvikling og fellesskap. Både bibliotektilsette og pedagogisk personale på vidaregåande trinn jobbar ofte for det same samfunnsmandatet, men med ulike tilnærmingsmåtar. Vi veit at samarbeid mellom skulebibliotekansvarlege og pedagogisk personale kjenne-teiknar eit godt skulebibliotek. (Carlsten & Sjaastad 2014; Norsk Bibliotekforening 2017a; Pihl, Kooij & Carlsten 2017). I tillegg blir det understreka at eit velfungerande skulebibliotek er vesentleg for at skulen skal lukkast i å nå måla i den nasjonale læreplanen (Carlsten & Sjaastad 2014).

Samtidig ser vi at djupnelæring, utvikling og samarbeid er sentrale omgrep i arbeidet med ny læreplan, noko som signaliserer at skulebibliotek og pedagogisk personale bør dra veksel på kvarandre. På toppen av dette markerer 2019 500-årsjubileet for trykkinga av den aller første norske boka og vi ser at fokuset på lesestimulering er aukande. Dei fire siste åra har vi jobba med nye tilnærmingsmåtar til litteraturen og spesielt lyrikken, som vanlegvis ikkje er det vi låner mest ut. I det følgjande vil vi presentere korleis vi har nytta skulebiblioteket som arena for praktisk-estetisk arbeid med lyrikk på vidaregåande, der samarbeidet mellom

bibliotekleiar og norsklærarar har vore avgjerande for eit nytt og vellukka konsept: *lyrikklaboratoriet*.

Felles utfordringar frå fag og bibliotek: Lyrikklaboratoriet blir til

På Fagerlia vidaregåande skule er det om lag 900 elevar fordelt på studiespesialisering, yrkesfag og påbygging. Skulen jobbar etter visjonen «kunnskap, mangfald og trivsel», noko som skulebiblioteket og personalet dagleg tar ansvar for. Skulebiblioteket har stor fridom frå skuleleiinga som prioriterer utviklingsarbeid som eitt av skulen sine viktigaste mål. Biblioteket er plassert i hjartet av

Aktive. Føremålet med "lyrikklaben" var at elevane skulle lære gjennom å vere aktive og skapande og at det skulle vere sosialt og triveleg å vere der. (Alle foto: Fagerlia videregående skule)

skulen og er sett på som eit sentralt pedagogisk verktøy i elevane si opplæring. Det er godt besøkt av både elevar og tilsette, og består av tre rom: sjølv biblioteket, ein stille lesesal og *biblioteklaboratoriet* – tidlegare *mediateket*, som fekk nytt namn i samband med det nye mandatet sitt – å vere eit rom som legg til rette for kreativitet og pedagogisk opplæring.

Prosjektet vårt oppstod som eit utviklingsarbeid då skulebiblioteket opplevde at diktsamlingar representerte dei lågaste utlånstala, medan fleire norsklærarar hadde ei oppfatning av at elevane såg på dikt og lyrikk som eit keisamt pliktarbeid med vekt på lyriske

verkemiddel og dikttolesing. Med dette grunnlaget ville vi bruke biblioteket som ein katalysator for lyrikkinteressa til elevane, gjennom å gjere biblioteket om til ein skapande verkstad, eit laboratorium, der elevane skulle utfordre seg sjølv på ein fagleg og kreativ måte. Dermed vart *lyrikklaboratoriet* til. Eit laboratorium blir vanlegvis definert som eit rom der det skjer vitenskapleg forskning, eksperiment eller undervisning. Føremålet med «lyrikklaben» var derfor at elevane skulle lære gjennom å vere aktive og skapande og at det skulle vere sosialt og triveleg å vere der.

To norsktimar på biblioteket

Lyrikklaboratoriet blei arrangert for fjerde gang skuleåret 2018/19. Undervisningsopplegget rettar seg spesielt mot Vg1, men fungerer også godt som repetisjon for Vg2 og Vg3. Alle norsklærarane får høve til å melde på klassene sine i løpet av ein periode på to månader. Det har vore rundt 15 påmeldte klasser kvart år og det har blitt ein del av lyrikkundervisninga for norskfaget på skulen, noko som viser at biblioteket har blitt integrert som ein naturleg del av elevane si opplæring.

Lyrikklaboratoriet, som kan karakteriserast som ein workshop på to skuletimar, består av seks stasjonar der elevane skal utføre ulike oppgåver på omtrent 12 minutt per stasjon. Det er både individuelle oppgåver, samarbeidsoppgåver og kollektive oppgåver. Ein av stasjonane legg vekt på dikttolesing og lyriske verkemiddel, medan dei andre stasjonane er skriveoppgåver med ulike rammer, der hovudpoenget er å skrive dikt, vere kreative og å leike med ord og språket. Skriveoppgåvene laga vi med inspirasjon frå Brekke (1982), Knutsen og Kaldestad (2006) og Torvund (2013). Brekke vektlegg at det må vere enkle reglar for elevane når dei skal skrive dikt, men likevel så komplisert at ein må tenke seg om. Det er sjølvsagt ei fallgrube å bli fornøgd med for lite, og det vi jobbar mest med under planlegginga av lyrikklaboratoriet er å lage oppgåver som utfordrar alle elevane. I denne prosessen inviterer vi norskseksjonen til å komme med innspel til oppgåvene for å skape eigarskap til undervisningsopplegget og for å sikre den faglege forankringa.

Eitt av måla med lyrikklaboratoriet er at elevane skal vere kreative og vise engasjement. Gruppearbeid kan føre til

støy, oppildna diskusjon og latter, fordi ein får pågangsmot ved å jobbe saman med andre. Brekke (1982) skriv at litt bråk må vere greitt når ein skal skrive dikt, og det er viktig å tillate at elevane viser engasjement.

Eit anna mål med lyrikklaboratoriet er rett og slett å gjere stas på lyrikken. På slutten av workshopen les vi opp dikt som elevane har skrive på dei ulike stasjonane. Her er det viktig at alle gruppene er presentert slik alle får eigarskap til det dei har vore med på å skape. I tillegg til dette har vi publisert fleire dikt på skulen si nettside og sosiale medium, men også hengt opp dikt i biblioteket til inspirasjon og glede for andre. Det er positivt når elevane viser andre elevar kva dei har skrive.

Med tanke på gjenbruk laminerte vi oppgåvene og presenterte dei i fine og fargerike boksar. Ved å velje ei slik utforming fekk vi inntrykk av at elevane fann oppgåvene meir innbydande og morosame. I tillegg er det relativt enkelt og lite tidkrevjande å lage til og rydde opp.

Evaluering og medverknad

Dersom opplegget skal fortsette å vere lærerikt, aktuelt og kjekt å vere med på fleire år på rad, meiner vi det er viktig at bibliotekleiar og lærarar i fellesskap gjer ei evaluering ein gong i året og fornyar opplegget, slik at dei som har deltatt før også ser nytte i å delta året etter. Samtidig er det viktig at også elevane får medverke.

Etter kvar gjennomføring evaluerer vi anten munnleg eller skriftleg. Elevane får nokre minutt til å svare på to enkle spørsmål. Gjennom å reflektere rundt kva dei lærte av lyrikklaboratoriet får både dei, norsklæraren og biblioteket ei nyttig tilbakemelding. For å samle inn skriftleg informasjon bruker vi programmet Padlet. Padlet er ein digital vegg der elevane får tilgang via ei lenke der dei svarer på spørsmål i eigne ruter. Elevane svarer som gruppe via ein av elevane sin mobiltelefon og svara blir tilgjengelege for heile klassa fortløpande ettersom sida blir vist på ei digital tavle. Spørsmåla vi stiller er: *Kva nye omgrep har du lært i dag og kva stasjon fekk du mest ut av?* Svara må elevane grunngi.

Kva skjer i møtet mellom fag og bibliotek?

«Vi har utvidet vårt lyriske ordforråd» er tilbakemeldinga frå ei klasse, medan ei ►

Stort utbytte. Fleire av elevane melder at dette er eit undervisningsopplegg dei likar. Ved å ta undervisninga ut av klasserommet og inn i biblioteket ser vi at elevane ikkje berre har læringsutbytte, men også sosialt utbytte.

anna klasse skriv at dei har lært «å være bevisst på hvilke lyriske virkemidler man kan bruke for å forbedre språket», og elevane viser til at dei til dømes har «lært forskjellen på intertekstualitet og allusjon». Fleire grupper viser til at dei har forstått omgrepa denotasjon og konnotasjon og dei fleste skriv at dei har blitt betre på ulike lyriske verkemiddel. Utvikling av fagleg ordforråd er eitt av måla våre for lyrikklaboratoriet, og vi ser tydeleg at elevane har eit stort behov for å ha eit metaspråk om lyrikk for å kunne snakke om lyrikk. I tillegg til å lære fagspråk vil vi at elevane skal trene assosiasjonsevnene og reflektere rundt språk og ordval i egne tekstar, utfordre si eiga kreative evne og oppleve glede ved lyrikk.

Resultata frå dei skriftlege evalueringane viser at fleirtalet av elevane lærer mest av stasjonen der oppgåva er å tolke eit dikt i fellesskap gjennom å bruke

lyriske verkemiddel, altså ei relativt skuleklassisk lyrikkoppgåve, men at flesteparten likar best dei meir kreative stasjonane der dei får skrive egne dikt med ulike skrivebestillingar.

Fleire av elevane melder at dette er eit undervisningsopplegg dei likar. Ved å ta undervisninga ut av klasserommet og inn i biblioteket ser vi at elevane ikkje

berre har læringsutbytte, men også sosialt utbytte, gjennom å etablere tolkings- og undringsfellesskap i tillegg til å samskrive og samhandle med andre.

I tillegg til dette meiner vi at samarbeidet mellom fag og skulebibliotek har positive langtidseffektar. Elevane får ei kjensle av å høyre til på biblioteket og terskelen har blitt lågare for lærarane for å bruke biblioteket. Dette har igjen ført til fleire samarbeid, eit levande bibliotek og høgare tal på utlån, noko som tener elevane, dei tilsette og skulen sitt mandat. Fleire vidaregåande skular i Møre og Romsdal har integrert lyrikklaboratoriet i sine bibliotek etter Fagerlia-modellen og opplegget er også etterspurt av nokre skular i Hordaland. Eit anna resultat av lyrikklaboratoriet er at vi har utvikla eit *retorikklaboratorium*, som fungerer på samme måte som lyrikklaboratoriet, men med fokus på retorikk. Dette gir eit sterkt signal om at

Levande bibliotek. Elevane får ei kjensle av å høyre til på biblioteket og terskelen har blitt lågare for lærarane for å bruke biblioteket.

det er ynskje om og behov for samarbeid mellom bibliotek og fag.

Vi ser tydeleg at samarbeidet mellom norsklærarane og biblioteket gjennom lyrikklaboratoriet har fungert som ei symbiose, der både fag og bibliotek er gjensidig avhengige av kvarandre. Biblioteket har i denne prosessen vore viktig for læringsutviklinga til elevane, spesielt innanfor grunnleggjande ferdigheiter og fagspesifikke ferdigheiter som handlar om omgrepslæring og utvikling av eit sjølvstendig, kreativt språk. Biblioteket har dermed blitt ein naturleg del av elevane si opplæring og biblioteklaboratoriet er etablert for godt. ■

Litteratur

Brekke, P. (1982): *Før var jeg en fisk. Om dikt av barn og gamle*. Oslo: Gyldendal

Boulton, M. (1953): *The Anatomy of Poetry*. London: Routledge

Forskrift til opplæringslova. *Forskrift 23. jun 2006 nr. 724 til opplæringslova*. Henta frå <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724>

Knudsen, H. og Kaldestad, P. O. (2006): *Diktboka. Om arbeid med poetiske tekstar i skolen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag/Landslaget for Norskundervisning

Kunnskapsdepartementet (2015): *Fag – fordypning – forståelse. En fornying av Kunnskapsløftet*. (Meld. St. 28. 2015-2016). Henta frå: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/no/pdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>

Norsk bibliotekforening (2017a) Hva er et godt skolebibliotek? Henta frå: <http://skole.norskbiibliotekforening.no/om-skolebibliotek/hva-er-et-godt-skolebibliotek/>

Norsk bibliotekforening (2017b) Sjekkliste for et godt skolebibliotek. Henta frå: <http://skole.norskbiibliotekforening.no/om-skolebibliotek/sjekkliste-for-et-godt-skolebibliotek/>

Pihl, J., Kooij, K. S. & Carlsten, T. C. (Red.). (2017): *Teacher and Librarian Partnerships in Literacy Education in the 21st Century*. Rotterdam: Sense Publishers

Carlsten, T. C.; Sjaastad, J. (2014) *Evaluerer av Program for skolebibliotekutvikling 2009-2013*. (76). NIFU Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

Torvund, H. (2012): Dine ord er gode nok! *Norsklæraren* 2012-3. s. 14-15.

Vil du prøve ei motstraums avis?

Les Dag og Tid gratis i tre veker. Med automatisk stopp.

Send SMS
med kodeord

PRØV til 59444840

DAG OG TID

Når ord gir identitet

Mexico er de mange språks land med et stort antall indianerspråk som har overlevd muntlig fra generasjon til generasjon. De siste tiårene har imidlertid indianerspråkenes skrevne ord også spunnet om seg.

TEKST: TONE AGUILAR
FOTO: MARCO AGUILAR

– Å skrive på morsmålet mitt, har for meg vært et tilfluktssted hvor jeg kan finne meg selv, sier Irma Pineda Santiago.

Irma tilhører en voksende meksikansk forfattergenerasjon som skriver på indianerspråket hun vokste opp med.

Forfatteren som kommer fra Juchitán, en landsby i Istmo de Tehuantepec sør i Mexico, skriver på zapotekerspråket som praktiseres i regionen.

Alle bøkene hennes blir riktignok også publisert på spansk.

– Dette er gjengs for all litteratur på indianerspråk her i Mexico, forteller Juan Julian Caballero, språkforsker ved forskningssenteret Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social, CIESAS.

Språkforsker Juan Julian.

Språkforskeren, som også har skrevet bøker på mixtekerspråket, forteller at det de siste 20 årene har blitt produsert mer og mer litteratur på de ulike indianerspråkene i landet.

Flest litterære verker har sett dagens lys på zapotekerspråket Irma skriver på.

Poesiens bånd

– Poesi var en viktig del av barndommen fra jeg var veldig liten, forteller Irma. – Både mamma og pappa leste mye for meg, spesielt spanske forfattere som Federico García Lorca og Miguel Hernández.

Som fireåringen tok livet hennes en dramatisk endring da faren ble bortført av meksikanske soldater.

– 70-tallet i Mexico var preget av det vi kaller den skitne krigen hvor regjeringen drepte og bortførte aktivister og sosiale forkjempere, fortsetter hun, og pappa var en av dem. – Da han ikke lenger var sammen med oss, ble poesien noe som bandt meg til ham, for hver gang jeg leste et dikt eller ei bok, så var det som å høre stemmen hans.

Etter hvert som hun ble eldre, begynte hun selv å skrive. I begynnelsen skrev hun riktignok på spansk

– For det var og er fremdeles ingen skole som lærer deg å lese og skrive på et indianerspråk, avklarer hun. – På skolen lærte vi å lese og skrive på spansk.

Irmas litterære interesse gjorde at hun raskt oppdaget at det fantes

litteratur på zapotekerspråket, målet hun snakket til daglig med familie og venner.

– Jeg leste disse bøkene og så her hvordan ord ble skrevet, sier hun.

I ungdomsskolen begynte hun å skrive på morsmålet sitt. Landsbyen hennes, Juchitán, huset dessuten flere forfattere som hadde banet vei for zapotekerlitteraturen.

– Og jeg var plagsom for dem, ler hun. – For i min hugh etter å lære å skrive på indianerspråket mitt, fulgte jeg etter dem hvor enn de var for å spørre og grave om ord og formuleringer.

Og slik lærte hun å sette språket hun til daglig snakket på papiret.

Zapotekerspråket var dessuten det første meksikanske indianerspråket som

Tospråklig skole. Forfatter Irma Pineda Santiago underviser i lyrikk på indianerspråk.

fikk en egen ordbok så langt tilbake som i 1956. Denne var også til god hjelp for Irma i hennes søken etter hvordan ordene skulle skrives.

Men det som ble den utløsende faktoren var da hun måtte flytte til en annen by for å begynne på videregående.

– Savnet etter familie og venner var stort, men det jeg savnet aller mest var samtalene og leken på zapotekerspråket, forteller hun. – Nettopp derfor begynte jeg å skrive enda mer på morsmålet mitt.

Forbudt å snakke indianerspråk

– Det skrevne språket er viktig for å bevare kulturen og identiteten vår, mener språkforsker Juan Julian.

Selv har han følt i både kropp og

penn hvordan det er å bane vei for at Mexicos indianerspråk skal bli anerkjent som skriftspråk. Han vokste han opp i landsbyen Antonio Huitepec i delstaten Oaxaca hvor de snakker mixtekerspråk.

– Da jeg var liten var det strengt forbudt å snakke språket mitt på skolen, og hvis lærerne hørte oss snakke dette, ble vi slått, sier han tørt.

Han utdannet seg etter hvert til lærer selv, og selv om fysiske straffer ble kuttet ut, så fikk han og kollegaene beskjed om kun å snakke spansk med elevene.

På 80-tallet valgte han å ta videreutdanning i etnolingvistik.

– Dette førte til at jeg opplevde en form for identitetskrise, fortsetter han.

– Hva skulle jeg gjøre nå?

Sammen med en gruppe kollegaer

begynte de et prosjekt hvor de arbeidet for å fremme de ulike indianerkulturene og språkene deres.

Og flere av dem begynte å skrive på indianerspråkene sine.

– Ideen var å skrive det som falt oss inn, men spesielt dominerte ideer som forklarer hvordan folk på landsbygda tenker før og nå, avklarer språkforskeren.

I en av bøkene sine, «El pueblo de la lluvia», som på norsk betyr regnets landsby, reflekterer han over sin egen rolle i livet.

Indianerspråk i skolen

Både Juan Julian og Irma er medlemmer av foreningen for forfattere på indianerspråk, Escritores en Lenguas Indígenas. ►

Lesestund. Mexico har 68 indianerspråk som til sammen tilhører 11 ulike språkfamilier.

– Et av våre viktigste bidrag som forening var å bidra til at alle indianerspråkene i Mexico ble likestilt med spansk som nasjonale språk i grunnlo-

ven vår, forteller Juan Julian.

Mexico har 68 indianerspråk som til sammen tilhører 11 ulike språkfamilier, og likestillingen i forhold til lovverket

som språkforskeren refererer til, skjedde i 2001.

– Blant sakene vi også har kjempet for i mange år, er opprettelsen av et nasjonalt institutt for indianerspråk, fortsetter han. – Vi trenger vårt eget rom for å ta tak i alle problemstillingene som finnes.

Instituttet er fortsatt ikke en realitet.

– Men vi håper det blir det om ikke altfor lenge, sier Juan Julian. – For det har vært en lang kamp for anerkjennelse.

En kamp som er nær ved å bære frukter er arbeidet med å publisere normen for mixtekerspråkets skrift.

– Ideen vår er at dette kan bli brukt av lærere i tospråklige skoler, sier Juan Julian.

Spesielt på den meksikanske landsbygda finnes det tospråklige barne- og ungdomsskoler hvor det undervises både på spansk og på indianerspråket i regionen hvor skolen befinner seg. Elevene har riktignok kun spansk som skriftspråk.

Forfatter Irma Pineda Santiago.

Indianerkultur. Mat og klær til salgs i gatene.

– Nettopp derfor er det så essensielt for oss at alle indianerspråkene skal ha sine normer slik at en også kan begynne å lære elevene både å lese og skrive på morsmålene sine, understreker språkfor-skeren.

En av utfordringene for indianer-språkernes litteratur i Mexico er at det er få personer som kan lese den på origi-nalspråket sitt. Dette til tross for at det finnes i overkant av 7 millioner meksi-kanere som snakker et av de 68 india-nerspråkene.

En livbøye

– Men problemet er som sagt at vi ikke lærer å lese og skrive på morsmålet vårt, presiserer Irma. – Det var en del av den nasjonale utdanningspolitikken på 1900-tallet hvor regjeringens hensikt var å skape enhet ved å tvinge fram en kultur og et språk.

Og selv om tidene har forandret seg,

så har indianerspråkene enda ikke fått sin inntreden i skolesystemet som skriftspråk.

– Men interessen for språket vårt er økende, sier Irma.

Selv gir hun kurs og seminar for alle som ønsker å lære å skrive og lese på zapotekerspråket.

– Folk i alle aldre deltar, fortsetter hun. – Noen ønsker å lære å skrive litteratur, andre å skrive sangtekster.

Som en gruppe ungdommer som ville lage raptekster på zapotekerspråket.

– Noe jeg synes er flott, avklarer forfatteren. – Det viktigste er at språket ikke dør ut.

For å gjøre litteraturen sin kjent blant de som snakker zapotekerspråk, men som ikke kan lese det, benytter Irma og forfatterkollegaer høyttlesning på radioen, ved offentlige begivenheter og via YouTube.

Siden all litteraturen på indianer-språk også publiseres på spansk, har de

potensiale til å nå ut til et vidt publi-kum.

– Et par av bøkene jeg jobber med vil også bli publisert på engelsk, opply-ser Irma.

Hvilket er et skritt videre.

– Og det positive er at kulturen vår gjøres mer kjent, sier hun. – For selv om jeg tar opp universelle temaer, så er alltid zapotekerkulturen, landsbyen min og folkene her til stede i hva jeg skriver.

Tradisjon, tro, liv og død, bortførte sosiale forkjempere, sosial kamp, natur og diskriminering av kvinner er blant temaene hun har tatt opp.

– Litteratur har mange funksjoner, men å skrive på indianerspråket mitt har for meg blitt en livbøye, konkluderer Irma. – Det har vært et viktig redskap i letingen etter en identitet. ■

BEYER HANDEL

Med en skriver fra Datamax-O'Neil og programvaren Bartender, kan du skrive dine egne RFID brikker. Beskytt RFID brikken med transparent etikett. Har du behov for en strekkodeskanner som leser like fint fra nettbrett og mobil som fra bøker, har vi håndholdte, for stativ eller nedfelt i skranke. Ønsker du å lese RFID og strekkoder på en enkel måte, anbefales en titt på våre nettsider.

På tide med vedlikehold? Vi har renseproduktene til dine skrivere.

Vi tilbyr kvalitetsprodukter og personlig service.

Ring 33802185 eller send e-post til: post@beyerhandel.no

Vår erfaring | Din trygghet

Følg med på våre nettsider www.beyerhandel.no

Behov for fjernhjelp? Ta kontakt for pris.

datamax-o'neil
right by our customers.

Meråpent bibliotek

– mer aktuelt enn noen gang

Vi har levert løsningen til mange bibliotek siden 2013
– og budskapet er fortsatt det samme.

1. Skann lånekort eller lånekort på mobil og tast pinkode.
2. Systemet registrerer og tar bilde når du går inn.
3. Finn bøkene, bladene eller filmene du vil låne i hyllene.
4. Gå til selvbetjeningsenhet og lån det du ønsker.

Eg har etter kvart opparbeidd ein sterk motvilje mot eit bestemt ord, nemleg ordet «matnyttig».

De har høyrte og brukt det sikkert fleire gongar, ja, eg også! De har vore på ein konferanse, eit foredrag, eit kurs, og du kjem tilbake til kollegane dine og sagt at kurset var bra, for «det var så matnyttig». Det gjekk med andre ord rett inn i kvardagen på det du arbeider med. Vi bruker det også i negativ forstand når vi synest eit foredrag var heilt passeleg, «dette var lite matnyttig».

Dette må vi slutte med, folkens! Eg har høyrte på foredrag og innlegg som har vore fjerne frå min arbeidskvardag, men det opnar mine horisontar og eg får eit større overblikk. Eg har vore på foredrag på IFLA verdskongressen og høyrte om bibliotek som skal bekjempe fattigdom i Brasil, om universitetsbibliotek i Kina der bibliotekarane har ein totalt anna arbeidskvardag enn vår, om skulebibliotek i Liberia som ikkje kan ha for mykje informasjon digitalt fordi elektriske forsyningar ikkje er til å stole på. Det angår ikkje meg, det er fjernt frå min kvardag, men det gjer at eg som bibliotekar kan få eit innblikk i ein kvardag som er totalt forskjellig frå min, men som det likevel kjennest meningsfylt å vite noko om. Det gir meg perspektiv.

Eg song i eit kor i fleire år, og syntes det var meningslaust at alt-gruppa mi skulle høyre på at bassane øvde sine stemmer. Eg sa eplekje at det kjentes

lite matnyttig å berre sitje der rett opp og ned å høyre på. Dirigenten sa til meg at det var viktig at eg høyrde på, for bassane si stemmeøving var ein del av heilskapen. Eg var ein del av heilskapen. Deira øving hadde i høgste grad noko med mi alt-stemme å gjere. Eg trengte å sjå prosessen hos dei andre for at det samla resultatet firestemmig skulle bli bra.

Eg har hatt kollegaer som synest foredrag om livsmestring, filosofi, arbeidsmiljø, sorgtema og liknande har vore lite matnyttig. Dei har sagt at det var bortkasta tid når dei heller kunne gjere noko matnyttig. Det gjer meg rett og slett sint. Det handlar om å skape gode arbeidsmiljø som opnar for nytenking og forandring. Då må du forstå og trivast i lag med kollegane dine. Det er til dømes lenge sidan eg arbeidde med barnelitteratur, men det er interessant og viktig for meg å høyre korleis det blir arbeid i det feltet, sjølv om det kanskje ikkje er noko eg kan ta med meg direkte tilbake til min arbeidskvardag. For til sjuande og sist handlar det også om respekt for kvarandre som kollegaer, respekt for kvarandre sine fagfelt og å dra eit felles lass for å skape best mulege bibliotek.

Mariann Schjeide

Leiar av Norsk Bibliotekforening

Mariann Schjeide, leiar av Norsk Bibliotekforening

Medlemssider fra
Norsk Bibliotekforening
– et bilag til Bok og Bibliotek

Innhold:

Leder	s.1
Hvordan finne åpent tilgjengelige artikler	s. 2
Nordisk møte i Helsingfors	s. 3
SMH-dagene 2018	s. 4
Småstoff	s. 5
Suksesshistorie: Musikkavdelingen ved Bergen Offentlige Bibliotek	s. 6-7
Medlemsintervju	s. 8

Ansvarlig for bilaget:

Mariann Schjeide

Kontaktperson for bilaget:

Cecilia Elsen

ce@norskbibliotekforening.no,

tlf: 23 24 34 38

Grafisk design: Malin Redvall,

malin@reddesign.no

Generelle henvendelser

til Norsk Bibliotekforening:

nbf@norskbibliotekforening.no,

Twitter: @forbibliotek,

Instagram: @norskbibforening

Facebook: @norskbibliotekforening

Nettsider:

www.norskbibliotekforening.no

Fjernlån eller åpen tilgang?

Hvordan finne åpent tilgjengelige artikler

Tekst: Lene Ottesen, spesialbibliotekar Universitetet i Tromsø og styremedlem i Norsk Fagbibliotekforening

Lene Ottesen er spesialbibliotekar ved UiT. Tidligere jobbet hun ved HiST-biblioteket i Trondheim. Her med tidligere kollega Trond Øyum, som nå jobber ved NTNU.

Nasjonale konsortieforhandlinger med de store forlagene har brakt Open Access tettere inn på livet til de fleste bibliotekarer i fag- og forskningsbibliotek. Vi risikerer å miste tilgang til en rekke tidsskrift. Hvordan kan vi da få tak i litteraturen våre brukere trenger?

Åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner er langt fra noe nytt tema, men er høyst aktuelt med nasjonale konsortieforhandlinger og Plan S i emning. Forhandlingene med Elsevier, Wiley, Springer og Taylor & Francis om å inkludere åpen publisering i abonnementsavtalene pågår på overtid og kan bringe store omveltninger i tidsskriftstilbudet ved norske universitets- og høyskoler.

Åpent tilgjengelig litteratur

En god del litteratur finnes allerede åpent tilgjengelig, både i rene Open Access-tidsskrift og i tradisjonelle tidsskrift som har åpen publisering som en valgmulighet

for forfatteren, såkalt hybridtidsskrift. Dessuten kan du finne åpne artikler i faglige og institusjonelle arkiv som arXiv, NTNU Open eller Munin Open Research Archive. Mange av disse artiklene er publisert bak en betalingsmur, men tilgjengeliggjøres i arkiv verden over. Noen ganger arkiveres den publiserte versjonen, andre ganger er det forfatters aksepterte manuskript, såkalt postprint, som ligger i arkivet. Postprinten har akkurat samme innhold, men mangler layouten til tidsskriftet. Ifølge en analyse fra Europakommisjonen var den globale andelen gull og grønn OA henholdsvis 14,4% og 13,9% i 2016¹.

1. https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/policy/goals-research-and-innovation-policy/open-science/open-science-monitor/trends-open-access-publications_en

Søk og finn

Hvordan kan vi finne disse åpne artiklene? Verktøy som Unpaywall og Open Access Button lokaliserer åpne publikasjoner på nettet. De er programvaretillegg som installeres i nettleseren og viser seg som små ikoner når du har søkt på en artikkel. Ganske enkelt søker du slik du er vant til og klikker på ikonet for å få opp fullteksten av en artikkel.

Fjernlån mellom bibliotek vil fortsatt bli viktig, men verktøy som Unpaywall og Open Access Button er nyttig å kjenne for både fag- og folkebibliotek. Ikke minst kan de gi tilgang med det samme, uten ventetid.

Forslag til plugins:

Unpaywall

(for Chrome og Firefox)

Verktøy som evt leder deg til en evt åpen utgave av den artikkelen du ønsker å se på.

Open Access Button

(fungerer best med Chrome og Firefox)

Verktøy til å finne åpne versjoner av

artikler, samt å sende henvendelser til artikkelforfattere om å egenarkivere en låst artikkel i et åpent faglig- eller institusjonelt arkiv.

Google Scholar Button

(for Chrome og Firefox)

Verktøy som gjør det enklere å bruke Google Scholar for å finne fulltekstartikler.

Her nevnes kun noen utvalgte verktøy. For mer informasjon og flere verktøy anbefales

*bloggen **How to get the PDF: Tools and news**. Universitetsbibliotekene ved UiT, UiO, NTNU og UiB har også laget en oversikt over alternative måter å skaffe tilgang til artikler.*

Nordisk møte i Helsingfors

© VILLE VAARNE

Neste januar møtes vi i Oslo. Fra venstre: Jenny Nilsson (Svensk biblioteksforening), Johanna Hansson (Svensk biblioteksforening), Rauha Maarno (Finsk biblioteksforening), Jakob Lærkes (Danmarks Biblioteksforening), Hellen Niegaard (Danmarks Biblioteksforening), Karin Linder (Svensk biblioteksforening), Steen Bording Andersen (Danmarks Biblioteksforening), Ann Berit Hulthin (Norsk Biblioteksforening), Maria Bjarkadottir (Islandsk biblioteksforening), Oddfridur Helgadóttir (Islandsk biblioteksforening) og Mariann Schjeide (Norsk Biblioteksforening).

Hver januar møtes de nordiske biblioteksforeningene i et av de nordiske landene for et felles møte. I år møttes vi i det vinterlige Helsingfors.

Tekst: Ann Berit Hulthin, generalsekretær, Norsk Biblioteksforening

I tillegg til å besøke byens nyåpnede folkebibliotek Oodi utvekslet vi informasjon om hva som skjer på hjemmefronten. De nordiske organisasjonene samarbeider også i forhold til arbeid i IFLA og har hatt flere felles uttalelser. Til tross for at foreningene er ulikt bygd opp og noe ulik styringsstruktur, har vi mange felles problemstillinger. Vi lærer mye av hverandre og får tips og gode ideer. Og ikke minst, så er de skikkelig trivelige!

Litt nytt fra Norden:

I Danmark diskuteres ny biblioteklov. Kulturministeren er ikke sikker på om det er behov for en ny lov, eller om loven som eksisterer i dag er god nok. Kulturdepartementet har sammen med dansk KS hatt fire dialogmøter om hva bibliotek skal være i framtiden. Danmarks Biblioteksforening mener dagens lov ikke representerer dagens bibliotek og hindrer utviklingen av bibliotek. En leserundersøkelse gjort av Danmarks egen tenketank for bibliotek, *Fremtidens*

Biblioteker, viser at barn og unge leser mindre og de leser dårligere. Danmarks Biblioteksforening inngår i en allianse med skolebibliotek, forfattere, lærere og forlag om å lage en lesekampanje. Nesten alle forlag er nå med i eReolen.

På Island arbeider man med en ny lov for å styrke det islandske språket og her inngår også bibliotek. Dette er en veldig bred lov, da den også vil inneholde språk i forhold til utdanning, tv-programmer osv. Det diskuteres også hvordan man kan gi fordeler til forlag for å få publisert flere bøker på islandsk. Etter at Storytel kom til Island, har de totalt dominert lydbokmarkedet.

Finsk biblioteksforening hadde lobbet sterkt for penger til digitale prosjekt i bibliotek og regjeringen har bevilget 860 000 euro til et digitalt kompetanseprogram for bibliotekene. Det er ikke bestemt hvordan pengene skal fordeles, men både kompetanse, utstyr og samarbeid med ulike frivillige organisasjoner er muligheter. Biblioteksforeningen får også statlig støtte til å fortsette sitt utviklingsarbeid i Tanzania. Finland har sin Nasjonal bibliotekdag 19. mars og Biblioteksforeningen holder landsmøte i juni i år.

I Sverige handler det mye om bibliotekstrategien som skal være klar i mai og at Sverige endelig fikk en regjering mens vi var på besøk i Helsingfors. Svensk biblioteksforening har utarbeidet en egen strategi for

bibliotek og for foreningens struktur som skal vedtas på foreningens årsmøte i mai. Endring i foreningens struktur handler om hvordan man skal styrke de regionale leddene i foreningen. Svensk biblioteksforening deltar hvert år med program på Almedalsveckan (som Arendalsuka i Norge) og Bokmässan i Göteborg.

Når du er i Finland, få med deg Runebergstorttu, altså en Runebergskake, Finlands egen nasjonal kake. Johan Runeberg var en finsk forfatter som også var en søtmons og kaka skal være komponert av hans kone da forfatteren var fysen på noe søtt. Og Finsk Biblioteksforening har kontorer i Runebergsgata...

© TIA MONTO

Runebergskake, Finlands egen nasjonal kake

Bibliotekaren som forsker og forskningspartner – utenfor eller inne i komfortsona?

Arrangementskomitéen, fra venstre Idun K. Østerdal, Lisbeth Jahren, Astrid Kilvik, Sindre A. Pedersen, Katrine Aronsen, Jorun Fallin og Karen J. Buset. Etter konferansen er de ekstra stolte av å ha vist fram den store prosjektaktiviteten i bibliotekene.

Text: Elin Opheim, Høgskolen i Innlandet; Monica Stolt Pedersen, Sykehuset Innlandet

SMH-dagene 2018 tematiserte bibliotekarens rolle i forskningsstøtte og som forsker.

Behov for parterapi?

Michael Grote fra Universitetet i Bergen og redaktør for PhD on track påpekte at bibliotekets kurstilbud til stipendiater oftere bærer preg av instruksjon enn studentaktive læringsformer. I tillegg er kursene ofte tverrfaglige og ikke poenggivende. Dette påvirker stipendiatenes forventninger til oss, og stipendiatene sliter med å overføre fra det generelle til egne problemstillinger. Han stilte spørsmålet: Hva om tverrfaglighet ikke bringer fram det beste, men det verste?

Grote viste til poenggivende kurs fra universitetene i Tromsø og Bergen hvor det er sterkere fokus på fag og aktiviteter.

Sarah Sutton fra University hospitals Leicester er en engasjert formidler av bibliotekarens rolle overfor helsepersonell. En klinisk bibliotekar er med på visitter og møter, er gjerne del av helsefaglige team og formidler kvalitetsvurdert og oppsum-

mert kunnskap. Klinisk bibliotekar kommer i tillegg til en medisinsk bibliotekstjeneste, og grenseoppgang er viktig.

Stipendiater og helsepersonell er ulike brukergrupper, men for å kunne inngå partnerskap trenger vi faglig fokus, integrering i brukergruppen i stedet for instruksjon og lydhørhet overfor gruppens behov.

Behov for selvutvikling?

Flere foredrag trakk frem behovet for å redusere en assistent-tankegang og jobbe frem en partner-tankegang.

Idunn Bøyum fra OsloMet rettet blikket mot bibliotekarene: Det å lære nye ting er en del av bibliotekarrollen, men noen grunner til å forske er:

- Bygge ny kunnskap og utvikle bibliotekarprofesjonen
- Utvikle evne til problemløsning og oppøve kritiske ferdigheter i akademisk lesing
- Styrke selvtillit
- Styrke forståelsen for forskning, for å kunne tilby optimale informasjonstjenester til forskere

Tema for eget forsknings- og utviklingsarbeid kan vi finne i organisasjonens, fagfeltets eller samfunnets

behov, eller vi kan ta et lokalt utgangspunkt. Diskusjoner om bibliotekar som generalist og ekspert er viktige å ta, eksperter etterlyses. Bøyum oppfordret ledere til å skape gode læringsarenaer, medarbeidere til å jobbe med egen kompetanseutvikling, og oss til å forlate komfortsona.

Hvor er komfortsona?

Med litt kjennskap til anatomi og fysiologi er det fortsatt ikke lett å finne komfortsona. Er det slik at våre nærmeste kollegaer, andre bibliotekarer, er de vi føler oss tryggest sammen med? Da kan det å komme seg ut av komfortsona være å samarbeide med en annen biblioteksektor. Skal vi ta et steg til, kan vi lytte til og snakke med erfarne fagfolk. Vi må være forberedt på at partnerskap og forskning ikke følger planlagt retning og tidsskjema. Kommunikasjon, rolleavklaringer, forventninger, og ikke minst å kunne formidle hva vi kan bidra med, er viktige temaer. Videre kan vi vise fram vår kunnskap og kompetanse ved å publisere i tidsskrifter utenfor bibliotek- og informasjonsfagfeltet.

SMH-dagene gav gode eksempler på prosjekter og bibliotekarer som har brutt komfortsonegrensene. Inspirerende å høre om, og idéer å ta med tilbake til eget bibliotek.

NBFs spesialgruppe for medisin og helsefag (SMH) arrangerer annethvert år en to-dagers nasjonal konferanse. Tema, foredragsholdere og gjennomføring overlates til lokale komitéer. I 2018 var Trondheim og NTNU vertskap for 140 deltagere.

Les mer <http://smh.norskbibliotekforening.no/wp-content/uploads/sites/5/2018/11/SMH-dagene-2018.pdf>

«Det å lære nye ting er en del av bibliotekarrollen»

VIRAK 2019

Åpen fremtid – muligheter for bibliotekene

Tekst: Jimi Thaulle

13. og 14. juni er det duket for den andre VIRAK-konferansen, arvtageren etter fagreferentkonferansen. Temaet for årets konferanse er «åpen fremtid – muligheter for bibliotekene», og vi ønsker å tematisere både teknologiske og samfunnsmessige endringer som påvirker bibliotekenes rolle og forutsetninger i tiden som kommer.

«Hvordan vil bibliotekene se ut i framtiden?»

Ofte oppfattes fremtiden som en trussel for bibliotekene. Hva vil kunstig intelligens og andre teknologiske nyvinninger bety for vår rolle som bibliotekarer og videreutvikling av våre tjenester? Hvordan vil bibliotekene se ut i framtiden? Vil det være plass for oss når stadig flere oppgaver automatiseres?

Samtidig åpner teknologien for nye, spennende muligheter. Kan vi finne nye måter å jobbe på som gjør oss mer effektive, strukturerte og spesialiserte? Kan vi bli mer personlige i våre tjenester når vi bruker mindre tid på tradisjonelle oppgaver? Gir det oss mulighet til å arbeide mer med veiledning, formidling, utvikling og forskning? Frigjør det mer tid til å utvikle kompetanser og ferdigheter slik at vi øker vår synlighet og relevans overfor våre brukere?

Fremtiden byr også på en rekke etiske utfordringer knyttet til forskningspublisering. Er det slik at vi er mer opptatt av hva vi kan, og ikke tenker på hva vi bør? Vil fremtidens bibliotekarer være roboter priggitt et system hvor kommersielle krefter får

styre etikken, mens grensene mellom universiteter og private aktører forsvinner?

Årets keynotes er Jeffrey Beall, Silvija Seres og John Willinsky. I tillegg vil det være et tettepakket program med flere forskjellige aktuelle temaer knyttet til fremtidige utfordringer. Det blir både foredrag, roundtable-diskusjoner, digitale klipp og workshops. Se virak-konferansen.no og følg oss på twitter og facebook for mer informasjon og oppdateringer.

Beall er en pensjonert universitetsbibliotekar bosatt i Colorado, og nok mest kjent for Beall's List og sitt arbeid med predatory journals, eller røvertidsskrifter på norsk. Han har arbeidet med akademisk skrivning og kvalitetssikring og Open Access, både i et kritisk søkelys og hvilke muligheter som finnes.

Seres er en matematiker og teknologiinvestor og opptatt av digitale framtidsperspektiver: hvordan digitalisering, robotisering og automatisering vil endre samfunnet vårt og arbeidslivet. Hun driver også podcasten Energy Talk som tematiserer teknologi og energi.

Willinsky er professor ved Stanford University og professor II ved Simon Fraser University, samt professor II i Publishing Studies ved Simon Fraser University. Han er leder av Public KnowledgeProject, som utvikler programvare for og forsker på åpen vitenskapelig publisering. PKP står bak verdens mest brukte publiseringsverktøy med åpen kildekode, Open Journal Systems (OJS), samt Open Monograph Press (OMP).

Konferansen er et samarbeid mellom bibliotekene ved Universitetet i Agder og Universitetet i Stavanger, og vil arrangeres i Stavanger.

Vi sees på VIRAK 2019!

Nytt og nyttig

Vår alles kjære

Kristin Storrusten slutter i Norsk Bibliotekforening og har formelt sin siste arbeidsdag 30. april. Kristin har vært ansatt siden januar 2012 og skal nå ut å prøve andre jaktmarker. Kristin har vært viktig for utviklingen av foreningen og for sekretariatet og vi ønsker henne lykke til videre. Kristin er for tiden i permisjon.

Ny ansatt

Cecilia Elsen blir fast ansatt i foreningens sekretariat som rådgiver fra 1. mai. Cecilia har allerede jobbet som vikar et år og kjenner foreningen og mange av medlemmene allerede. Cecilia er nyutdannet bibliotekar og har en master i Ibsen-studier. I tillegg har hun en søt hund som heter Dagny. Vi er glade for å ha fått Cecilia med på laget!

Ny avtale med Bok og Bibliotek

Norsk Bibliotekforening har forlenget avtalen om medlemssider i Bok og Bibliotek. Bok og Bibliotek eies av ABM-media AS som også utgir Museumsnytt og Tidsskriftet Arkiv. Bok og Bibliotek kommer ut 5 ganger i året. Foreningen skal fra nå av også delta i Bok og Biblioteks redaksjonsråd.

Nye takter på Musikkavdelingen ved Bergen Offentlige Bibliotek

I en verden dominert av strømmetjenester og digital konsumering av musikk er det kanskje ikke behov for en musikkavdeling i biblioteket lenger? Virkeligheten er heldigvis mer sammensatt enn som så. I Bergen finnes det en vital og populær musikkavdeling, som stadig opprettholder sin relevans – til tross for lavere utlånstall.

Tekst: Lars Christian Bjørknes

Lyden av biblioteket

Formidling er sentralt for oss i bibliotekene. Vår institusjonelle funksjon er større enn å låne ut fysiske eksemplarer. Også når det gjelder musikken er det viktig å dra den ut av hyllene, tenke rundt den og snakke om den. Dette virker også å treffe publikum, og musikkarrangementer er noe som trekker mye folk til Bergen Offentlige Bibliotek. En av de største suksessene har vært Huslyden, en serie der ulike artister coverer sin favorittplate fra samlingen. Og det dukker stadig opp nye serier og påfunn.

Musikkavdelingen er et av de største og mest luftige rommene i huset, med opphøyd scene og fast scenelys. I slutten av januar fikk et stappfullt rom av unger høre og se Kjetil Møster, Stein Urheim, John Hegre og Nils Are Drønen i fri improvisasjon rundt tradisjonsrike barnesanger og Ornette Colemans lekne melodier.

Det finnes også serier som produseres i samarbeid med andre. For eksempel Notelangs, en serie med lytteverksted, samtaler og kritikeralonger om musikk, og et nytt Opera-salong-prosjekt i vår, en uformell konsertserie der Bergen Nasjonale

Opera byr på operaperler og andre musikalske overraskelser. KRAPYL er nyMusikk Bergens arrangements-serie rettet mot barn og unge, og både Borealis, Fests spillene, Kulturskolen og flere jobber med Musikkavdelingen. Gjennom slike samarbeid, konserter og mer tradisjonelle musikkforedrag holdes den levende i sin opprinnelige ånd.

CDens oppstandelse og fall

Det er derimot liten tvil om at det var CD-en som for alvor fikk det til å eksplodere på Musikkavdelingen i Bergen. Etter at det i 1994 ble åpnet for utlån av CDer og gjennom gullalderen på det tidlige 2000-tallet, flokket musikkentusiastene til biblioteket, og de fleste titler ble kjøpt inn i både to, tre og fire eksemplarer.

Utlånet nådde nesten utrolige høyder, og Musikkavdelingen ble et lokomotiv i utlånstatistikken. Men når man i etterkant definerer noe som en gullalder, ligger det også implisitt at tidene har endret seg. Det som går opp må komme ned. CD-en som medium har gradvis blitt faset ut av mer praktiske digitale alternativer, med strømmetjenestene i front, og det speiles i statistikken.

Embert Rognestad skriver i artikkelen *Ønsker lyd og liv på biblioteket* (2014) om overgangen fra fysisk format i biblioteket. Var løsningen å plassere noter og plater i bakgrunnen og skjære de fysiske samlingene inn til beinet? Eller lå nå bibliotekenes

«Musikkavdelingen er et av de største og mest luftige rommene i huset, med opphøyd scene og fast scenelys.»

ansvar nettopp i det å formidle materialet som blir oversatt når digitale nyvinninger og nye formater tas i bruk? Både her til lands og i utlandet landet man helst på å kvitte seg med CD-bestanden.

Men i Bergen er ikke samlingen lagt død, den har heller blitt en komprimert versjon av seg selv. Titler med flere eksemplarer har blitt redusert til ett, og deler av samlingen har gått inn i magasin. Men kjernen består, og etter at andre har kvittet seg med egne samlinger lever fjernlånet i beste velgående. I tillegg er det mange trofaste lånere som fortsatt sverger til CD-formatet.

Noen oppgir god lyd kvalitet som årsaken, mens andre påpeker de store hullene i strømmetjenestenes biblioteker, der raritetene i Musikkavdelingens samlinger faktisk kan bidra til å fylle hullene. Og selv i vår tid finnes de som setter pris på den taktile opplevelsen av å holde et plateomslag, studere coverart og å lese hvem som medvirker på utgivelsene.

Men man kan ikke fornekte at utlånet faller, noe som fører til mindre innkjøpsbudsjetter, og mindre muligheter til å holde samlingen oppdatert. I denne spiralen blir Musikkavdelingen ute av stand til å henge med på utgivelsesgaloppen, og samlingen blir mindre relevant for de som fortsatt er interessert i CD-er. I tillegg velger mange artister nå å droppe formatet, så den fysiske disken snurrer på siste verset, og har gjort det en god stund allerede.

Oppstart og Griegsamlingen

Men musikkens samlingen er langt eldre enn CD-en. Går vi tilbake til 1924, da Musikkavdelingen offisielt ble etablert, var utlån av noter den sentrale aktiviteten. Det var komponist og pedagog Borghild Holmsen som

sto for utvalget og oppbyggingen av avdelingen. Dette trakk mange til biblioteket. Grammofonen og 78-platene hadde ikke blitt allemannseie ennå, så for å få musikk hjemme måtte en spille og synge selv, og da var det kjekt å ha tilgang til gratis noter.

Foranledningen for Musikkavdelingens eksistens var at Grieg i 1906 testamenterte hele sitt arkiv av manuskripter, noter, bøker, fotografier, brev og mer hverdagslige ting som regnskapsbøker og vitnemål til biblioteket, «under Forutsætning af, at dette vedligeholdes og gjøres tilgjengelig for Bergens Almenhed».

Bergen Offentlige Bibliotek var, den gang som nå, en tidsaktuell og populær institusjon. Edvard Grieg var selv moderne og usnobbete: Han ville at bergenserne skulle få tilgang til hans papirbaserte etterlatenskaper. Mye av originalmaterialet ble faktisk lånt ut i starten, men etterhvert erkjente man at det var best om de fysiske samlingene ble trygt oppbevart i bibliotekets hvelv. Men manuskriptene ble digitalisert og gjort tilgjengelig på nettet for alle, og denne digitaliseringsprosessen har nå pågått i vel 30 år.

Griegs samlingen får henvendelser fra alle kanter av verden, fra forfattere som ønsker å bruke fotografier i bøkene sine, til japanske TV-team som vil filme godbiter fra samlingen. Våren 2018 ble Griegs 175 års-jubi-

«Bergen Offentlige Bibliotek var, den gang som nå, en tidsaktuell og populær institusjon»

leum markert med deltakelse i NRKs storsatsing «Grieg minutt for minutt» og med egne arrangementer, byvandring og foredrag.

Vinyl og NRKs inntog

På 60-tallet ble plater et supplement til notene. Det ble satt sammen en nøye kuratert LP-samling som ga gratis sonisk nytelse til lånerne, selv om den bare var tilgjengelig på biblioteket. Denne samlingen har sakte blitt ekspandert i takt med vinylens ny-renessanse, og er nå også tilgjengelig for hjemlån. Her kan

man med glede observere oppgang i utlånet i 2018.

Vinylplatene har en sentral plassering i lokalet, og for de vinylglade var det en stor begivenhet at NRK Hordaland donerte sin store samling til Musikkavdelingen når de flyttet til nye lokaler i 2017. De hadde rett og slett ikke plass lenger, og samlingens «far», Bård Ose, mente (i likhet med Grieg) at det beste var om den kom hele byens befolkning til gode. Det ble besluttet at platene skulle tas inn på biblioteket og slik levedegjøres etter et langt liv i kjelleren på NRK.

Mange utgivelser herfra har blitt katalogisert og innlemmet i den regulære musikksamlingen, verdifulle plater flyttet til en sperret lokalsamling, mens resten er satt opp i Osekroken og oppstilt løpende numerisk, slik de stod hos NRK. Herfra kan lånerne plukke plater selv, få dem katalogisert, og deretter kose seg med dem hjemme. Og for mer umiddelbar lytting finner man også en egen lyttestasjon for NRK-samlingen.

Navigasjon i mørket

Men det er nok de ansatte som er nøkkelen til Musikkavdelingens stadige relevans. For selv om formater endrer seg og tidens strømninger er uforutsigbare, går aldri musik-kunnskapen helt av moten. Det er jevnt besøk av lånerne som behøver hjelp til å finne akkurat den riktige noten eller den riktige innspillingen. Selv med umiddelbar tilgang til all verdens informasjon og kultur trenger man fortsatt erfarne navigatører.

Spesielt er dette relevant når det gjelder den musikkfaglige litteraturen, som også er en viktig del av tilbudet, og med en svært mangfoldig lånergruppe. For mange utøvende musikere er fysiske noter fortsatt å foretrekke. Avdelingen besøkes av både amatører og verdensberømte, fra de yngste til de eldste - ønskene er differensierte, enkle eller komplekse. Og slik har det seg altså at man stadig snakker om en musikkavdeling på Bergen Offentlige Bibliotek - endret i karakter og bruk, og med motvind fra samtidens vindmøller, men fortsatt levende.

«... you better start swimmin' or you'll sink like a stone for the times they are a-changin' for the times they are a-changin' ...»

Fagansvarlig Jorunn Eckhoff Færden blar seg gjennom NRK-samlingen.

Stinn brakke under et (ikke musikkrelatert) foredrag med Sigrid Sollund.

Musikkavdelingen har også stor pågang på utlån av instrumenter.

«.. you better start swimmin' or you'll sink like a stone for the times they are a-changin' for the times they are a-changin' ...»

Ellen Hermanrud er biblioteksjef ved USN. Hun har vært veldig aktiv i NBF.

Navn: Ellen Hermanrud

Medlem siden: 1991

Stilling: Biblioteksjef, Universitetet i Sørøst- Norge

Verv: Har vært styremedlem i NBF Telemark og NBF Fjernlån og referanse, har vært varamedlem i NBFs hovedstyre og har vært leder av redaksjonsrådet i *Bibliotekforum*.

Medlemsintervju

-Du er biblioteksjef for universitetsbiblioteket på USN. Hvordan er det å være biblioteksjef på et av Norges nyeste universitet, i en tid med så mange endringer?

-Det er spennende – og utfordrende! Vi kjenner godt på trykket. Denne høsten har det vært mye fokus på Plan S og Open Science, og det kommer mange henvendelser til biblioteket. Det er krevende områder, og det er et stort behov for å bygge kompetanse. Det fordrer også godt samarbeid på tvers i organisasjonen. Så er det situasjonen med de store forlagsavtalene, som i skrivende stund ikke er avklart. Nye tjenester for både studenter og ansatte er etterspurt, og så skal vi jo drifte alle våre åtte campusbibliotek!

-Hva er dine viktigste jobbpågaver?

-Det er å sørge for at vi utvikler de tjenestene og den kompetansen som behøves framover, og at vi som ferskt universitetsbibliotek beveger oss i riktig retning. Det er også viktig å synliggjøre universitetsbibliotekets kompetanse slik at den brukes aktivt til beste for studenter og ansatte ved USN.

-Hvilke bibliotekpolitiske saker opptar deg?

-Tilgang til kunnskap er viktig. Internett viste seg å ikke være den store utjevner, men økte ulikhetene på mange måter: Ikke alle har fått tilgang til alt, og ikke alle har kunnskap til å

navigere i informasjonsflommen og vurdere det de finner. Åpen tilgang og kunnskap til å orientere seg er områder der bibliotekene kan spille en viktig rolle.

-Hvordan tror du fremtidens fag- og forskningsbibliotek ser ut?

-Ikke lett å si! Men jeg tror på en enda bedre integrering både med undervisning og med forskning, slik at bibliotekarenes kompetanse blir en mer organisk del av arbeidsflyten i organisasjonen. Nye oppgaver – nå er for eksempel universitetsbibliotekene som utgivere et tema i forbindelse med overgang til Open Access. Fortsatt økende digitalisering og nye verktøy, endrede undervisningsformer, Open Science - stikkord som kommer til å kreve nye kompetanser i bibliotekene og ytterligere samarbeid på tvers i og utenfor organisasjonen.

-Hvorfor er det viktig å være medlem av Norsk Bibliotekforening?

-Det viser seg gang på gang at en organisasjon som kan samle krefter og kompetanse og melde inn i riktige fora er avgjørende. Bibliotek er et felles gode, men har ingen organisert brukergruppe som kan mobilisere samlet. Derfor er det viktig å ha en «utestemme» som kan tale bibliotekenes sak!

-Hva har du lyst til å lese mer om på medlemssidene våre?

-Synes det er god balanse, men bibliotekutvikling er alltid spennende.

Bibliotekdebatter på Lillehammer

Også i år blir det bibliotekdebatter på Norsk Litteraturfestival på Lillehammer. Debattene er 22. og 23. mai. Debattene er et samarbeid mellom Norsk Bibliotekforenings Ytringsfrihetsutvalg og Oppland fylkesbibliotek. Mer info om sted og tema kommer på nettsider og SoMe, så følg med.

**NORSK SIGRID UNDET-DAGENE LILLEHAMMER
LITTERATURFESTIVAL
21. TIL 26. MAI 2019**

Øynene opp. Kristine Nordal har vært leder for Sørfold folkebibliotek siden i sommer. Hun prøver å få brukerne til å få øynene opp for lyrikk. Alle foto: Hamarøy bibliotek, Sørfold folkebibliotek og Nordland fylkesbibliotek.

UTFORDRENDE å drive et lite bibliotek

**Skillet mellom bibliotektilbudet i storbyene og i de mindre kommunene øker.
Det merker spesielt to biblioteksjefer i Nordland.**

Én time nord for Bodø ligger Sørfold folkebibliotek som har åpent noen timer tre dager i uken. Rett under 2000 bor det i kommunen. Utenom hovedbiblioteket på Straumen har de to filialer på Røsvik og Leirfjorden. Kristine Nordal er leder for hovedbiblioteket i en 50 prosent stilling og er den eneste som arbeider der.

– Det er litt vanskelig. Jeg vil jo gjerne drive biblioteket, samtidig som at

jeg også skulle hatt litt mer ressurser til å arrangere flere aktiviteter. Sørfold er en liten kommune og det er vanskelig å finne noe som fenger de som bor her. Det som treffer bra på et større bibliotek fungerer ikke nødvendigvis på et mindre sted, sier Nordal.

Vanskelig å nå brukerne

Etter å ha drevet biblioteket i fire måneder føler Nordal at hun fremdeles

ikke vet godt nok hva innbyggerne faktisk ønsker.

– Mitt hjerte banker for dikt og lyrikk, og jeg har prøvd å fronte dette, men det passer ikke til kulturen her oppe. Jeg har ikke klart å låne ut en eneste diktbok selv om jeg har laget en liten utstilling, sier hun.

Lokalhistorie, filmkurs og spillkvel-der har derimot slått an.

– Jeg skulle ønske det var flere som ►

brukte oss. Det er et par faste som alltid kommer innom og flesteparten av dem er barn. Det er denne gruppen jeg satser på nå.

Merkbare forskjeller

Nordal merker at forskjellen på tilbud hun klarer å levere sammenlignet med de større kommunene øker. Hun bruker biblioteket i Bodø som et eksempel.

– De har større lokaler, et bredere utvalg av bøker og flere arrangementer. Det er mye som skjer der nesten hver dag og vi har ikke mulighet til å tilby en brøkdel av det de gjør, sier hun.

Noe av det mest utfordrende ifølge biblioteklederen, er å vite hvilke arrangement hun skal satse på.

– Tidligere har vi kanskje brukt mye av budsjettet på noe vi trodde folk ville like, men så har vi endt opp med at nesten ingen kommer. Og det som er trist er at når jeg ser på hvilke bøker lånerne mine leser så har vi ikke råd til å invitere disse forfatterne hit.

Samarbeider med andre

For at også de skal kunne gi et greit tilbud til innbyggerne må de samarbeide med lag og foreninger.

– Både for å spleise på kostnadene, men også for å trekke flere hit. Jeg synes de store bibliotekene er flinke til å holde oss oppdatert på hva de holder på med. Har nabokommunen en forfatter på besøk er det billigere å invitere den hit hvis den allerede er i området, sier Nordal.

Folkebiblioteket er et av få samlingssteder i kommunen.

– Det er derfor utrolig viktig at vi er her. Folk kommer hit for å være sosiale, lese nyheter og for å være sammen med barna.

Samarbeid. Hamarøy folkebibliotek samarbeider ofte med lokale aktører for å skape mer aktivitet i biblioteket. Her har folkehelsekoordinator Ingeborg Lunde vært med på å arrangere Kortfilmfestivalen Vær Raus på Verdensdagen for psykisk helse.

– Ser muligheter

I det samme fylket bare litt lenger nord ligger Hamarøy kommune med 1750 innbyggere. Der har folkebiblioteket fått nok midler til en hel stilling. Biblioteksjef Mari Hopland har blitt kjent for å få til mye på et lite budsjett. Siden de har slått seg sammen med skolebiblioteket ved Knut Hamsun videregående skole, som også har en fulltidsansatt, har de åpent fem dager i uken.

– Sammenlikner jeg oss med andre

biblioteker i nabokommunene synes jeg vi er heldige og har relativt gode ressurser, men det er jo klart at vi er i en sårbar posisjon når det bare er meg som har ansvar for folkebibliotekopp gavene, sier Hopland.

Hun skal levere akkurat de samme tjenestene som større biblioteker bare med færre folk og mindre ressurser.

– Det blir veldig sårbart når det bare er et menneske eller, i dette tilfellet, bare min kompetanse som avgjør hva slags tilbud kommunen får. Hvis jeg blir syk eller det skjer noe slik at jeg ikke får gjort jobben min, så blir den ikke gjort, sier hun.

– Forskjeller på engasjementet og kompetanse hos den enkelte bibliotekar er med på å gjøre at forskjellene blir store. Når det er opp til biblioteksjefen hvordan det skal være og når vi samtidig får veldig lite ressurser, så er det klart at du da ikke kan forvente et veldig godt tilbud heller.

Harde prioriteringer

Hver dag tenker biblioteksjefen nøye gjennom hva hun skal bruke tiden sin på.

– Det er en del ting som jeg har valgt å prioritere bort, som purringer og administrasjon, for å heller kunne bruke

Gratisbøker. Bøkene fra Kulturrådet innkjøpsordning kommer godt med når budsjettet er trangt.

Mye. Mari Hopland får til mye med lite ressurser på Hamarøy folkebibliotek.

tiden min med brukerne. For å spare tid lar jeg for eksempel være å registrere avisene og legger dem heller rett på bordet.

Ifølge Hopland kunne de hatt en større bredde i tilbudet, vært bedre på faglig veiledning og oftere arrangert aktiviteter hvis de hadde hatt flere ansatte. Ofte samarbeider hun med Hamarøy frivilligsentral og andre foreninger, der de står for arrangementet og hun stiller med lokaler.

– På den måten skjer det en del her selv om jeg ikke har kapasitet til å arrangere alt selv. Vi bor jo her, og det er minst like viktig på småsteder at man har tilgang til alt det biblioteket gir tilgang til, sier hun.

Biblioteket blir ofte brukt, spesielt av de som bor rundt kommunesenteret.

– Hamarøy er en stor kommune og de som bor på den andre siden får ikke

brukt det like ofte. Det er trist at vi har bygget en struktur som ikke når hele kommunen, sier hun.

Får mye hjelp og støtte

Hopland synes fylkesbiblioteket er flinke til å hjelpe de små med å gi støtte både til praktiske og faglige spørsmål, samt å legge til rette for faglig utvikling og inspirasjon.

– Det er også et regionnettverk her i Nordland hvor de store bibliotekene har ansvar for å passe på oss små. Vi får høre hva de holder på med og kan hente inspirasjon fra dem. Jeg føler det er et veldig godt samarbeid her og at det er forståelse for at vi ikke får til like mye som dem.

Kommuneøkonomien er den største hindringen for dem.

– Det er viktig at også kommunepolitikerne ser verdien av å legge penger inn i biblioteket. Forskning viser at det gir bedre psykisk helse og et sterkere samfunn, sier hun.

Får daglige henvendelser

Nordland fylkesbibliotek prøver å hjelpe folke- og skolebibliotekene så godt de kan. De har som mål å besøke alle 44 kommuner i løpet av en treårsperiode.

– Nordland har mange små bibliotek med biblioteksjefer som gjør en heroisk innsats med små ressurser og liten tid. Mange er opptatt av å for eksempel implementere nye tjenester og høyne arrangementsvirksomheten. Det er flott, men også helt nødvendig at også de små er oppmerksomme på utvikling og følger med, sier Anita Munch Kulset, seksjonsleder for bibliotek og kulturformidling ved Nordland fylkesbibliotek

Hjelpe. Anita Munch Kulset prøver å hjelpe folke- og skolebibliotekene så godt hun kan.

Daglig får de henvendelser fra biblioteksjefer og noen tar kontakt oftere enn andre.

– Spørsmålene vi får fra dem varierer og kan være alt fra rene referansespørsmål til tolkning av bibliotekloven. Vi får også en del om fjernlån, bibliotekfaglige og datatekniske spørsmål, samt registrering av statistikk, sier Munch Kulset.

– Vi prøver å hjelpe

Tilrettelegging for forfatterturnéer, arrangementer, veiledning i forhold til innredning av lokaler og kurs og kompetanseheving er noe av hjelpen fylkesbiblioteker kan gi de små. I 2018 lånte fylkesbiblioteket ut rundt 19 000 bøker og medier til folke- og skolebibliotek i fylket.

– Vi kjøper inn ebøker på vegne av flere biblioteker i fylket, noe som bidrar til god ressursutnyttelse og tidsbesparelse lokalt. Vi oppfordrer også til erfaringsutveksling bibliotekene imellom i samarbeid med regionbibliotekene rundt om i fylket, sier Munch Kulset.

Hun forteller at det er like viktig med biblioteker på småsteder som i de store byene.

– Dersom vi vil at det skal bo folk utenfor byene, må vi gjøre det attraktivt å bo der. Selv om det finnes mange digitale bibliotekstjenester, så har vi fortsatt behov for steder å møtes fysisk. Det er naturligvis helt grunnleggende at alle innbyggere i Norge skal ha tilgang til informasjon og kultur, uansett om en bor i Tjongsfjord eller i Bodø. ■

TIPS

- Samarbeid med frivillige organisasjoner og nabokommuner for å skape aktivitet i biblioteket. For eksempel kan dere gå sammen og arrangere en forfatterturné.
- Gjør biblioteket til en arena som brukerne bidrar til å fylle med innhold og aktivitet. Bruk gjerne lokale ungdommer for å arrangere aktiviteter. Disse er flinke med å bruke lyd og bilde.
- Ikke glem de basale bibliotekstjenestene. Sørg for å ha et rimelig budsjett til innkjøp av bøker og andre medier. Ha datamaskiner, godt internett til disposisjon og ha midler til kompetanseheving av de bibliotekansatte.
- Mange har små stillingsstørrelser, så mest mulig tid bør brukes på brukerrettet kontakt fremfor interne arbeidsoppgaver.

Kilde: Anita Munch Kulset, seksjonsleder for bibliotek og kulturformidling ved Nordland fylkesbibliotek.

East End. Kvinnebiblioteket har tidligere blant annet ligget i Londons East End. Foto: Feminist Fight Back.

«Jeg håper du blir pint til døde...»

The Women's Library i London har samlingene etter de tidlige stemmerettsaktivistene i Storbritannia og flere dokumenter som står på Unescos verdensarvliste.

AV NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

«Kjære Dame Millicent, Jeg er forskrekket over å oppdage at jeg aldri svarte på Deres vennlige brev skrevet for en måned siden. Jeg har en slem vane (som driver min sekretær til fortvilelse) med å legge de brev som spesielt appellerer til meg i lommen for å svare på dem ved en senere anledning, og jeg frykter at De forstår hva resultatet da blir. Vi har hatt problemer med lovforslaget, men jeg tvilte aldri på at det ville gå igjennom i den enkle og fullstendige form som det etterhvert fikk, og jeg håper det vil bli til gagn for vårt elskede land.»

– Jeg synes det er noe rørende ved dette brevet som statsminister Stanley Baldwin sendte til suffragist-leder Millicent Fawcett i 1928, sier Gillian Murphy, som er kurator ved Women's Library. Hun legger til at han viser omsorg for henne, og han snakker til henne som en likemann. Brevet viser også klart hvilken statusendring suffragettene leder gjennomgikk i årene etter at britiske kvinner fikk full stemmerett, som var så sent som i 1928. Da de tidlige stemmerettsaktivistene, de såkalte suffragettene, sultet seg, ble tvangsforet, lenket seg fast, ble slept i fengsel, sultet

seg igjen, osv., var de samfunnets pariaer. Få år etterpå har kampen for stemmerett vunnet. Millicent Fawcett var leder for den ikke voldelige bevegelsen, som sto i motsetning til Emmeline Pankhurst og hennes voldelige bevegelse, som knuste vinduer, sultestreiket og lenket seg fast til bygninger – og det spørs om ikke det var de førstnevnte som vant frem.

«... til en blodig masse»

Et annet brev fra kvinnebibliotekets samling er mindre oppløftende. Da britiske kvinner kjempet for like

rettigheter ved forrige århundreskifte, var en av de mest skjellsettende episode- ne at suffragetten Emily Wilding Davison ble trampet til døde av under hesteveddeløpet i Epson i 1913. Dette er en historie som ethvert britisk skolebarn kjenner i dag. Davison fikk status som kvinnebevegelsens martyr, men ble også utsatt for et rødgledende hat fra de som motsatte seg kvinnelig stemmerett. Da hun lå dødssyk på sykehuset fikk hun niddrev som dette:

«Miss Davison, jeg er glad for å høre at du er på sykehus. Jeg håper at du vil bli pint til døde, din idiot. Jeg mener du er en person som ikke har rett til å eksistere i denne verden, og jeg skulle gjerne ha hatt mulighet til å sulte ut og banke kvinner som deg til en blodig masse.» Brevet, fra 5. juni 1913, er signert «En engelskmann».

Det har vært store debatter om hvorvidt Davison frivillig ofret seg for kvinnebevegelsen eller om det var en plutselig impuls som fikk henne til å trå ut foran kongens galopperende hest, eller om det var en ulykke. Mye tyder på

at det ikke var en planlagt handling. I hvert fall hadde Davison returbillett tilbake til London – også den er bevart i Women's Library. Den fikk hun ikke brukt, og siden hun døde uten å komme til bevissthet fikk hun hun fikk heller ikke lest det vakre brevet fra moren, som trolig ikke sympatiserte med datteren politisk, men respekterer at datteren ga «sitt hele hjerte og sjel» til saken.

Fra østkanten til LSE

Kvinnebiblioteket ligger nå i bydelen Westminster i biblioteksbygningen til London School of Economics (LSE), men begynte sitt liv som selvstendig, idealistisk bibliotek, og er også i dag en egen samling adskilt fra LSEs øvrige samling, understreker Murphy. Biblioteket har ligget mange steder gjennom tidene, da det ble opprettet i 1926, lå det i Marsham Street og var tilsluttet en kafé og en forelesningssal. Grunnstammen i samlingen er fra papirene til stemmerettsbevegelsen «London Society for Women's Suffrage», som ble stiftet i 1867, og samlingen på 1000 bøker av den tidlige suffragetten og sosialisten Ruth Cavendish Bentick. Åtte dokumenter og gjenstander fra biblioteket er på UNESCOs verdensarvliste.

Men selv om det ikke har manglet på anerkjennelse, i hvert fall i senere år, har det alltid vært mangel på penger. Det meste av finansieringen kom fra kvinner som brukte det. I 1977 ble biblioteket flyttet til kjelleren i London Guildhall University i Aldgate, og i 2002 igjen flyttet til en ny bygning tvers over gaten. Her på Londons østkant lå det til det ble flyttet til LSE i 2013.

– Etter at kvinner fikk stemmerett ble biblioteket en nyttig kilde for kvinner som ønsket å bryte ny mark i arbeidslivet. Det hjalp dem med informasjon om hvordan de kunne gjøre karriere, og det er ofte brukt av statistikere for å innhente fakta om kvinners ansettelsesforhold og lønn, opplyser Murphy.

Trafficking og prostitusjon

Temaene for de nyere deler av samlingen er blant annet trafficking og prostitusjon, kvinnebevegelsen på 70-tallet, reproduksjon og seksuell helse, mønstre i arbeidslivet, (fremdeles) kampen for likelønn, kvinner i kirken og fredskvinne knyttet til Grenham Common i 1982-2000. Hovedfokuset er britisk, men det finnes noe internasjonalt materiale.

Biblioteket driver ikke utlån, men hvem som helst kan komme og studere dokumenter og andre gjenstander på lesesalen. Murphy opplyser at de fleste som studerer deler av samlingen kommer utenifra, og interessen er stor fra hele verden. Man må registrere seg på forhånd, men bopel i Storbritannia er ikke noe krav.

– Når man studerer materiale fra 1950-tallet og sammenligner med i dag, finner man påfallende mange likheter. De samme temaene – om likelønn, kampen for å få flere kvinnelige parlamentsmedlemmer, pensjon, gravide som diskrimineres på arbeidsplassen. Vi ser mange av de samme argumentene også. Dette er ikke utelukkende et historisk tema, men høyst levende i dagens samfunnsdebatt, sier Murphy. ■

Fra øst til vest. Dagens moderne lokaler ligger i lokalene til London School of Economics i bydelen Westminster. (Foto: The Woman's Library)

Bibliotek som læringsallmenning

En allmenning er et felles areal, et område som alle, eller en bestemt gruppe har bruksrett til, står det i norsk Wikipedia. Ofte er det fornuftig at alle har tilgang når andres tilgang ikke begrenser min nytte av allmenningen. I Norge kjenner vi det fra fysiske allmenninger der alle som f eks bor i en kommune kan hogge trær, fiske og ha dyr på beite. I overført betydning snakker vi om kunnskapsallmenninger som betegner deling av kunnskap gjennom Creative Commons, åpen programvare osv. I den engelskspråklige verden snakker flere og flere om learning commons – læringsallmenninger.

AV LARS EGELAND

DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTER OG BIBLIOTEK VED OsloMet
STORBYUNIVERSITETET, NESTLEDER I NORSK BIBLIOTEKFORENING

Biblioteksjef i Nedre Eiker, Birgithe Schumann-Olsen, skriver på sin blogg allerede i 2010 om idéen om fremtidens bibliotek som en *læringsallmenning* (learning commons): «Denne idéen konseptualiserer et endret syn på skolebiblioteket; fra å være samlingsbasert med fokus på tilgjengeliggjøring, til å bli «et senter for undersøkelser, oppdagelser, kreativitet, kritisk engasjement og nytenkende pedagogikk». Men en slik utvikling krever en helhetlig og forskningsbasert pedagogisk modell som forklarer prosessen informasjon-til-kunnskap som elevene går igjennom. Så da var det bare å finne den modellen, da». Etter min mening må vi utvikle den modellen, for den er sentral for hvordan framtidens utdanningsbibliotek skal være.

Læringsallmenninger er kanskje svaret på hva vi vil med det fysiske biblioteket når de fleste bøkene er tilgjengelig via nettet.

Engelskspråklig Wikipedia sier (i min oversetting) at «læringsallmenninger, ofte også kalt forskerallmenninger, informasjonsallmenninger eller digitale allmenninger, er læringsarealer slik som bibliotek eller klasserom som deler plass med informasjonsteknologi, fjernundervisning, veiledning, samarbeid, innholdsproduksjon, møter, sosialisering, spill og studier.»

De siste årene har akademiske bibliotek i USA omfavnet allmennings-

modellen, skriver Elisabeth Soergel, Kelly Banyas og Nevenka Zdravkovska fra University of Maryland i et paper til IATUL-konferansen i 2017. De mener at denne trenden er et resultat av den økte bruken av elektroniske samlinger kombinert med et økt behov for arealer for samarbeide. Biblioteklokalene har blitt tilpasset behovene for samjobbing, i tillegg til at personalets ferdigheter og oppgaver har endret seg slik at bibliotekarere og annet personale blir partnere i læring eller forskning, i motsetning til den tidligere rollen der bibliotekarene bare var formidlere av informasjon. Donald Beagle mener at læringsallmenningene har oppstått som en ny modell for levering av tjenester fra bibliotekene, og at det er en utvikling fra informasjonsgjenfinning til kunnskapsproduksjon.

Det kan synes som et paradoks at mens mer og mer av bibliotekets tjenester er digitale, så strømmer studentene likevel til biblioteket, skriver biblioteksjef ved Statsbiblioteket i Aarhus, i en artikkel i 2010. Men det skyldes at studentene bruker biblioteket annerledes enn tidligere. De kommer ikke for å få tilgang til bøker eller tidsskrifter, men for å arbeide sammen – oftest i grupper – og for å sosialisere, dvs være sammen. Derfor må bibliotekene bli læringsallmenninger, skriver han.

Læringsallmenningen har fokuset på studentenes læring. Hva skal til for at de har optimale forhold til å lære?

Stortingsmeldinga om kvalitet i høyere utdanning som kom i 2017 peker på utdanningsinstitusjonenes oppgave i å tilby studentene gode arbeidsplasser for læring. I meldinga pekes det på at bygninger med flere seminarrom og åpne møteplasser legger bedre til rette for samarbeid og kommunikasjon enn et bygg med privatiserte rom og lukkede dører. Samtidig peker meldinga på behovet for også skjermede arbeidsplasser. Stortingsmeldinga ble lagt fram på Universitetet i Oslo, og daværende rektor Ottesen pekte på stortingsmeldingas krav til gode arbeidssteder for studenter da han uka etter at stortingsmeldinga ble framlagt, åpnet den ombygde første-etasje i Humsam-biblioteket. Her var fokuset på ulike læringsmiljø – grupper, plasser aleine, i sofa, ved bord – altså et mangfold.

Lippincott og Greenwell definerer allmenningen ut fra de tjenestene som er tilgjengelige i lokalene.

De peker på tjenester som makerspace, akademisk skrivesenter, digital media lab, publiseringstjenester inkludert ulike studioer for filming, og selvfølgelig en veiledningsskranke der studentene kan spørre om hjelp. Læringsallmenningen er tett knytta til web 2.0-teknologier som blogger, sosiale medier, apper – som har endret studentenes læring fra å være bare konsumenter til også produsenter. Det er ikke lenger nødvendig å møblere bibliotekene med en masse hyller med

bøker og tidsskrifter, skriver Svend Larsen fra Aarhus. Biblioteket har også endret sin tradisjonelle holdning til mat og drikke. Nå er tilgang til mat og drikke ansett som nødvendig for god læring. Det er naturlig med servering i biblioteket, det anses som unødvendig at du skal måtte forlate biblioteket for å få det.

Bob Fernekes fra Georgia Southern University peker på at samarbeid mellom bibliotek og IT er avgjørende i en læringsallmenning. Der har de realisert flere læringsallmenninger, og det å etablere et partnerskap mellom bibliotek og IT, har vært et grunnleggende premiss sammen med prinsippet om at tjenestene skal være basert på studentenes behov. Det blir stadig færre vanlige referansespørsmål, men økende behov for IT-hjelp

Vi trenger en diskusjon om hvilke tjenester som bør knyttes til studentens arbeidsplasser. Et bord og en stol er neppe nok. Et fysisk miljø som motiverer og disiplinerer til arbeid og innsats slik mange studenter oppfatter at biblioteket gjør. En mulighet til å være «aleine sammen» som mange etterspør, et sted der det er rom for gruppearbeid,

å se forelesninger på video, å lage egne filmer og øve seg på presentasjoner.

De av oss som har vært med i norske UH-bibliotek noen år, kan innvende at det er lite nytt under sola. På 1990-tallet valfartet vi til England for å besøke læringsentra. De oppsto som et svar på økningen i antall studenter i universitetene, mer krav til studentenes egen læring og ny teknologi. Den gangen var digitale kunnskapskilder et supplement til bøkene. Nå er det omvendt. Læringsentrene var et uttrykk for en usikkerhet om det tradisjonelle bibliotekets framtid. I dag er læringsentrene igjen biblioteker. De digitale ressursene øker behovet for samarbeidsarenaer som et tredje sted: Ikke hjemme, ikke jobb.

Det er et endret bibliotek vi nå ser, men med en betydning som snarere er blitt viktigere, selv om ikke alle beslutningstakere i høyere utdanning har fått det med seg. ■

Referanser:

Beagle, D. (2011, Sep 27). *From Learning Commons to Learning Outcomes: Assessing Collaborative Services and Spaces*. EDUCAUSE Learning Initiative (ELI). <https://library.educause.edu/resources/2011/9/from-learning-commons-to-learning-outcomes-assessing-collaborative-services-and-spaces>

library.educause.edu/resources/2011/9/from-learning-commons-to-learning-outcomes-assessing-collaborative-services-and-spaces

outcomes-assessing-collaborative-services-and-spaces

Fernekes, B (2006) *Partnering for Student Learning: The University Library Information Commons*. Meeting: 72 Academic and Research Libraries WORLD LIBRARY AND INFORMATION CONGRESS: 72ND IFLA GENERAL CONFERENCE AND COUNCIL

20-24 August 2006, Seoul, Korea <http://www.ifla.org/IV/ifla72/index.htm>

Larsen, S (2010) *From Reference Area to Learning Common – Modernising*

University Library Space. BFR, Vol. 34, pp. 337-341, Desember 2010. DOI10.1515/bfup.2010.050

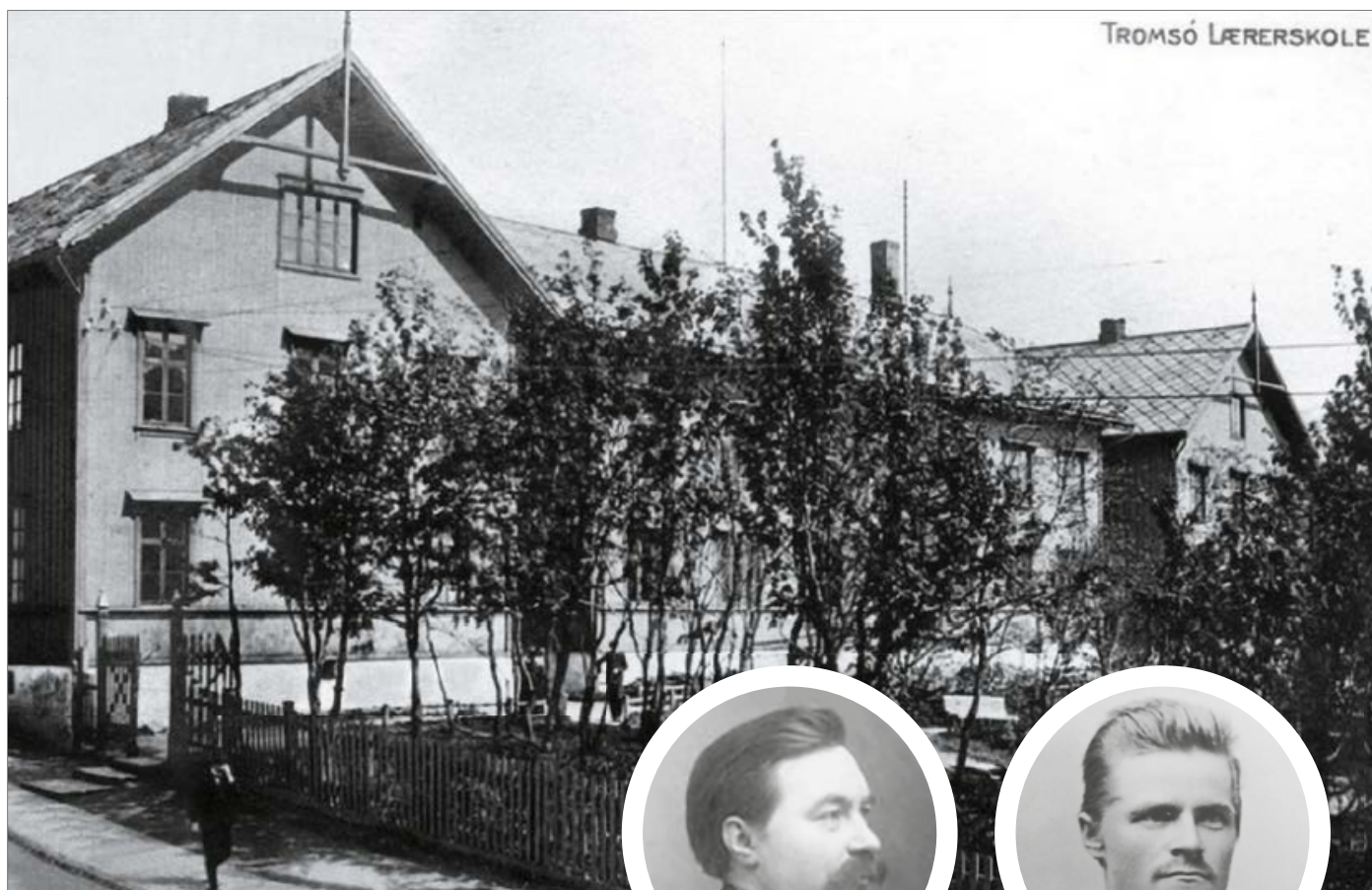
Lippincott, J. & Greenwell, S. (2011). *7 Things You Should Know About the Modern*

Learning Commons. EDUCAUSE Learning Initiative (ELI).

[https://library.educause.edu/resources/2011/4/7-things-you-should-know-about-the-](https://library.educause.edu/resources/2011/4/7-things-you-should-know-about-the-modern-learning-commons)

[modern-learning-commons](https://library.educause.edu/resources/2011/4/7-things-you-should-know-about-the-modern-learning-commons)

Soergel, E, Banyas, K & Zdravkovska, N (2017) *Commons Model In Libraries – Challenges & Successes*. IATUL.

Tromsø Seminarium – Tromsø Lærerskole fra 1902.

Isak Persen (Senere Isak Saba)

Anders Larsen

Biblioteket ved Tromsø Seminarium og de samiske pionerene

Isak Persen og Anders Larsen

På midten av 1890-tallet begynner to samiske elever på Tromsø Seminarium (fra 1902 var navnet Tromsø offentlige lærerskole). Isak Persen (senere Saba) fra Nesseby var elev mellom 1895-1898 og Anders Larsen fra Kvænangen var elev mellom 1897-1899. Isak Persen var friplasselev, mens Anders Larsen var kommet inn på ordinære vilkår. Ordningen med friplasse hadde eksistert ved Seminaret siden det ble opprettet i 1826 for å styrke rekrutteringen av samisk- og finsktalende lærere til de samiske og kvenske skoledistriktene (Dahl: 203). De

første årene var disse plassene øremerket for samisktalende og finsktalende elever, etterhvert kunne også norske elever konkurrere om plassene gjennom en opptaksprøve (Jernsletten: 24). Friplasseordningen åpnet en økonomisk mulighet for støtte til høyere utdanning for samer, kvener og etterhvert også personer med kun norsk bakgrunn. I 1906 ble friplasseordningen avskaffet, som et ledd i fornorskningspolitikken.

Ved lærerskolen møtte Larsen og Persen et aktivt politisk og sosialt engasjert miljø og debattfora hvor alle

slags tema ble tatt opp, bl.a. målsaka, sosialisme og nasjonal frihet. Jernsletten skriver om dette:

«Vi vet at i alle fall Saba var påvirket av miljøet i det han i 1897 holdt et innledningsforedrag i elevlaget «Polarstjerna» hvor han så målsaka som et ledd i «Åndenens frihedskamp i Norge». Disse norsk-nasjonale ideene utviklet Saba til å gjelde samene også. I et brev til Larsen i 1902 skrev Saba om samenes blomstrende fortid som det nå gjaldt å vekke til live igjen, gjennom opplysningsvirksomhet». (s.49)

Jernsletten peker særlig på lagsarbeidet og diskusjons- og foredragskveldene ved skolen, samt utgivelsen av den håndskrevne skoleavisen «Tolken», hvor aktuelle samfunnsspørsmål ble presentert og diskutert

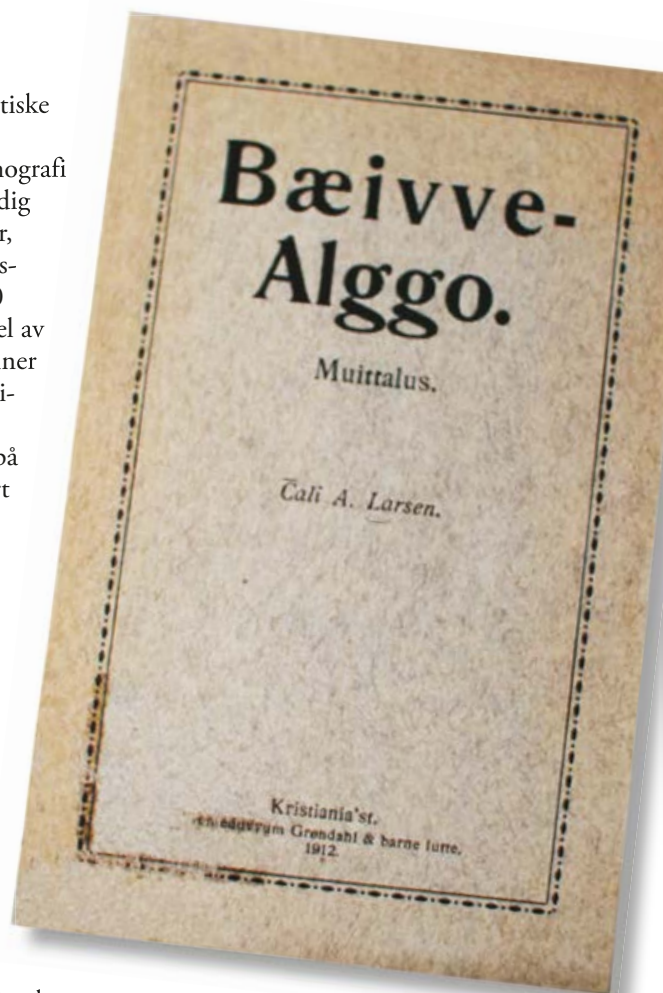
Disse to samiske elevene skulle i de neste ti-årene bli sentrale personer innen politikk, samfunnsdebatt og litteratur i det som kan kalles den første politiske epoke for den samiske nasjon. De var også sentrale aktører i den støtten arbeiderbevegelsen i Finnmark fikk blant samene på denne tiden. Larsen etablerte i 1904 den samiskspråklige nyhetsavisen *Sagai Muittalegje* («Nyhetsfortelleren»), og brukte denne som en plattform til å støtte Isak Persen som stortingsrepresentant fra 1906. Larsen gav også ut en av de første romanene på samisk, *Bæivve-Alggo* («Dagen gryr»), der etnisitet og fornorskning er temaer som diskuteres i romanform for første gang.

Jeg har undersøkt hvilke bøker disse to samiske studentene lånte fra biblioteket på Tromsø Seminarium (heretter kalt «Seminarbiblioteket»). De fleste biblioteksarkivene fra Troms og Finnmark er gått tapt (Grenersen 2018), men bibliotekarkivet til Tromsø Seminarium er bevart ved Statsarkivet i Tromsø. Gjennom tilvekstlistene og utlånsprotokollene, hvor lånetakerne er oppført med navn og lånte bøker, får vi et fullstendig bilde av tilveksten til bibliotekets boksamling og studentenes lån.

Boksamlingen på Seminarbiblioteket bestod i 1900 av ca. 2800 bind. Samlingen inneholdt sentrale verker av forfattere fra det «moderne gjennombrudd» i nordisk og europeisk litteratur fra 1870 og utover (Fulsås & Rem 2017), historiske oversiktsverker og

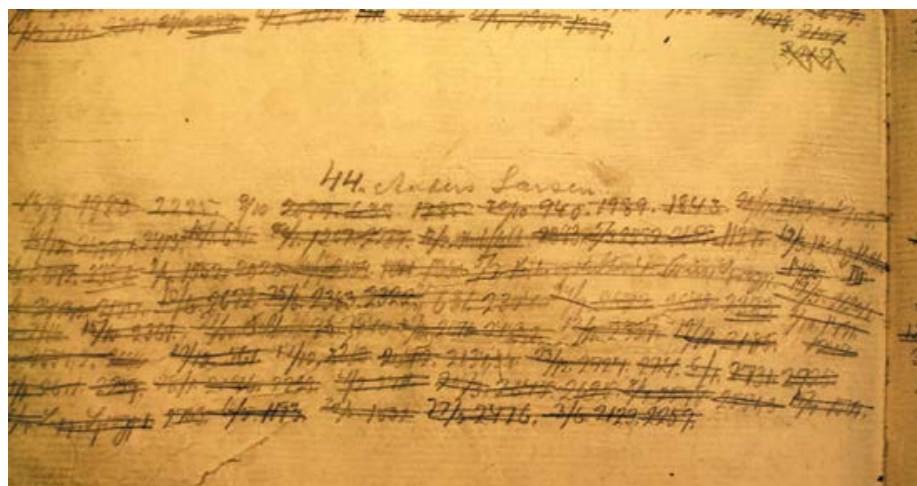
vitenskapelige bøker innen flere naturvitenskapelige og humanistiske fag. Det fantes også en god del litteratur om religion, en del etnografi og mytologi og bøker av mer lødig karakter som folkelivsskildringer, reiseberetelse og biografier. Tidsskriftsamlinga inneholder ca. 30 tidsskrifter i abonnement. En del av boksamlingen er intakt og befinner seg i magasinene i Universitetsbiblioteket i Tromsø.

Larsens og Persens studieår på Tromsø Seminarium er diskutert både av Zachariassen (2011), Jernsletten (1986) og Dahl (1957). Historikeren Ketil Zachariassen stiller følgende spørsmål om hva deres opphold på seminaret betydde for deres senere faglige og politiske virke: «Kva type erfaring fekk dei med seg frå ein av nøkkelinstitusjonane for den norske nasjonsbygginga i nord, og kva var det i denne erfaringa dei kunne dra vekslar på i den samepolitiske mobiliseringa?» (s. 49). Men de har ikke undersøkt hvilken litteratur de lånte i biblioteket. Her kunne studentene lese litteratur som egget til debatt av forfattere som tar nye og radikale standpunkter i den sosiale og politiske kampen. Larsen og Persen tar opp i seg mange av de ideene som ble spredt gjennom litteratur og massemedier rundt 1900. De ser at samenes kamp for større likeverd og selvbestemmelse har klare paralleller med den fremvoksende arbeiderbevegelsens idégrunnlag (Jernsletten 1986). I hvor stor grad ble disse idéene formet av deres lesing av litteratur fra Seminarbiblioteket?

Anders Larsen gav også ut en av de første romanene på samisk, *Bæivve-Alggo* («Dagen gryr»).

Spørsmålet jeg stilte meg før jeg begynte å gjennomgå låneprotokollene var hvor mange bøker de lånte, altså omfanget på deres lån. Dernest så jeg på profilen på deres lån, og av spesiell interesse er altså om de lånte litteratur innen det «moderne gjennombruddet», noe som indikerer at deres politiske engasjement også ble motivert av lesing av samfunnskritisk litteratur. Jeg har gått igjennom samtlige lån oppført på Larsen og Persen. Utlånsprotokollen er ført på en enkel måte (se bilde). Øverst navn, så er lån satt opp med dato for utlån og løpenummer på boken. Når boka ble levert inn har bibliotekaren bare streket over nummeret på boka i utlånsprotokollen. Bøkene var altså ikke ført inn med tittel eller forfatter, jeg måtte derfor sjekke hvert enkelt løpenummer i låneprotokollen med innførsel i tilvekstlistene for å finne tittelen på bøkene, et ganske tidskrevende arbeid fordi tilvekstprotokollene kunne være ganske rotete ført, den numeriske innførselen er brutt enkelte plasser og lesbarheten på håndskriften varierer. Igjennom hele utdanningen låner Isak Persen og Anders Larsen

Utlånsprotokoll for Anders Larsen.

Isak Persen og Andres Larsens lån i Seminarbiblioteket 1896 – 1899 etter sjanger (totalt 166 bøker)¹

Skjønnlitteratur/skuespill	Historiske verker/samfunnskritikk	Naturvitenskap/etnografi/ Reise	Religion/mytologi/ annet
56 bøker (34%)	40 bøker (24%)	33 bøker (20%)	37 bøker (22%)

1 Noen av disse bøkene lånes flere ganger, dermed blir Larsens og Persens lån av nye titler noe lavere enn 166.

regelmessig 2-3 bøker pr. uke. De skiller seg ikke ut fra de andre seminaristene, mange har samme lånefrekvens. Noen bøker lånes over flere uker, eller studentene låner dem med jevne mellomrom, slik som Stockfledts *Grammatik i det Lappiske Sprog* eller Ræders *Historien i Fortællinger*, bøker som sannsynligvis var en del av pensum. Persen låner til sammen 100 bøker på sine to år ved seminariet, Larsen låner 68. Deres låneprofil etter sjanger er ganske lik, de låner mest i kategorien skjønnlitteratur og skuespill, og av disse flest fra forfattere som representerer «det moderne gjennombrudd». Larsen låner flere bøker enn Persen om Nord-Norge skrevet av lokale forfattere og etnografer. Persens låneprofil er i større grad fokusert mot geografi, arkeologi og oldtidshistorie. Disse lånene peker fremover mot de faglige og politiske interessene deres i årene etter oppholdet ved Tromsø Seminarium.

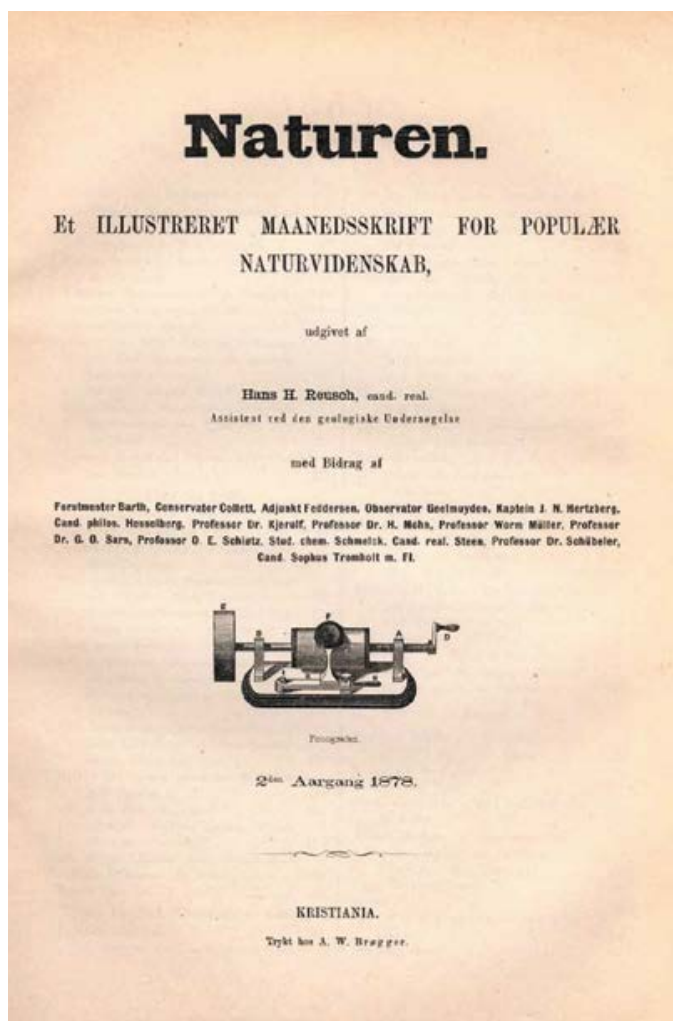
Isak Persens aller første lån er tidsskriftet *Naturen*, – et illustreret månedstidsskrift for populær naturvidenskab for 1878, redaktør er Hans Reusch. Tidsskriftet, som stadig gis ut (det er Norges eldste naturvitenskapelige tidsskrift), ble etablert ved universitetet i Bergen i 1877 for å bringe artikler fra det vi i dag kaller forskningsfronten ut til den lesende allmuen. Bladet holder et høyt faglig nivå, med artikler skrevet av de fremste fagfolk på sine områder. Allerede ved starten var tidsskriftet et talerør for datidens store vitenskapelige debatt om Darwins utviklingslære.

Årgangen 1878 er det andre nummeret som gies ut. I *Naturen* kan Persen lese artikler om astronomi, fysikk og kjemi, geologi, mineralogi, botanik,

antropologi, zoologi, forsteiningslære samt «Forskjelligt». Blandt annet skriver Sophus Tromholt en artikkel om «Stjernebilledet Orion. Med Tegning». Tromholt er kjent for sin forskning på nordlyset, men også for sine fotografi av samer og samisk hverdagsliv. Tromholts fotografier er ikke preget av de eurosentriske stereotypene til samisk kultur – «de primitive andre» – men av respekt for de mennesker han fester til sine glassplater (Tromholt – samlingen). Lånet av *Naturen* viser at Persen tidlig hadde interesse for naturvitenskap. Etter *Naturen* låner han fire bøker av Jonas Lie, en forfatter med sterk tilknytning til Tromsø og Nord-Norge: *En malstrøm*, *Tremasteren Fremtiden*, *Et samliv* og *Rutland*. Persen fortsetter gjennom hele

seminaroppholdet å låne bøker fra «de fire store»: Lie, Kielland, Bjørnson, Ibsen. 18 av hans lån er av disse forfatterne som representerer «det moderne gjennombrudd» i nordisk og europeisk litteratur. Han låner til sammen 32 bøker i kategorien skjønnlitteratur eller skuespill. Persen låner få bøker med rent religiøst innhold, derimot viser han stor interesse for etnografi og folkelivsskildringer og historiske verker: Ræder *Historien i Fortællinger*, Munthe Kaas *Verdenshistorien i foredrag I-III*, K. Eslev *Oversikt over Middelalderens Historie I-III*, O. A. Øverland *Lærebog i Norges Nyere Historie*, og et par andre. Av folkelivsskildringer låner han bl.a J. A. Friis, *Skildringer fra Finnmarken* (også kalt «Laila»), J. Alo *Skildringer fra*

Finland og M. Thoresen *Fra Midnatsolens Land*, en bok med stereotypiske skildringer av samer som et enkelt naturfolk. Hans interesse for arkeologi koblet med mytologi viser seg i boklån som Ingvald Undset *Fra Akershus til Akropolis* (kjent norsk arkeolog, far til Sigrid Undset), J. Kraft *Historisk-topografisk Håndbog over Norge og Kalevala*, det finske nasjonaleposet, som han låner to ganger på originalspråket. *Kalevala* peker fremover mot hans interesse for folkeminnegranskning og mytologi, det som senere skulle bli hans viktigste vitenskapelige beskjeftigelse. I 1905 skriver Persen (han har skiftet navn til Saba) : *Ethvert folkeslag som ikke skal bli oppslukt av andre folkeslag, må ivareta sine folkemelodier, eventyr og sagn med mormålet og fedrenes skikker og seder* (Saba 1905). Persen begynte allerede i sin tid som elev ved Tromsø seminarium å jobbe under professor Qvigstad med innsamling av samiske eventyr og myter, samt innsamling og bearbeiding av samiske ord og stedsnavn. Han gjør de siste ti-femten år av sitt

Isak Persens aller første lån er tidsskriftet *Naturen*, – et illustreret månedstidsskrift for populær naturvidenskab for 1878

liv flere arbeider med vitenskapelige kvaliteter innen folkeminnegransking og arkeologi.

Anders Larsens låneprofil er ganske lik Persens.

Hans første lån er K. Janson *Fra begge sider av havet*. Janson var en sentral forfatter i andre halvdel av 1800-tallet. Han kom selv fra borgerskapet, men skrev om det han mente var småkårsfolks rettmessige opprør. Larsen og Persen låner en del av de samme titler, særlig av de fire store innen skjønnlitteratur og noen historieverker. De deler fascinasjonen for Jonas Lie, og Larsen låner hele seks bøker av han, og flere av Bjørnson, men han er også orientert mot hjemstavnsdiktning med titler som N. R. Østgaard *En Fjeldbygd*, skrevet på dialekt, R. Angell-Bordewich *Nordefter Leden – Nordlandsbilleder* og Bernt Lie *Nordover*. Larsen låner også et par bøker av A. Hagemann hvor forholdet samer – nordmenn skildres, men med en klar etnosentrisk dreining: *Blandt Lapper og Bumænd* og *Engelskmanden under Finmarken*. I Carl Lumholtz *Blandt menneskeædere* møter han en klassisk vestlig oppdagelsesreisende som etter en tid i jungelen begynner å betrakte sine «studieobjekter» som «medmennesker» og blir «meget kritisk til hvordan kolonistene behandler dem» (NBL – Carl Lumholtz). Larsen låner Friis, *Lappisk Mytologi, eventyr og folkesagn* og *Skildringer fra Finmarken* samt Qvigstad og Sandbergs *Lappiske eventyr og folkesagn*. Litteratur, litteraturhistorie, reiseskildringer og etnografi går som en rød tråd gjennom Larsens lån. I *Skildringer fra Finmarken*, en bok som også Persen låner, finner vi en interessant innskrift på siste omslagsside (se bilde). Øverst står det to ganger: *Hurra for Friis*, og lengre ned, *Atter et Hurra for Friis og hans fengslende fortelling!!* Og så på nytt: *Hurra for Friis. Han har hadd god kjendskab til finnerne og skildrer rigtig godt. Derfor skal han ha tak!* Og det er underskrevet med *En fin!* Det ser ut som tre forskjellige personer har skrevet dette, sannsynligvis er det skrevet på forskjellig tidspunkt. Kanskje begge våre hovedpersoner var blant de som hyllet Friis på denne måten? 1899, det siste halvåret ved skolen, låner Larsen en rekke litteraturhistoriske verker. Hans siste lån, 3. juni 1899, er A. E. Eriksen *Dansk og norsk litteraturhistorie*, kanskje tanken på å skrive den første romanen

Friis' ordbok, fra Seminarsamlingen.

på samisk blir til i årene ved Tromsø Seminarium? 15 år senere gir Larsen ut romanen *Bæivve-Alggo* (Dagen Gyr) på eget forlag. *Bæivve-Alggo* har klare sjølbioграфiske trekk, samegutten Abo Eira begynner på den norske skolen uten å kunne et ord norsk (som er undervisningsspråket), men han lærer språket og blir flink til å skrive og lese, men samisk er det verre med. Men han bestemte seg for lære seg å lese og skrive sitt morsmål. Larsen skriver:

«Han kjøpte seg bøker på samisk.

Han leste og leste i dem, dag som natt, uten å bli trett, omtrent som én det holder på å gå rundt for. (...) Med

usigelig strev begynte han på arbeidet med å lære seg å skrive samisk. Han skrev av og skrev av teksten fra samiske bøker. Han hadde nesten ikke tid til å sove. Han kunne holde på til han bråvåkna fordi han hadde duppet av. Og han lærte til slutt. Men du verden som han strevde» (Larsen: 131)

Og Eira, Larsens alter ego, bruker også biblioteket. Etter endt skolegang blir han bankkasserer i en by, og «på fritida leste Eira flittig. Han lånte bøker i byens bibliotek, og studerte spesielt samenes historie» (Larsen: 110). Eira lånte bøker i byens folkebibliotek, liksom Anders Larsen gjorde det i Seminarbiblioteket.

For Anders Larsen og Isak Persen var kunnskap viktig i kampen for en mer rettferdig samfunnsorden for det samiske folk. I det moderne samfunnet som vokste frem på slutten av 1800-tallet ble informasjon spredt gjennom det trykte ord, tidsskrifter og bøker var bærere av de nye politiske ideer som skulle komme til å endre hele samfunnet i ti-årene som fulgte. Bibliotekene spilte en viktig rolle i denne informasjons-spredningen og låneprofilene til Larsen og Persen viser at seminarbiblioteket var en viktig kunnskapskilde for disse to samiske pionerene.) Jeg fikk også bekreftet at de leste mange romaner fra det «moderne gjennombrudd» i europeisk litteratur, bøker hvor aktuelle, samfunnsmessige problemstillinger ble satt på dagsorden og debattert. ■

Takk til Narve Fulsås og historie-seminaret ved UiT hvor hypotesen om at Persen og Larsen var potensielle lesere av bøker fra det «moderne gjennombruddet» ble klekket ut. Også en takk til Universitetsbiblioteket i Tromsø og bibliotekar Marianne Kaldager for faglig hjelp og støtte i den konkrete testen av hypotesen i bibliotekets seminarsamling.

Litteratur

Dahl (1957) *Språkpolitikk og skolestell i Finnmark 1814-1905*. Universitetsforlaget, Oslo.

Grenersen (2018) En samisk og kvensk bibliotekshistorie? I *Bok og Bibliotek*, nr. 5/6, 2018. <https://bokogbibliotek.no/en-samisk-og-kvensk-bibliotekshistorie> (Lastet ned 24.01. 2019).

SNL, Store Norske Leksikon, 2019. https://snl.no/Anders_Larsen (lastet ned 25.01. 2019).

Narve Fulsås og Tore Rem (2017) *Ibsen, Scandinavia and the Making of a World Drama*. Cambridge University Press.

Jernsletten, R. (1986) *Samebevegelsen i Norge: ide og strategi 1900-1940*. Hovedoppgave i historie, UiT.

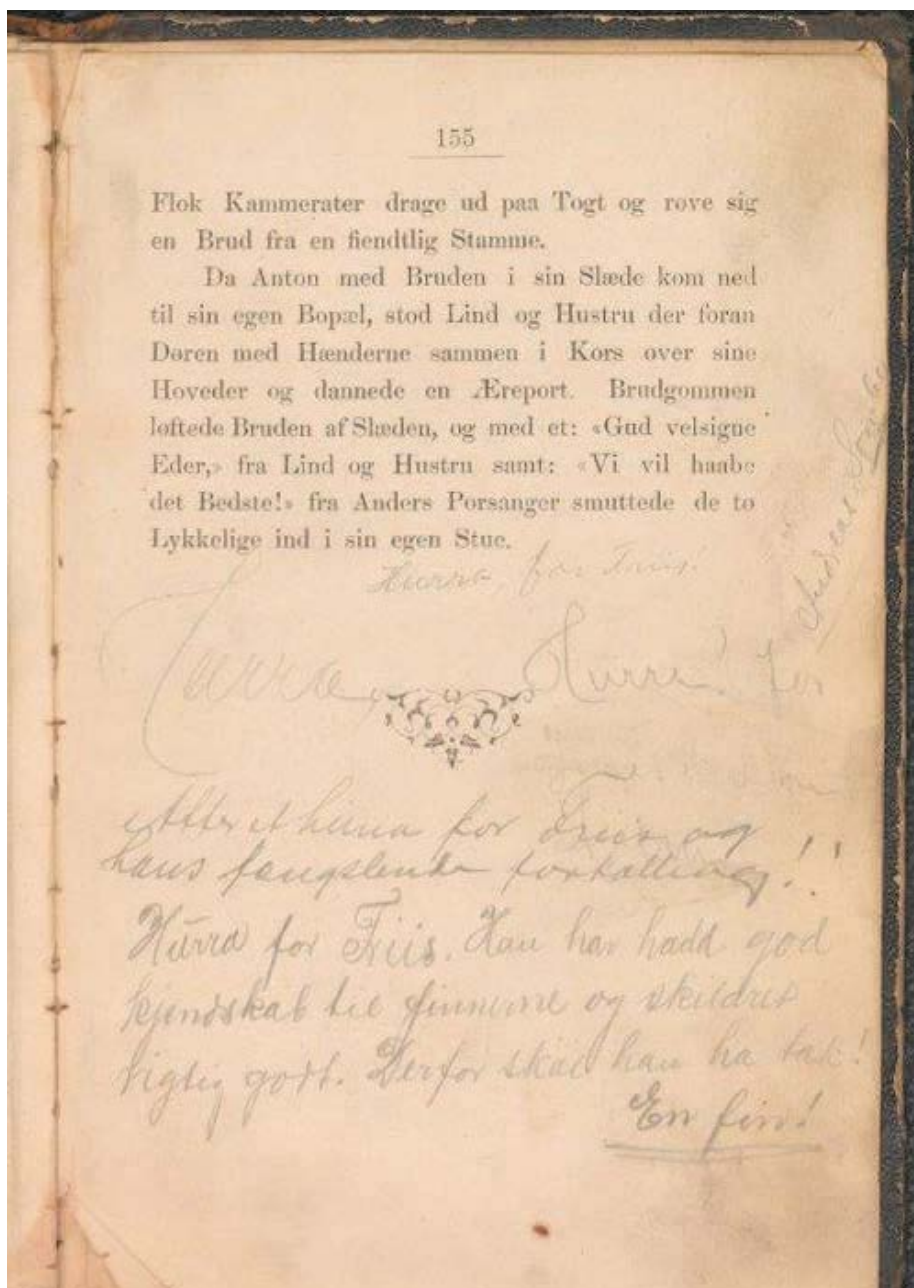
Larsen, A. (2013) *Bæivve-Alggo – Dagen Gyr*. ForfatterenesForlag, Karasjok.

Naturen – Et illustreret maanedsskrift for populær naturvidenskab (1878). Kristiania <http://runeberg.org/naturen/1878/000.html> (lastet ned 3.02. 2019).

NBL – Carl Lumholtz https://nbl.snl.no/Carl_Lumholtz (lastet ned 7.02. 2019).

Saba, I. (1905) Sagai Muittalægje 01.06. 1905, her fra Zachariassen (2012) *Samiske nasjonale strategier*. ForfatterenesForlag, Karasjok, side 198.

Tromholt – samlingen. Universitetsbiblioteket i Bergen. https://spesial.w.uib.no/?page_id=34&lang=en (lastet ned 4.02. 2019).

Studentkommentarer. Hurra for Friis, og lengre ned, Atter et Hurra for Friis og hans fengslende fortelling!! Og så på nytt: Hurra for Friis. Han har hatt god kjendskap til finnerne og skildrer riktig godt. Derfor skal han ha tak! Og det er underskrevet med En finn!

Vil flytte biblioteket ned til gateplan

I rundt 40 år har Stord folkebibliotek halde til i 2. etasje i kulturhuset på Leirvik. No har Stord Høgre i valprogrammet sitt bestemt å jobbe for å flytte biblioteket ut av kulturhuset og til gateplan i sentrum. «Me er overbevist om at eit bibliotek på gateplan vil lage liv og puls i eit sentrum. Det kan bli eit veldig positivt samlingspunkt», seier Nina Østensjø i Stord Høgre til Stord24.no. «Me har ikkje landa på kor me vil ha det. Men får me ei god plassering på gateplan med vindaug ut mot gata kan dette fort bli nytt hjarte i sentrum. Får ein samlokalisert ein kafé og kanskje ein bokhandel, så kan dette bli heilt fantastisk.» ■

Ny interiørtrend: Nå skal bøkene stå feil vei i bokhylla

«Å snu bøkene feil vei er en ting man legger merke til, som samtidig ser veldig bra ut», sier boligstylist Carolina Ljung. Hun kastet seg på den nye boktrends for ett års tid siden, etter at hun ble inspirert av bilder av bøker feil vei på design-appen Pinterest. Fenomenet startet ifølge NRK som et «crazy» eksperiment for flere år siden, men den siste tiden har folk over hele verden begynt å sette bøkene feil vei i fullt alvor. Nå har også IKEA tatt grepet i bruk i sine varehus. Men ikke alle er like begeistret. Anne B. Ragde er én av dem. «Dette må være noen kulturelle rennesteinsmenn. Jeg har 5000 bøker og må selvfølgelig se hvor boka er. Det er helt på jordet, spør du meg. Dette må jo være folk som er helt desperate etter å være trendy», sier Ragde til NRK. ■

Privat høyskole vil kjøpe Deichman

I 2020 vil Deichman hovedbibliotek stå tomt. Derfor har Oslo kommune bestemt seg for å selge bygget fra 1933. Tidligere har ingen kommunale eller statlige aktører meldt interesse. Men nå har Høyskolen Kristiania kommet på banen. «Vi har meldt vår interesse for praktbygget til Oslo kommune. Vårt mål er å fylle huset med lærdom også etter at biblioteket flytter», sier høyskolerektor Arne H. Krumsvik til Aftenposten. Krumsvik forteller at dette er et viktig steg mot målet om å gjøre Høyskolen Kristiania til Norges første private universitet. «Dagens lokaler er for små, og vi vokser fort. Vi har i dag rundt 10.000 studenter, men forventer å være dobbel så store i løpet av noen år. Vi har derfor et stort behov for mer plass. Og da mener vi Deichman er ideell.» Eiendoms- og byfornyelsesetaten, som har ansvaret for salget av bygget, har vært tydelig på at Deichman skal komme allmennheten til gode.

Til det sier Krumsvik: «I utgangspunktet er jo et universitetsbygg åpent for allmennheten. Samtidig tenker vi å åpne universitetet mot byen, både med tanke på kurs og møtevirksomhet i tillegg til undervisning.» ■

Den korte avstanden mellom liv og død

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Ei jente på 16 år og moren hennes – *hun* og *moren hennes*, som de omtales i romanen – bor i en provinsby i Danmark i en tid der det fortsatt er telefonkiosker og småbutikker, slakter og baker og bondegårder i utkanten. Med andre ord et miljø vi i dagens effektive storsamfunn ofte ser tilbake på med romantiske øyne. Hun begynner på videregående, hun får venner, hun deltar på fester, hun har sex, hun prøver å henge med og takle de utfordringene tenårings liv. Den siden av historien skiller seg ikke så mye fra en gjennomsnittlig tenårings liv. Men under det hele dirrer et stort alvor, moren hennes er syk. Det formidles antydende og gradvis, allerede på s. 7 kan vi lese:

«Tredje april sier moren hennes:
– Jeg tror jeg har svelget en stein.»
Og litt lenger ned:

«– En stein? sier hun, moren hennes nikker.

– En tung en. Her.

Hun stanser et øyeblikk og legger en hånd utenpå frakken, under brystet.»

På side 8 kan vi lese: «I juni klarer ikke moren hennes å komme gjennom syltetøyskiven sin.» På side 11 tas tråden opp igjen: «Moren hennes sitter i lenestolen med ukeavisen foran seg, hun synes det er en god måte å slappe av på, å la øynene hvile på sidene uten å lese. Avisen rasler, hun vil ingenting. Hun har de myke klærne på. Innimellom

skjer det at noen ringer på uanmeldt. Av den grunn har hun lært seg å gli rundt under vindushøyde. Magen hennes rumler og bråker (...).»

Dødssyk

Anelsen om at noe er galt med moren hennes, blir bekreftet i klartekst på side 43. Datteren ringer sykehuset for å få vite mer om morens tilstand og svaret er kort og nådeløst: «Pasienten utviser sterk forundring over sykdommens alvor. (...) Man kan lindre, men ikke helbrede.»

Denne direkte avsløringen står i kontrast til resten av romanens antydninger, men jeg tenker at den er nødvendig som et omdreiningspunkt. For nå vet datteren det, men på samme måte som at moren «utviser sterk forundring over sykdommens alvor», skyver også datteren fra seg det tunge budskapet. Det blir ikke sagt i romanen, men det er nærliggende å tenke at det er en forsvarsmekanisme som trer i kraft, og at det gjelder å leve mest mulig normalt, også etter at moren kommer hjem temmelig svekket etter et tre ukers sykehusopphold.

Helt mot slutten av romanen har hun og moren hennes spist kake. Hun vil gjerne lage middag til moren, «hva som helst», men «moren hennes er så mett av kake at hun ikke engang kan tenke på mat.» Moren sier: «– Men i morgen hadde det vært deilig med en blomkålgrateng.»

Meningsutvidelse

Dermed får selve åpningsavsnittet i romanen en utvidet betydning, hvor vi kan lese at hun kommer hun hjem med et blomkålhode:

«Hun åpner døra med albuen, trækker av seg skoene:

– Det er meg.

Og en gang til.»

Men det kommer ikke noe svar, og etter å ha lest hele romanen og det første avsnittet på nytt, skjønner vi hva morens manglende svar *kan* bety.

Hadde Helle Helle vært en mer pratsom forfatter, kunne historien blitt platt og overtydelig. Men Helle er en mester i antydningens kunst, og ved hjelp av en minimalistisk fortelllemåte, ofte med vare lyriske innslag, gir hun leseren stadige glimt som til sammen skaper et bilde av livets store alvor – den korte avstanden mellom liv og død. Det er gjort på en imponerende måte. Etter endt lesing, blir jeg jeg sittende lenge å bla fram og tilbake i boka for å legge enda flere brikker på plass i historien om *hun* og *moren hennes*. Romanen «de» er en roman som ikke vil slutte. ■

Anmeldt bok:

Helle Helle: «de»

Forlaget Oktober, 2019

Oversatt av Trude Marstein

Det var en spennende reise

En reise åpner for nye muligheter og er samtidig et resultat av noe. Mona Høvring (f. 1962) sin siste roman, «Fordi Venus passerte en alpefiol den dagen jeg ble født», starter med en reise til et høyfjellshotell i en fjellbygd. Dermed våkner forventningene hos denne leseren.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Romanen fysiske handling utspiller seg på dette hotellet i fjellet, hvor søstrene Martha og Ella, i begynnelsen av tjuårene, skal tilbringe noen korte vinteruker. Martha er nettopp skrevet ut fra et nervesanatorium, og Ella følger med for å ta seg av henne. Gjennom fortelleren Ellas erindringer og samtaler mellom søstrene tegnes en historie om to søstre som i mange år levde veldig nær hverandre: «Vi levde som om vi var tvillinger. Døgnet rundt hang vi sammen, vi sov i samme seng til vi var langt oppi tenåra.» Så skjedde det noe med Martha. Hun traff en mann, hun brøt opp og reiste, til Ellas store sorg, til Danmark. Da hun kom tilbake, «for hun kom sjølsagt tilbake», var Martha forandret, hun var «avmålt, fortalte ingenting. Hun var tverr og ironisk, nærmest aggressiv.» Det gikk ikke lang tid før Martha fikk et sammenbrudd og ble skrevet inn på sanatoriet.

Jeg liker måten romanen er komponert på, med Ella som en reflektert forteller som prøver å forstå hva som har skjedd og hva som skjer. Gjennom tilbakeskuende glimt parett med samtidige samtaler og hendelser på høyfjellshotellet, forsøker Ella å sette sammen den historien som har ført søstrene fra hverandre. Historien er holdt i et bredt samnorsk, som man ikke finner så ofte i dagens romaner. Jeg syns det flyter godt, og jeg liker å lese et språk som ligger såpass langt unna det tradisjonelle litterære makt-språket.

Mens Ella leter i forholdet mellom seg selv og Martha, rulles det ut parallelle historier, slik at romanen vokser i flere retninger. Vi får innblikk i Ellas forhold til den eksentriske moren og den stø trauste faren. I alle sine monologer hvor

Ella forsøker å forstå forholdet til Martha, bretter hun ut mer og mer av sin egen person. Ganske tydelig blir det da Martha plutselig drar fra hotellet uten at Ella vet det. Ella prøver fortvila å ringe søsteren, men hun svarer ikke, og Ella kommer ikke ut av sine grublerier om fortiden: «Jeg hadde aldri vært i tvil om at foreldrene mine elska meg. De var aldri forbeholdne, blanda seg sjelden opp i valga mine. Men nå, fortvila i tøværet, savna jeg ei mor som befalte meg å gå rett hjem, eller en far som sa at jeg skulle komme meg sorglaus i seng. Akkurat nå ønska jeg meg noen som kunne viske vekk bekymringer og mismot. For en patetisk stakkars jeg var, som en umedgjørlig unge.»

Men Martha kommer tilbake, og det må være lov å røpe at hun også drar igjen. Alene på hotellet forsøker Ella å nøste trådene sammen: «Denne historia begynte med at søstera mi og jeg kom til en alpelandtby. Nei, jeg har ikke glømt at det slettes ikke var noen alpelandtby. Men når vi tenker tilbake på noe som fant sted i ei annen tid, i en annen epoke – i barndommen, eller bare for noen skarve år siden – da er vi tvunget til å dikte. Vi setter sammen virkeligheta slik at den blir fattbar, i det minste for oss sjøl.»

Reisen til fjellbygda ble til en indre reise i tid og rom, stadig dypere inn i minner og erfaringer fra en oppvekst og et liv som ikke lar seg tvinge inn i en logisk formel. Jeg ble virkelig trukket inn i denne romanen som på en enkel måte over bare 128 sider bød på både livsvisdom og pirrende spenning. Svaret på hva som skjedde mellom søstrene forblir uavklart. Det gjør at romanen fortsetter å leve lenge etter at du lukker den og setter den i hylla. En dag kommer jeg sikkert til å ta den fram igjen og lese den på nytt. ■

Anmeldt bok:
Mona Høvring:
«Fordi Venus passerte en
alpefiol den dagen jeg blei født»
Forlaget Oktober, 2018

En havfrue legger ut

Ingvild Lothe ligner en sval havfrue for øyeblikket strandet på Tøyen. Hun liker diktere som er fryktløse og «litt gale». Gjerne sinte og provoserende også. Slik beskriver hun også seg selv.

AV NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Jeg møter Ingvild Lothe på Tøyen Torg, på en cafe hvor hun ofte sitter og skriver på sin første roman, som skal hete «Havfrueherte». Vi sitter utendørs og prater i den aller, aller første vårsolen. Rett over plassen skimter vi biblioteket, nok et sted hvor lokalbefolkningen gjerne «henger». Det virker så passende, så naturlig. Hun er så til de grader en ung skandinavisk kvinne, født på Stord, med langt lyst hår, som elsker å svømme. Man kan jo ikke svømme på Tøyen Torg akkurat, men heldigvis finnes jo svømmehaller. Og biblioteker.

– Hadde du hatt forfatterdrømmen siden du var liten – hvordan begynte det?

– Nei, jeg hadde ingen idé om det, men jeg skrev mye dagbøker. Så sendte jeg inn noen biter av en dagbok til forfatterstudiet i Bø samme dag som fristen gikk ut. Jeg tenkte ikke mer på det. Men så kom jeg inn! Det var gøy. Da fikk jeg selvtilitt, skjønte at jeg faktisk kan bli forfatter. Så ga jeg ut den første boken min i 2016, da jeg var 26, opplyser hun.

Vi snakker om barndommen hennes. Hun leste «Sofies verden» av Jostein Gaarder. Hun leste Roald Dahl. På biblioteket på Stord, nærmere bestemt,

for det var der hun befant seg når hun ikke svømte.

– På Stord var det sånn at det var to steder der alt skjedde: Biblioteket og svømmehallen. Jeg var ganske god i svømming. Men da jeg var 16-17 sluttet jeg, for det ble for mye trening. Da begynte jeg å drikke alkohol og kysse gutter. Og jeg skjønte at selv om jeg var god, ville jeg aldri bli helt best. Jeg var med i juniormesterskap, men det var alltid et par jenter som var bedre enn meg. De var tvillinger. Først kom tvillingene, og så kom jeg på tredjeplass, opplyser hun.

– Har du samme konkurransementalitet når du skriver?

– Jeg er aldri fornøyd. Men det er kanskje bra? Hvis man er veldig selvkritisk, blir det bedre. «Havfrueherte» skulle egentlig ha kommet ut i oktober i fjor, men jeg går stadig igjennom manus. På setningsnivå, på komma-nivå. Den er egentlig ferdig, men i hodet mitt er jeg ikke klar.

– Så du konkurrerer mot deg selv?

– Nei, jeg er bare 28, og snart kommer min bok nummer to. Det er mange som ikke utgir sin første bok før de er 40!

Havet og kjærligheten

Boken som kommer om noen måneder skal bli en kjærlighetsroman, opplyser forlaget, og Ingvild Lothe bekrefter. Hun legger til at den ikke var tenkt sånn. For den handler også om havet og om forurensning. Men da hun skrev, tok kjærlighet mer og mer plass – selv om havet ikke var forsvunnet på noen måte. Det har å gjøre med hva hun opplevde under skriveprosessen – en kjærlighets-historie som tok slutt. Og en stor sorg over at den tok slutt.

Et av temaene i romanen er dessuten vold, påstår hun. –Jeg vil se hvor mye vold jeg tåler.

Jeg sier at jeg synes det virker forbausende, for jeg opplever henne som lite voldelig. Hvis vi spoler tilbake til debuten, diktsamlingen «Hvorfor jeg er så trist når jeg er så søt», ser jeg mer fandenivoldsk humor og saftige beskrivelser av et ungt kvinnelig dikter-jegs forhold til verden, mor og kjæresten. At jeg-stemmen er kvinnelig, fremgår av passasjer som denne:

«Jeg drømmer om skandinavisk avstand / og delikate problemer, / men vagina er et åpent sår.

Det ligger et menneskefoster i toalettskålen. / Jeg må trekke ned flere ganger / før alt forsvinner i sluket.» ►

**Jeg synes det er sykt
mye kjedelig litteratur**

Eller av denne:

«Det finnes ingen reell forskjell / mellom vaginalt samleie og abort / Ha meg unnskyldt, / men uansett hvordan en ser på det / er det bare en eller annen idiot / som pirker deg i skjeden / med et ubehagelig redskap.»

Jeg spør henne om hun vil lese noe fra debutboken, men det vil hun egentlig ikke. For hun «liker den ikke lenger» forklarer hun, fordi hun er «ikke der lenger. Selv om jeg står for den».

– *Hvorfor leser ikke flere mennesker poesi?*

– De tror det er utilgjengelig og vanskelig, noe de ikke forstår, utenfor virkeligheten, kunstig og opphøyd kanskje. Jeg vet ikke. Jeg leser bare poesi selv.

Ærlig og sårbar

Romanen som er på trappene er på et vis poesi, den også, får jeg vite. Den er

skrevet som passasjer som kan leses som frittstående dikt, men når den leses fortløpende danner den en fortelling. Ikke om havfruer, for det opptrer ingen kvinner med fiskehaler i romanen, men det er noen litt fantasy-aktige elementer. Som «et barn som dør med en gang det er født og kommer fra havet.»

– *Hvilke poeter leser du helst?*

– Mye skandinavisk samtidspoesi. Danske Olga Ravn er fantastisk. Jeg leser mye på dansk og svensk og engelsk. Wislawa Szymborska (1923-2012 (polsk nobelprisvinner, red. anm.) leste jeg på tysk, med ordbok. Første gang var jeg veldig ung, og forsto ikke, men siden gjorde jeg det. Hun er ikke vanskelig tilgjengelig. Av poeter og andre forfattere vil jeg gjerne legge til Ann Jäderlund, Vita Andersen, Anne Carson, Tove Ditlevsen, Mona Høvring, Göran Sonnevi, Sonja Åkesson og Tor Ulven.

Jeg skal oversette et utvalg dikt av Anne Sexton for forlaget mitt, Kolon. Sexton er like stor som Sylvia Plath, men mye mindre kjent. Hun var litt ødelagt, på grense til å være gal. Hun var mye innlagt, og skrev om det, skrev om kvinnelighet på en radikal måte, tok livet sitt.

– *Som Plath. Er det et mønster her – er det en sammenheng mellom talent og diagnose, tror du?*

– Hvis man er fryktløs, kan man bli gal av det. Jeg har også hatt mine smågale perioder, er bipolar. Men jeg vil ikke romantisere det.

– *Men når man er som mest sårbar, er man kanskje ærligst?*

– Kanskje er det sann. Kanskje man har mindre sperrer, så litteraturen ikke blir så kjedelig. Jeg synes det er sykt mye kjedelig litteratur. Alle disse mennene som flytter hjem eller ut i en hytte i

skogen og sitter og ser på naturen og ser på fuglene og reflekterer over livet, eller som synes det er så forferdelig vanskelig å bli far og skriver forferdelig lange bøker. Det er utrolig kjedelig.

– Det siste eksemplet er åpenbart Knausgård. Jeg synes han er god...

– Og lang. Han kunne ha kortet det ned med noen hundre sider. Men årstidsbøkene hans liker jeg. Eks-konen hans, Linda Bostrøm Knausgård, skriver fantastiske bøker. Hun er jo litt gal.

Flørter

Er tittelen på diktboken din ment å være provoserende? «Hvorfor jeg er så trist når jeg er så søt» – det ligner jo litt på «du er så søt når du er sint» og lignende nedlatende utsagn om kvinner fra halvgamledager...

– Jeg ville at den skulle være provo-

serende, for det er et veldig teit utsagn! Jeg vil gjerne være en hån mot rosabloggerne.

– Du er jo ganske søt. Har du fått modelltilbud eller mange slibrige bemerkninger eller skumle kommentarer på sosiale medier?

Ingvild Lothe ler hjertelig. –Nei, nei, ingen modelltilbud. Jeg er litt for tjukk. Jeg trodde jeg skulle få en storm på Facebook, men nei. Jeg får gode tilbakemeldinger på diktene mine på sosiale medier, ofte fra mannlig akademikere i femtiårene som liker det de leser.

Men jeg har alltid vært glad i å pynte meg, liker klær og sminke. Synes det må være lov å ta på neglelakk og legge ansiktsmaske, legger hun til.

– Hva er feminisme for deg?

– Nå går jeg på forfatterskole i Göteborg, Litterär Gestaltning, og der er det en ganske hard tone som jeg ikke alltid liker. Alt skal være så alvorlig og politisk. Det er ingen humor i Sverige. Eller i svensk feminisme. Jeg vil at kvinnelige egenskaper skal være like verdsatt som mannlige. Vi skal være likestilt, ikke like. Jeg liker å være kvinne. Elsker kvinnelig seksualitet, liker å flørte med menn. Det er jeg ganske god på, tror jeg. Jeg tror på frihet.

– Er frihet feminint?

– Det kan være det. Det går en liten fanden i meg i Sverige. Der blir jeg ansett for å være radikal fordi jeg skriver om kjærlighet og ikke har den samme politiske agendaen som de andre. Det synes de er radikalt. Jeg synes kjærlighet er vidunderlig. Denne radikale feminismen som skal være så fucking viktig, den gidder jeg ikke.

Språket er vakkert. For meg er det viktig at språket skal være overraskende og rart. Det kan godt være helt «feil». Romanen min starter med en hvit hest som henger seg. Om det er et bilde på naturen og poesien? Kanskje. Jeg skriver ikke aviskronikker.

– Men du skriver på twitter?

– Jeg har lagt ut noen av diktene mine der og fått mange følgere!

Kan lyve

Fra debutboken hennes – som altså kom for drøye to år siden og ifølge forfatteren er et tilbaketrukket stadium – har jeg sakset passasjer som:

«hjertets hardhet, hjertets kulde/ jeg gjør ting, jeg lever/det er ikke nok den klare og perverse hjernen/ forsøker å fortrenge en tanke/ som alltid vil være der hva føler jeg? Ingenting/ savner jeg noe? nei/ hva ønsker jeg meg? /valium. rødvin. tung søvn.»

Og litt etterpå skriver hun:

«Jeg ser døden i alle ting.»

Jeg siterer for henne, og legger til:

– Men her sitter du? Er dette dikter-jeget deg selv?

– Ganske mye av det. Nitti prosent. Ja, jeg er en bitch! Hvis folk tror det og blir litt skremt, er det bare fint. Nei da, jeg er ganske hyggelig. Men da jeg skrev disse diktene var jeg sint. Jeg ville at det skulle være en litt aggressiv stemme. ►

– Men alt du skriver i jeg-form behøver ikke være deg, man kan jo også «lyve» som forfatter?

– Ja, og jeg lyver en masse i den nye boken! Den har et større univers hvor jeg kan heve blikket og skrive alt jeg vil. Det føles frigjørende.

– Du er morsom; hvorfor er det noen som mener at kvinner ikke er det?

– Vet ikke. Det var en som sa til meg at «du er morsom som en mann». Han trodde visst at det var en kompliment. Da lo jeg godt. Det finnes mange kjedelige mennesker.

– Kjedelige mennesker og kjedelige forfattere...

– Du har rett. Jeg skal prøve å være mindre vanskelig og generaliserende. I Danmark fikk debutboken min svært gode anmeldelser. Kanskje fordi de er mer vant til en poesi som er tøff i tonen?

På heltid

Ingvid Lothe har ingen «Plan B», forteller hun. Hun har forsøkt seg på universitetet, på litteraturvitenskap blant annet, men droppet fort ut. Når hun merker at faget ikke gir henne det hun trenger, er hun raskt ute igjen, opplyser hun. Argumenter av typen «du

kan jo ta noen fag slik at du kan bli lærer, da har du noe å falle tilbake på,» har hun ingen sans for. Lærer vil hun ikke bli, ikke sykepleier heller eller noe annet «fornuftig». Det er forfatter hun skal være, dermed basta – og det skal hun etter hvert klare å livnære seg av, har hun bestemt seg for.

Hittil har hun jobbet i tilfeldige jobber i servicenæringer og eldreomsorgen. For tiden jobber hun i en bar med det hyggelige navnet Liebling. Jeg forteller at jeg kjenner godt en bar med samme navn, men den ligger i Berlin, og Ingvid forteller at hun reiser så ofte

hun kan. Hver gang hun har greid å tjene inn noen kroner – «for man kan leve forbausende billig» – så reiser hun ut. Til Berlin, til St. Petersburg eller Praha.

– Det skal mye guts til for å greie å leve av forfatterskapet og ikke gå på kompromiss. Ikke alle jenter har så mye selvtillit. Har du?

– Jeg har mye selvtillit, men ikke alltid så stor selvfølelse. Jeg kan være usikker og redd og har vanskeligheter i nære relasjoner. Det jobber jeg med. Selvtillit har jeg fått fordi jeg har lyktes og fordi jeg har greid meg selv fra jeg gikk på videregående i Bergen og bodde på hybel. Så flyttet jeg til Oslo da jeg var nitten og greide meg fortsatt selv. Jeg har gitt ut, jeg har fått gode kritikker og er blitt solgt til utlandet. Men jeg er takknemlig for forleggeren min, Bjørn Aagenæs. Han følger opp så personlig. Hvis jeg skal ut og holde foredrag for eksempel, skriver han alltid en oppmuntrende melding til meg. Det er jeg takknemlig for.

– Hvilken begivenhet i livet ditt har gjort størst inntrykk?

– Oi. Det blir så mørkt hvis jeg skal gå inn på det, så det vil jeg ikke. ■

Jakten på «vidunderlig sex»

Frustrasjoner, kjærlighetssavn og selvrealisering kan bli spennende litteratur, når forfatteren behandler stoffet godt. Trude Marstein har bare delvis gjort det i sin siste roman, «Så mye hadde jeg».

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Ansaget vekker interesse. Vi ledes rett inn i en familie sommeren 1973. Fortelleren, Monika, én av tre søstre, er da 13 år. Detaljene kretser ofte om puberteten og våknende seksualitet. «Den ene puppen er større enn den andre,» forteller Monika om seg selv, og «Ridebuksa er trang i livet.» Mer direkte blir det når hun observerer at fetteren Halvor «har hånden nedi shortsene» mens han ser på et bilde av en eldre kusine. Vi får også vite at Monika trekker ridebuksa «opp i livet så jeg

kjenner sømmen i skrittet». Her legges det opp til en fortelling hvor erotikk og seksualitet vil spille en betydelig rolle, tenker jeg. Slikt kan jo bli pirrende.

Boka er inndelt i en rekke kapitler som er kronologisk ordnet fra august 1973 til januar 2018. Hvert kapittel er et stopp i Monikas liv hvor vi følger henne fra hun er ungdom er til middelaldrende kvinne. I 1980 møter vi Monika i hennes første kjærlighetssorg, hvor hun søker trøst hos tante Liv. Den voksne tanten, som selv har vært ute en

vinternatt i følelseslivet, forsøker å gi motvekt: Det er ikke sikkert han er din store kjærlighet i livet, sier hun. «Men selv om han er det, så vet jeg at man fint kan leve uten sin store kjærlighet. Det bare kjennes ikke sånn akkurat nå, og en viss tid framover. Men så går det over.» Sikkert ganske irriterende å høre for ei jente på 20 år som opplever at livet går i knas, men jeg leser det som et frampek mot nye og minst like dramatiske kjærlighetshistorier i Monikas liv.

I tillegg til jakten på kjærligheten og

et meningsfylt liv gjør også Monika stadige forsøk på å fylle forgjengelig tid med varig mening. Men allerede som 23-åring, i desember i 1983, møter vi en desillusjonert Monika: «Det er mildt da jeg kommer ut fra Østbanehallen, juledekorasjonene på Karl Johan glinser regnvåte. Jeg har så mye brutt og oppløst julestemning i meg, følelser jeg ikke lenger klarer å føle.» Her skulle jeg ønske Trude Marstein boret dypere i Monikas blandede forhold til jula. I stedet følger vi henne til bokollektivet i, ironisk nok, Sorgenfrigata, og hennes turbulente forhold til den eldre og gifte Roar.

I neste kapittel, som utspiller seg fire år seinere, er Roar ute av Monikas liv, og nå begynner det å vokse fram en monotoni i den fortellingen som begynte så friskt og lovende, og monotoni handler om Monikas nomadiske forhold til menn. I så og alle kapitlene i boka har Monika en ny kjæreste eller elsker. Det er for så vidt ikke noe galt i det, men den måten Monika går til og fra menn på, blir i mine øyne ikke skildret dypt nok. Lengselen etter å gå opp i en større enhet sammen med en mann og jakten på «vidunderlig sex» blir noe uklart, og etter hvert til en klisjé.

Monikas utroskap – hun er da samboende med Geir og de har fått datteren Maiken – med den gifte naboen Kalle, er ganske tynt skildret, som om utroskap er noe Monika hopper ut i med bind for øynene: «Jeg kunne ikke tro det som skjedde (...)» og «Jeg var druknet i en forbløffet kåthet uten evne til å stille spørsmål ved hva jeg drev med.» Da hun i ettertid oppsummerer for seg selv og prøver å finne årsaken til utroskapet, ender hun med et likegyldig trekk på skuldrene: «Og jeg vet at det Kalle og jeg har gjort, også kan ses slik: Hvorfor

gjorde vi det? Fordi vi kunne det. Fordi Yvonne, Hanna, Geir og Maiken var borte.»

Hva er det Trude Marstein prøver å si? Monika kjemper, ja, men hva er det hun kjemper for? Det blir rett og slett kjedelig å følge henne gjennom alle hennes forhold, som vi raskt forstår aldri vil vare. God litteratur må etter min mening strekke seg etter noe ut over det hverdagslige og allmenne, enten det ligger i språket eller handlingen eller aller best i

begge deler. Dette blir for mye vanlig hverdag for meg, for lite å bryne seg på. Monika lander selv på det banale da hun i en lengre passasje prøver å oppsummere livet mot slutten av boka: «Så mye tid jeg har brukt opp gjennom årene, med all min intellektuelle og emosjonelle innsikt, all kunnskap og all erfaring, på å tenke meg fram til presise sannheter om meg selv: meg selv i verden, meg selv på det livsstadiet jeg er nå, meg selv i forhold til

datteren min, kjæresten min og mine tidligere kjæresten, kolleger, naboer. Jeg har lett fram og tilbake, funnet eller fulgt et intrikat mønster, men idet tankene faller på plass, rasjonelle og lettfattelige, er det bare banale, generelle sannheter som alle kjenner og som kan gjelde nesten hvem som helst.»

Det banale og generelle preger også resten av personene i boka. Jeg savner lidenskap og interesser som peker ut over hjemmets fire vegger, noe som kan åpne dører ut av romanens klaustrofobiske univers. Det blir for ultrarealistisk,

og det blir kjedelig å få det i romans form. Jeg forventer at kunst skal trekke meg inn i noe jeg ikke har opplevd, riste i meg, åpne dører og perspektiver jeg ikke visste fantes, noe som kan være meningsutvidende i mitt eget liv. Et stykke ut i boka, hvor Geir og Monika skal gå fra

hverandre, viser Marstein den samme unnvikelsen som da Monika bekjente sine såre følelser for jula. På randen til bruddet sier hun: «Vi har dukket ned i det vondeste i kranglene, Geir har sagt ting han aldri kan ta tilbake, og det har jeg også.» Her kunne historien ha fått et løft om Marstein hadde vist oss hvordan disse kranglene var, hva de inneholdt, i stedet for kort å referere dem i forbifarten.

Oppsummert vil jeg si at «Så mye hadde jeg» ikke holder det den lover. Fra en både pirrende og antydende start blir den pratsom og overtydelig. Språket i romanen er utflytende. Det vrirler av sanseinntrykk og registreringer som etter mitt syn bare er fyllmasse, av typen: «Vi sto ute i den skarpe maisola med skinnende biler og busser som kjørte inn og ut av de kraftige skyggene fra bygningene» og «Taxien kjører av gårde med tent lys på taket.» eller «Gloen fra røyken blusser opp når jeg trekker inn.» Her burde Gyldendal ha kostet på seg en strengere redigering, som kunne ha gjort romanen mindre utvannet. Fortelleren Monika kan framkalle både sympati og irritasjon, hos noen sikkert også avsky, og det er helt ok. Men hun er likevel ikke interessant nok til å bli en ekte tragisk skikkelse, som kan bære en roman på over 400 sider. ■

Anmeldt bok:
Trude Marstein:
«Så mye hadde jeg»
Gyldendal, 2018

Henning Howlid Wærps nye Hamsun-bok representerer den såkalla økokritiske retninga, skapt i USA og England rundt ca. 1990. Den har i hovudsak sin teoretiske basis i romantisk antikapitalisme og i økosofi, som føreset at alt liv har «verdi». Hittil har diktarane berre skildra samfunnet, heiter det, no skal heile økosfæren under lupen. Wærp trekkjer m.a. vekslar på Arne Næss' djupøkologi, som han har ei rørende overtru på.

Innemenneske. Hamsun var mest innandørs, gjekk langt mindre på tur enn til dømes ein skilløpar som Kjartan Fløgstad.

Litteraturforsking på avvegar

AV JON LANGDAL
PENSJONERT LEKTOR

Første delen av tittelen, Hamsun-sitatet «Hele livet en vandrer i naturen», er typisk diktarmytologi. Hamsun var mest innandørs, gjekk langt mindre på tur enn til dømes ein skilløpar som Kjartan Fløgstad.

Hos Wærp er det omsynet til *saka*, miljø og klima, som rår grunnen; menneskeskildring, komposisjon og språkkunst er her uviktig. Det er Hamsun som naturskildrar og sivilisasjonskritikar som blir prioritert, han er ein ny Moses som skal føre folket heim frå dei fossilt oppvarma kjøtgrytene i den moderne økopolitiske øydemarka.

Hamsun sjølv var via brev frå ulike beundrarar vel kjent med det krevjande ryktet som vismann. I typisk sjølvvironisk stil konstaterer han i avisartikkelen 'Festina lente' (1928) at «..jeg er blitt oppdaget!» Skund deg langsomt, formagnar han. Framsteget, det er «menneskets trivsel». Dessverre er her ein overhengande fare for at Wærp har gitt diktarprofeten eit par altfor store sandalar.

Han tar for seg grunntrekk ved

økokritikken, litt om Hamsuns «metode» og hans sivilisasjonskritikk og omtalar ei lang rekke verk, frå «Sult» til og med «På gjengrodd stier». Det er snakk om heller korte analysar, og ikkje alle har med økokritikk å gjere. Wærp er klart best når han gløymer det teoretiske førelegget, som i tolkinga av «Pan». Derimot er det så godt som ingenting å hente ut av omtalen av «Mysterier» og «Sult». Tesen om at skriveprosjektet til eg-personen i den sistnemnde går i stå fordi han i siste kapittel ikkje lenger finn ein plass i naturen, er sikkert freistande ut frå eit økokritisk blikk, men saknar grunnlag i teksten.

At Hamsun er ein stor naturskildrar, er ikkje Howlid Wærp aleine om å meine. Han er på sitt beste genial, både på grunn av den lyriske intensiteten i språket og fråværet av klisjéar. Men forfatterskapen har overmåte lite med økokritikk å gjere. (Evert Taubes 'Änglamark' går han i så måte ein høg gang.) Naturskildringane i «Sult», «Pan» og «I eventyrland» formidlar ei stemning eller ein sinnstilstand, ikkje naturen i seg sjølv, som landskap eller økosystem.

Derimot er Hamsuns yndlingsfiende Ibsen økokritikar. I «Brand» står det:

«Britens kvalme stenkullsky, senker sort seg over landet, smusser alt det friske, grønne.» Noko motstykke til dette finst ikkje hos Hamsun, han forstår heller ikkje korleis mektige økonomiske interesser saboterer livsviktige miljøomsyn, som i «En folkefiende».

Dei to romanane som står mest sentralt i Wærps perspektiv, er «Segelfoss by» og «Markens grøde». Førstnemnde skal etter seiande vere eit portrett av «den dumme konsumenten», som meskar seg med «ferdigtygget» dåsemat. Men Wærps tilnærming har ikkje nok respekt for teksten; økokritikkens sjukdom til døden er at den berre plukkar fram visse aspekt som skal kaste lys på *saka*. Den reaksjonære, men svært morosame Segelfoss-satiren har det meste av si livskraft i skildringa av moderne jåleri og den og høgst komiske sosiale prestisjekampen i den ambisiøse provinssmåbyen, der den mest foraktelege konsumenten er proletaren, ein dyrerase, ein «åpen kjeft» som alltid vil «ha mere, mere». For Hamsun er arbeidarane ein del av «flertallsmugen», ei farleg politisk makt. Men i Wærps økoperspektiv blir den fascistiske tendensen i boka som heilskap irrelevant.

Henning Howlid Wærp: «Hele livet en vandrer i naturen». Økokritiske lesninger i Knut Hamsuns forfatterskap. Orkana Akademisk 2018, 295 s.

Like misvisande er Wærps lesing av «Markens grøde». Han vil ha det til at Hamsun her tenker ut frå motsetninga mellom natur og kultur. Hos Hamsun er det konflikten mellom den organiske, førkapitalistiske livsforma og den rasjonell-industrielle pengeøkonomien det dreiar seg om (som i tysk livsfilosofi, i vitalismen, ein biologisk vulgærfilosofi). Men Sellanrå er ikkje «natur», men ein moderne grunneigedom, og Isak er ikkje eit naturmenneske, men ein sjølvstendig næringsdrivande, ein agrar småborgar, som sel varer på den lokale marknaden og kjøper mellom anna reiskapar, til og med ein fascinerande og industrielt produsert(!) slåmaskin, for pengane. Sjølvmotseiinga er ei logisk grunnform hos Hamsun.

Wærp og økokritikken svermar for det enkle liv. På sitt vis er Wærps bok ein anti-industriell traktat, hans sosioøkonomiske idealmødel er norske primærnæringer, og visjonen er å restaurere gamle verdiar, avskaffe industrikapitalismen og fylle landet til randa med småborgarskap. Men det er vel nettopp i denne imaginære Hamsun-idyllen vi finn hovudgrunnen til at Markens grøde fungerte som effektivt dopingmiddel i si glanstid blant Hitlers soldatar ute ved fronten?

Men også kyrne til Isak prompar metan, utan at Wærp tar grep, og alle dagens Sellanrå tyr til kunstgjødsel, og familiedrivne oppdrettsbruk forgiftar fjordane etter alle kunstens reglar. Ikkje uventa er Wærp også motstandar av økonomisk vekst. Men det inneber at han vil få Isak på nakken. På slutten av boka har Sellanrå vakse til eit mellomstort bruk som til overmål er utstyrt med sagbruk! Som person etablerte Hamsun seg i 1917 som agrarkapitalist på Nørholm og forsynte m.a. bruket med ein traktor. Og med fru Marie bak rattet farta han rundt i ein Buick som forpesta lufta nede på Sørlandet på moderne, profesjonelt vis.

Ikkje misforstå: «Markens grøde» er eit forrykande kunstverk, men er som bondeskildring berre litteratur, berre tøv. Å tufte eit moderne, berekraftig jordbruk på prinsippa på Sellanrå, ville vere like fruktbart som å pensumfeste seksualundervisninga i ungdomsskolen til kong Salomos høgsong: «Dine bryster skal være som vintreets druer».

Sjølve sjangeren økokritikk er problemet. Den er full av sympatisk velvilje for vernet av våre naturgitte eksistensvilkår, men er eit fagleg misfoster. Ein kunne like gjerne lage fattigdomskritikk som ei eiga retning. I salig Atle Kittangs tid dominerte «negativiteten» (mangelen, det fråverande) i litteraturteorien; ei meining i Hamsuns tekst blei dementert av noko anna. Men rormannen er over bord, og negativitetsillusjonen er død. Men om den nord-norske Hamsun-forskinga skal legge seg på ei meir «positiv» retning, må den bygge på allsidig og realistisk samfunnskritikk, på litteraturens eigenart og på *heilskapen* i eit verk. Om ikkje vil den bukke under i den nord-norske vintersnøen, den stive død. ■

Ønsker du annonse i Bok og Bibliotek eller på vår nettside?

Bok og Bibliotek er det eldste og største bibliotekfaglige tidsskriftet i Norge.

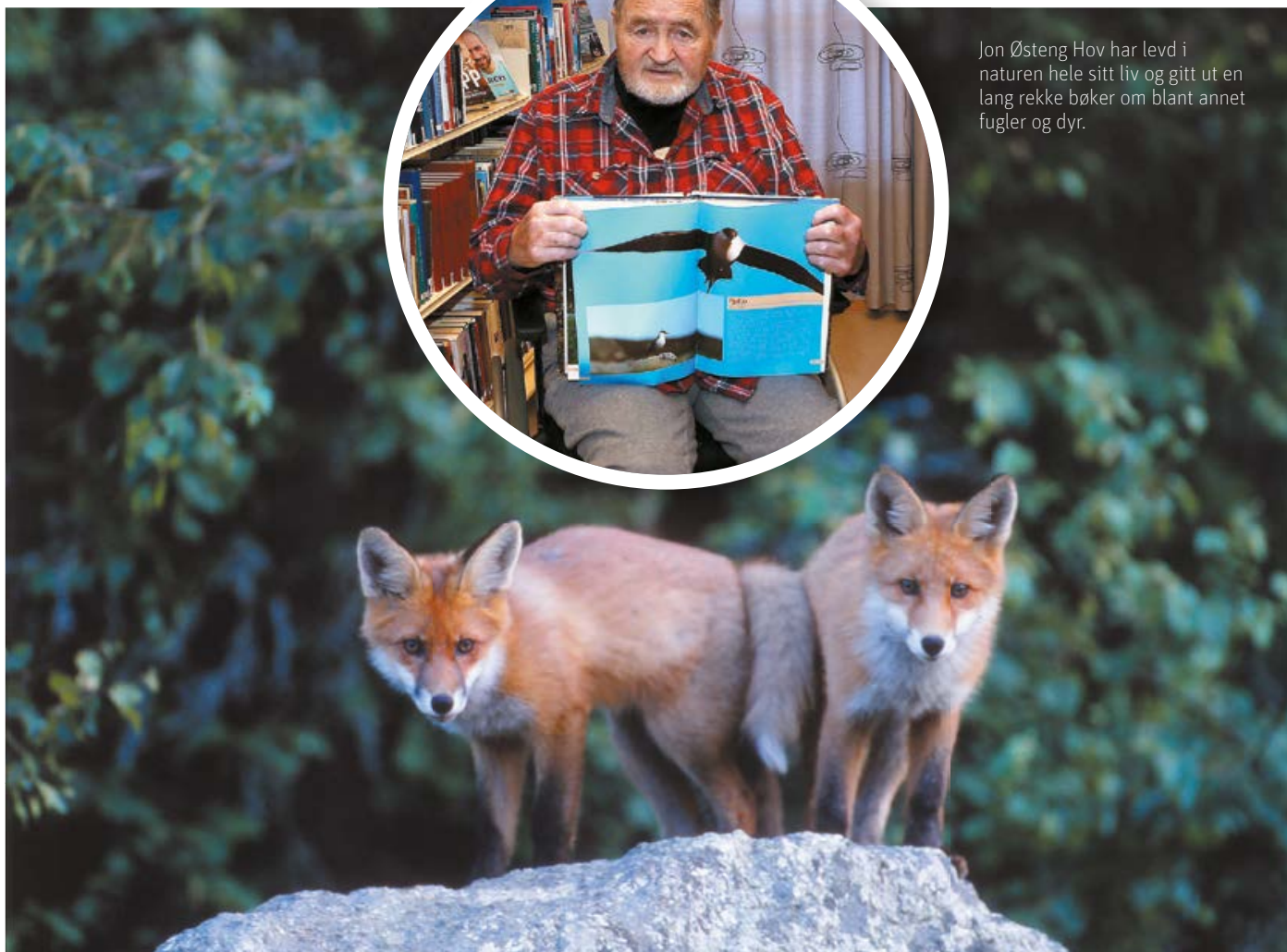
Bladet leses av biblioteksjefer og bibliotekansatte over hele landet.

Ta kontakt med salgssjef for annonser i Bok og Bibliotek:

Anne-Lise Fængsrud

Mail: anne-lise@lkmedia.no

Mob: 99 64 85 46

Jon Østeng Hov har levd i naturen hele sitt liv og gitt ut en lang rekke bøker om blant annet fugler og dyr.

Revunger (Alle dyrefoto: Jon Østeng Hov).

Naturmannen

Jon Østeng Hov

AV HARALD VINGELSGAARD
FRILANSJOURNALIST

Naturmannen Jon Østeng Hov er belønnet med en lang rekke priser for sitt arbeid med å fotografere og beskrive fugler, dyr og naturen – i en mannsalder. Men nå er det slutt. – Det er bittert.

Vi møter ham inne på biblioteket i Ålen i Trøndelag. Ni av hans 12 bøker ligger på bordet foran ham. Tre av de nyeste er utlånt. Jon Østeng Hov sitter i rullestol.

– Jeg fotograferer ikke lenger, kommer meg ikke ut. Begge beina er tatt fra meg.

Jon Østeng Hov måtte amputere beina på grunn av sykdom i fjor.

– Det er ikke akkurat en glede. Bittert. Det er bittert hvis jeg tenker på

det. Jeg prøver å unngå å tenke på det. Jeg snakker heller tull, tøys, tøv enn om at jeg er fotløs, sier han. Kraften i hendene og armene er også såpass svekket, at det kan være litt slitsomt å skyve hjulene på rullestolen.

I fyr og flamme

Jon Østeng Hov er 83 år og feiret gebursdag i januar i år. Han ble med andre ord født i år 1936.

– *Hvorfor ble du naturfotograf?*

– Tilfeldig. Jeg arbeidet i min ungdom i en musikkbutikk i Trondheim. Sønnen til sjefen tok bilder av fugler. Jeg fikk lov til å bli med ham til Melhus utenfor Trondheim og ta bilder en dag. Jeg fotograferte svarttrosten. En fugl i vakker drakt. En fenomenal sanger.

– Jeg ble i full fyr og flamme med en gang. Det tentes i mitt bryst, sier Hov.

Han kjøpte et brukbart kamera og begynte å fotografere.

Spennende

Det var den gang ingen hadde hørt om digitale kameraer, og mobiltelefonen var ikke oppfunnet. Hov fotograferte, leverte film til fotobutikken og ventet en uke eller to før han fikk bilder tilbake.

– Det første bildet jeg tok av kongeørn var spesielt. Et stort øyeblikk. Jeg hadde allerede som guttunge drømt om rovfugl og rovdyr, sier han. Det ble mange bilder av både kongeørn, havørn og blant annet jaktfalk. Etter hvert som tiden gikk, var det like spennende med småfuglene inne på fjellet.

Da Hov var i 20-årene flyttet han og kona fra Trondheim og hjem til Ålen, selv om kona hans var litt skeptisk til om han kunne leve av fotograferingen. I begynnelsen drev Hov mye med utstopping av fugler. Etter hvert ble det fotografering og skrive på heltid.

Hov er oppvokst i fjellbygda Ålen i Trøndelag. Der har han hentet mange av sine motiver, men han har reist rundt omkring i hele Norge, mye i Sverige og andre land for å finne sine fotomotiver i naturen.

– *Hvordan har du opplevd å leve av naturen, så å si, gjennom et langt yrkesliv?*

– Det har vært strålende. Det var jo en drøm jeg hadde som guttunge.

Naturen er uforutsigbart

Ingen vet hva som skjer i naturen neste dag. Når man fotograferer fugler og dyr, går det ikke an å legge inn bestilling på forhånd. Det er ikke akkurat som en kontorjobb.

Jon Østeng Hov har gitt ut en rekke bøker hvor han har beskrevet fugler, dyr, blomster, landskap og mye annet i naturen. Han er tildelt Den Kongelige Norske St. Olavs Orden og har mottatt mange priser opp gjennom årene. Han hadde også en fast spalte i Adresseavisens ukemagasin UkeAdressa i mange, mange år.

– *Hvordan har du greid å beskrive naturen så godt, gang etter gang, år etter år?*

– Jeg lever med naturen i mitt indre. Derfor greier jeg å beskrive det så godt.

– *Føler du deg som en del av naturen?*

– Ja, det kan hende noen ganger. Jeg har følt meg i slekt med både fugler og dyr. Jeg hadde aldri greid å skrive slik

Rype.

uten at jeg hadde følt meg i slekt med naturen. Mange kan sikkert gjøre narr av meg når jeg sier slikt. Men jeg er så gammel nå, at jeg bryr meg ikke om litt håning.

– Når jeg står og ser med mine egne øyne inn i øynene til dyr og fugler, er det som å se inn i livsspeilet mitt.

– Når du kommer nær en rein og stirrer den inn i øynene, føler du at det er bunnløst, så spennende at det kribler nedover ryggen, sier Jon Østeng Hov.

– Når du kommer helt inntil fugler og ser inn i det svarte øyet på fuglen, ser du der sjelen ligger. Sjelen er livet, sier han.

Da du begynte som naturfotograf var du på en måte forut for din tid.

– *Hvordan ble du tatt imot i hjembygda?*

– Jeg er sluskesønn. Far min var anleggsslusk og jobbet i gruvene og på anlegg. Det var mye anleggsfolk i Ålen. Sluskesønner skulle følge i sin fars fotspor.

– Da jeg startet opp i Ålen, var det noen som sa: Se han som bare går i skogen og fotograferer småfugl. Fotograferer småfugl i naturen var ikke arbeid. Jeg brydde meg ikke mye om det. Men etter hvert som jeg ble belønnet med

Bever.

Mygg.

alle prisene for arbeidet mitt, hørte jeg nesten ikke noe slikt mer, sier han.

Fotomotivene

En kongeørn flyr over en tretopp. En ugle står på toppen av et tre som ser ut som en forlengelse av kroppen til fuglen. En bjørn har klatret opp i et tre. Blåveis står som sendebud for den kommende sommeren. En mygg som stikker. En måne som lyser i gult og rødt mellom trærne i skogen. Det er bare noen eksempler på bilder som Hov har tatt av de uendelige fotomotivene ute i naturen. Med bildene følger lettteste og levende tekster.

Selv om Jon Østeng Hov ikke kommer seg ut i naturen igjen på jobb, slik han gjorde før i tiden, skriver han om fuglene i Ålen i en fast spalte, «Fugler i Ålen», i bygdabladet.

– Folk flest vet ikke hva slags fugler vi har. Skjære og kråke, det vet de, men ikke så mye mer. I Ålen har vi et rikt fugleliv, fastslår Jon Østeng Hov.

Møter med fjellfuglene

Vi tar fram en av hans bøker, en bok der han møter fjellfuglene. Boka kom ut i 2016 og bærer tittelen: Jon Østeng Hov – Hilsen fra fjellet – mine møter med fjellfuglene. På forsiden ligger forfatteren og studerer en liten fugl, boltit, ved en liten gråstein.

«Det finnes vel ikke noe triveligere enn å gå i fjellet en vårdag og ønske fjellfuglene velkommen tilbake etter en lang vinter. Høre sangen fra den vakre blåstrupen og lappspurvens jublende toner. Ligge på en tørrabb og kjenne

lukta av gryende liv. Favne alt med et åpent sinn.» skriver han på baksiden av boka.

Boka inneholder svært mange fuglebilder. Jon Østeng Hov bruker mye plass på å beskrive sine møter med fuglene med forskjellige innfallsvinkler. Han får sagt mye med noen setninger. Her er det han skriver om en av fuglene, fjellvåken:

«Tenk å være fjellvåk. Å få ligge og seile på de oppadgående sammårvindene. Flyte over vidder og fjell. Få gli over djupe daler, glitrende elver og blanke sjøer. Bare av og til lee på en vinge for å justere kursen. Eller slå seg inn på en steinvarde og speide utover milevise fjelldaler når en føler for det. Fange inn med lynskarpt blikk et landskap i ro og harmoni. Og der få sjå verden fra oven. Bare oppleve dens ytre skjønnhet, uten å føle redselen fra kaoset menneskene har kalt sivilisasjonen. Tenk hvor godt det må være ikke å ha hørt om det sundrevne Syria, Nigeria, nynazister, barnemis-handling og rasisme.

Ikke for det, fjellvåken har nok fått oppleve rasisme, fuglerasisme, for dens onde skjebne ga den krumme klør og krokett nebb, og bestemte at den skulle leve av kjøtt. Og i jakta på årsaker til den sterke tilbakegangen i rypebestanden, er den en god skyteskive, både bokstavelig talt og i mer overført betydning, sjøl om den har lite å stå til rette for overfor oss mennesker. For den som besøker artens reir, finner nesten utelukkende rester etter smågnagere. Bare av og til er det ispedd levninger av rypekyllinger. Men hva er galt med det?

Det er slik naturen fungerer og har fungert gjennom alle tider, uten at det er blitt skapt ubalanse. Det ble det først da vi mennesker begynte å tukle med ting vi ikke ante konsekvensene av.

Jeg sitter ute i naturen og skriver dette. På de timene jeg har sittet her, har det gått bortimot ti fly over meg. Og en mengde med gråkvite eksosstriper pryder den blå himmelen. Hvor mye forurenses flytrafikken? Hva har det å si for fuglebestanden? Jeg kan iallfall love at fjellvåkens vinger gjør lite skade i forhold til sølvpilene som krysser horisonten med travle mennesker.», skriver han.

Fjellets mann

Jon Østen Hov har satt sine spor i mer enn bøker med bilder og ord. Hans blomstermotiver er brukt på en lang serie norske frimerker. Bildene hans er også å finne på krus, tallerkener og lignende i samleserier. Han er fjellets mann. Hilsen fra fjellet, kan stå som et symbol på hans livsverk i bilder og ord. ■

Prisene

Her er noen av prisene som Jon Østeng Hov har mottatt:

- Sør-Trøndelag fylkes kulturpris
- Den Norske Friluftsprisen
- Den Kongelige Norske St. Olavs Orden
- Skjæraasenprisen
- Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs minnemedalje

Godt synlig. Oodi er blitt et sentralt møtested i sentrum av Helsingfors. Foto: Tuomas Uusheimo.

En ode med publikumsappell

Finnene strømmer til Oodi, Helsingfors sin nyeste bibliotekfilial. Populariteten viser et stort behov for en uforpliktende analog møteplass i en digital samtid.

TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

– Målet er 10 000 besøkende per dag, og 2,5 millioner innom dørene hvert år, fortalte Laura Norris, service manager for barn og ungdom ved Oodi, da hun holdt foredrag om det nye biblioteket under Nordisk barnebokkonferanse i Stavanger i starten av februar.

Biblioteket hvis navn betyr «ode» på norsk, åpnet 5. desember 2018 i sentrum av den finske hovedstaden. Bygget er på 10 000 m2 er fordelt på tre

etasjer. Det skal være godt med plass, men de besøkende har likevel fått lite lesere. De ansatte har heller ikke hatt rolige arbeidsdager. Pågangen av besøkende ble mye større enn først antatt. Ja, nærmest overveldende.

– Det har vært mer som å jobbe i et sirkus, enn i et bibliotek, sier Norris med et smil, tross alt fornøyd med luksusproblemet det er å ha for mange besøkende.

Samlingen på 100.000 bøker, der 27 000 tilhører barnebiblioteket, viste seg raskt å være for lite. 73 prosent av barnebøkene er lånt ut. Det samme gjelder 96 prosent (!) av brettspillene. Det er allerede bestemt at samlingen må utvides med 30 prosent for å møte behovet.

– Vi er spesielt stolte over at vi har utstedt 5000 nye bibliotek kort siden åpningen. Vår suksess er bra for alle

Hele 3. etasje er et stort, åpent rom.
Foto: Risto Rimppi

bibliotek. Det kan åpne politikernes øyne slik at de bevilger mer penger, sier hun.

Må innføre regler for skikk og bruk

Den voldsomme publikumstilstrømningen har ført til at Oodi vurderer å innføre nye regler. Blant annet er biblioteket blitt mer populært blant småbarnsfamilier enn først antatt, noe som langt har overskredet den planlagte kapasiteten.

– Vi har plass til 6 barnevogner om gangen, men nå er det ofte så mange som 40 barnevogner her samtidig.

Samtidig bruker de hjemløse i Helsingfors biblioteket mer enn vi trodde på forhånd. Alt dette betyr at vi må innføre noen regler for oppførsel inne i lokalene våre, sier hun.

Hvordan disse reglene skal bli, er foreløpig ikke bestemt.

Arkitektur trekker publikum

ALA Architects i Helsingfors har tegnet Oodi. Synes du å trekke kjensel på det buede inngangspartiet av gran, er det ikke så rart. ALA Architects står også bak Kilden teater og konserthus i Kristiansand. Mange besøker biblioteket fordi de vil oppleve arkitekturen.

Oodi ligger sentralt, kun 1 minuttsgang fra Helsingfors sentralstasjon, rundt torget Kansalastori med konsert- og samtidskunstmuseum og parlamentet som nærmeste naboer. Den sentrale plasseringen til tross, Oodi er ikke Helsingfors' hovedbibliotek, men en av byens 36 filialer.

Hver etasje har sitt særpreg. 1. etasje er møteplassen med restaurant, lekeplass, en kinosal, flerbrukshall, mulighet for pop-up boder, og flere offentlige informasjonsskranker. Bestselgere er også utstilt i her. 2. etasje er stedet for læring med blant annet verksted, lesesal og studierom. Hovedsamlingen med

Vekst. – Vi har fått mange flere besøkende enn forventet. Vi må allerede utvide boksamlingen vår, sier Laura Norris. Foto: Kjetil S. Grønnestad.

regler og grenser slik at biblioteket skulle oppleves som et trygt sted å være. Men det var tydeligvis ikke sine egne foreldre de mente med det...

De eldre derimot, møter opp i stort antall for å se bygget.

– Jeg var ikke klar over at det fantes så mange pensjonistforeninger i Finland. Vi har satt grensen for omvisninger til fem grupper per dag, sier hun og smiler.

Nytt med samarbeid

Noe som er nytt med Oodi, er at de skal samarbeide med andre aktører. Dette har ikke tidligere vært prøvd ut i Helsingfors, selv om det er kjent flere steder her til lands. Norske bibliotek, som er samlokalisert med andre kulturaktører, drar nytte av synergieffektene med felles arrangement sammen med kino eller teater. Stavanger, Molde og Hamar er eksempler på det.

– Vi skal samarbeide med seks partnere med blant annet kinosal, AV-utstyr og AV-kompetanse. I første etasje skal publikum også få informasjon om EU og Helsingfors kommune, sier Norris.

Hun ser lyst på Oodis framtid.

– Vi skal hele tida endre og utvikle oss for ikke å stivne. Vi skal ikke hvile på suksessene, forsikrer hun. ■

www.oodihelsinki.fi

bøker – «Bokhimmelen» – holder til i 3. etasje. Under den høye hvelvingen finnes både barne- og voksenavdeling, tidsskriftavdeling, café og aviskrok.

– Dette er favoritten min. Her har vi et stort åpent rom på hele 4500 m², sier Norris.

Vinduer som strekker seg fra gulv til tak, forsterker følelsen av å befinne seg oppunder himmelen. På sommerstid har caféen utservering på balkongen ut mot Kansalastori-torget.

Hvor er ungdommen

Det velkjente Library10, som lå i nærheten, er lagt ned og flyttet til Oodi.

Library 10 var et bibliotek som appellerte til de unge. Hele Oodi er også tenkt å ha ungdommelig appell, derfor har de ikke noen egen ungdomsavdeling. Det har likevel vært vanskeligere enn først tenkt å nå ungdommen. Muligens må bibliotekets tiltrekningskraft ta noe av skylden for det.

– Når vi spør ungdom hvorfor de ikke er her, får vi som svar at de ikke vil være på Oodi fordi foreldrene deres er her. Og vennenes foreldre. Og besteforeldrene, sier Norris.

I forkant undersøkte man hvilke ønsker de unge hadde for Oodi. Et svar var at de ønsket voksne til å fastsette

Bara i en stad som Malmö uppskattas att det bland befolkningen finns 182 olika nationaliteter. På bilden: Malmö Bibliotek.

Biblioteken vill bredda

Bibliotekshögskolan i svenska Borås vill ha fler sökande med utländsk bakgrund till sin bibliotekarieutbildning. Skälet är att andelen svenskar med utländsk bakgrund ökar.

Högskolan driver nu en kampanj för att attrahera personer med annan språklig och kulturell bakgrund än svensk, att bli bibliotekarie. Målet är att på sikt kunna säkra och stärka servicen mot olika språkgrupper i det svenska samhället.

I samband med den stora flyktingströmmen 2015 med åtföljande massivt servicetryck på myndigheter och offentliga institutioner, utgjorde flera folkbibliotek en välkomnande dörr och

mötesplats för många nyinvandrade. På biblioteken fick de olika former av hjälp och stöd i introduktionsfasen i Sverige.

Efter denna insats har många bibliotek fått en image och status av plats dit man som flykting eller invandrare kan vända sig för guidning, stöd och information om det svenska samhället.

Språkhinder

Men språkbegränsning gör att det många gånger kan vara svårt att förstå

och hjälpa besökare med utländsk bakgrund. Andelen svenskar med utländsk bakgrund är idag drygt 20 procent av den totala befolkningen. Bara i en stad som Malmö uppskattas att det bland befolkningen finns 182 olika nationaliteter och tre av tio Malmöns invånare är födda i utlandet (källa Malmö Stads officiella statistik). 150 olika språk talas i staden. De tre största är arabiska, engelska och albanska. (källa Malmö Högskola)

sin kompetens

Denna situation och bibliotekens roll som en introducerande och guidande aktör för nyanlända individer och grupper, gör att behovet av mångspråk-kompetens inom biblioteken, ökat rejält under senare år.

Undersökningar gjorda av Bibliotekshögskolan (Ola Pilerot) visar att biblioteken spelar en stor roll för invandrare och flyktingar som kommer till Sverige, både de som bott i landet en kort period med också de som bott här under en längre tid.

– För demokratins skull är det viktigt att biblioteken är angelägna om att kunna ge en god service åt alla som vill dra nytta av bibliotekens tjänster, säger Claes Lennartsson, tillförordnad akademichef vid svenska Bibliotekshögskolan i Borås.

– Bibliotekarier som talar fler språk än svenska och har förståelse för olika kulturella bakgrunder blir ett allt viktigare inslag i bibliotekens verksamhet och för den gruppen ser arbetsmarknaden ljus ut framöver, berättar Claes Lennartsson.

Stort behov

Ledningen för Bibliotekshögskolan har under de senaste tre år fått starka signaler från folkbiblioteken att det finns ett uttalat behov av bibliotekarier med kompetens att behärska flera språk som olika former av arabiska, tigre som talas i Somalia och andra språk samt även har erfarenheter från andra kulturer än den svenska

– Detta behov är starkt kopplat till förekomsten av nya användargrupper.

Vi ser inslag av mångspråkighet och kulturell breddning bland personalen på biblioteken som lika viktigt som jämställdhet och genusaspekt. Frågan om mångspråkighet är mycket viktig för att bevara och stärka folkbibliotekens legitimitet och sannolikt avgörande för hur framgångsrika biblioteken kommer att vara i det framtida lokalsamhället, menar Claes Lennartsson.

Viktig spelare

Vägen till att attrahera personer med utländska rötter till den treåriga bibliotekarieutbildningen ska främst gå via folkbiblioteken.

Ansvarig för kampanjupplägget för breddad rekrytering av studenter är Helen Rosenberg, kommunikatör vid Bibliotekshögskolan.

Svensk bibliotek behöver fler bibliotekarier med utländsk bakgrund. – Ökad flerspråkig kompetens är nödvändig för att stärka biblioteken ställning i framtiden, menar Claes Lennartsson, tillförordnad akademichef vid svenska Bibliotekshögskolan i Borås.

– Vi har tagit fram ett bokmärke där vi kort på svenska beskriver att biblioteket behöver dig som kan olika språk. Sedan har vi bett biblioteken att dela ut dessa till besökare som de tror kan vara intresserade. Vi menar att det är rätt metod att träffa de personer som redan vistas i biblioteksmiljön som besökare och kan ha ett potentiellt intresse att utbildas till bibliotekarie, säger Helen Rosenberg.

Närmare 30 svenska kommuner har anmält sig till kampanjen.

Sociala medier är en annan kanal där flerspråkiga ska fångas upp.

– Vi har gått ut via Facebook i en renodlad kampanj och annonserat i stora och medelstora städer i hela Sverige för att nå personer mellan 18-35 år

Samarbete med bibliotek och skolor i vissa utvalda kommuner står också på agendan.

Ökat intresse

Har ni fått något gensvar?

– De som är programansvariga för utbildningen sedan kampanjstart har märkt att allt fler flerspråkiga vänt sig till dem och ställt frågor om utbildningen.

Hur viktigt är detta uppdrag för biblioteken och för bibliotekshögskolan?

– Jag ser det som oerhört viktigt, vi har ett samhällsuppdrag och biblioteken har en viktig roll i

det demokratiska samhället.

Vilka konsekvenser kan en lyckad kampanj med fler flerspråkiga studenter i förlängningen få?

– Det blir lättare för biblioteken att uppfylla sitt uppdrag som en plats med fri tillgång till information som är öppen för alla.

Den pågående kampanjen för att få fler personer med utländska rötter att söka sig till Bibliotekshögskolan drivs på biblioteken och via sociala medier. – Mycket tyder på att vi får ett bra gensvar, berättar Helen Rosenberg, kommunikatör vid Bibliotekshögskolan.

Kampanjen är inte tidsbegränsad.

– Det är en så pass viktig fråga att tiden inte får avgöra om vi lyckas eller inte, avslutar Helen Rosenberg.

En utvärdering av kampanjen kommer att göras senare delen av 2019

Nya tjänster

Torbjörn Nilsson är stadsbibliotekarie i mångkulturella Malmö.

– Vi måste ha in personal som behärskar de språk som våra besökare talar. Men de handlar även om att personal med utländsk bakgrund kan värdera och har kunskap om vilken litteratur som är intressant att köpa in.

För Malmö stadsbibliotek är det inte nödvändigt att personal som jobbar med besökarna alltid har bibliotekarieutbildning.

– Vi tycker att det är viktigt att koppla rätt personer till olika funktioner eftersom vi har olika utbildningssystem. Ibland är det en facklig fråga då det förs fram att biblioteken bara ska anställa bibliotekarier som har svensk biblioteksutbildning men det är inte alltid det fungerar eftersom vi idag i jämförelse med tidigare, frågar efter andra kompetenser som inte är strikt kopplade till bibliotekarieuppdraget.

Torbjörn Nilsson menar att måste finnas utrymme för att prioritera andra kompetenser än just bibliotekarieutbildning inom ett bibliotek i syfte att bli kunna bredda servicegraden mot grupper som talar minoritetsspråk.

– Det kan handla om personer med bakgrund inom delar av kultur- och litteratursektorn, men även pedagoger, kommunikatörer och personer från

– Genom att bredda vår personalsammansättning utifrån olika bakgrunder kan vi nå nya grupper som annars skulle vara svåra att nå, menar Torbjörn Nilsson, stadsbibliotekarie i Malmö.

servicesektorn som exempelvis turistbranschen. Kvalifikationer inom dessa yrken kan idag i en del fall värdesättas högre än bibliotekariekompetens.

Nya roller

Malmö Stadsbibliotek är med bakgrund av den pågående diskussionen på gång att utvärdera och göra om sitt titelsystem. Idag utgör bibliotekarie och biblioteksassistent de avgjort största personalgrupperna även om det även finns kommunikatörer, IT-tekniker, utvecklare och pedagoger.

– Assistenttiteln är inte bra eftersom vi värdesätter självständigt arbete och nya befattningar kommer att kopplas ihop med serviceuppdraget på ett annat sätt än idag.

När det gäller rekrytering av personal med mångspråkskompetens och från annan kultur än den svenska menar Torbjörn Nilsson att de traditionella rekryteringsvägarna som Arbetsförmedlingen sällan fungerar tillfredsställande.

– Nätverk och sociala medier är mycket bättre kanaler för att kunna hitta den arbetskraft vi idag söker.

Biblioteken i Malmö har lång och bred erfarenhet av att serva besökare från olika språkgrupper. Vad ska ett bibliotek som överväger att språkligt och kulturellt bredda sin personal tänka på?

– Tveka inte! Med olika bakgrunder bland personal stärks attraktiviteten och det blir lättare att nå grupper som annars skulle vara svåra att få till biblioteken. Bidra aktivt till att skapa ett bibliotek för alla och bli på så sätt ett bättre bibliotek, avslutar Torbjörn Nilsson. ■

Spaserturer. Over denne broen, en av de eldst i St. Petersburg, som ligger i strøket hvor Dostojevskij bodde i mange år, må han ha gått ofte.

Russlands sjel, Russlands samvittighet og Russlands mot

Tre diktermuseer i St. Petersburg forteller mye om russisk kultur og selvforståelse. Puskin, Dostojevskij og Achmatova er alle russiske dikterikoner, og peker i tillegg utover seg selv – på hver sin måte.

AV NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Huset der Dostojevskij bodde da han skrev *Forbrytelse og straff* ligger i et område som i dag er rolig og litt tilbaketrukket ved stemningsfulle kanaler, men på dikterens tid var det folkelig på grensen til det fattige. På denne tiden var Dostojevskij selv blant samfunnets mest utstøtte. Han ikke bare delte leilighet med fremmede, han bodde kun i et hjørne av et rom i Grazhdanskaya ulitsa 19. I dag er det et relieff av dikteren – men som gammel man med langt skjegg – på gatehjørnet.

Hans romanhelt, Rodion Raskolnikov, «bodde» forøvrig et kvartal unna, i *Kaznacheyskaya ulitsa 40*, en bygård som i dag bl.a. rommer en barbersalong i første etasje. Dostojevskij var nøye med å plassere romanpersonene sine svært presist i gater hans selv kjente inn og ut – han hadde hatt flere adresser i dette området. Romanens heltinne, hore-helgenen Sonja, har fått tildelt et enkelt gult hus ved en kanal like bortenfor, mens et kvartal unna der igjen ligger det temmelig grå og intetsigende huset hvor

Dostojevskij plasserte pantelånersken. Alle husene ligger på hjørner, for det foretrakk han selv.

Med og uten skjegg

I alt skal Dostojevskij ha hatt nærmere 40 adresser i St Petersburg i løpet av sitt liv. Og dette til tross for at han ikke likte byen noe videre. Den var altfor europeisk for ham. Her fant han ikke Russlands sjel. Han fortrakk, som mange andre russiske diktere, Tolstoj ikke minst, det han oppfattet som det

autentisk russiske, gjerne i form av fattigfolk – bønder hos Tolstoj, samfunnets utstøtte hos Dostojevskij. Men det var i hovedstaden (som Petrograd var den gang) det intellektuelle livet var, så her ble han boende.

I dag er hipstere i ferd med å ta over området. På Peter den stores tid måtte menn barbere skjegget, dette lange, buskete bondeskjegget var en del av det «primitive» gamle Russland som Peter ville ha slutt på – og hvis de lot være, måtte de betale skjeggslett. Skjeggete menn fikk et merke for betalt skatt som de festet på brystet. Møter man en skjeggete mann her i dag, er det en kul ung hipster som nøye følger med på vestlige hår og skjeggtrender.

Ingen av de nevnte husene er omgjort til museer, det er derimot ulitsa Kuznechny 2 til 4, som ligger i et helt annet område av St. Petersburg. Her bodde Dostojevskij da han var gift og godt etablert som forfatter. Det var her han skrev Brødrene Karamasov.

Familiekjær

Dostojevskijmuseet viser en familiekjær, etablert og vellykket dikter. Leiligheten er behagelig innredet uten å være luksuriøs, og gyngehester, dukker og andre barneleker er uformelle innslag. Den utmerkede engelske autoguiden gjøre et poeng av hvor knyttet han var til både kona, Anna Grigorievna og barna. Til en venn skrev han om barna: «Jeg sverger at i dem ligger tre fjerdedeler av lykken i livet.» Det var da et av barna, lille Alosja, døde av epileptiske anfall av at Fjodor og Anna og de to gjenlevende barna flyttet fra sin tidligere adresse og hit – for å komme unna minnene.

Skrivebordet hans står som det var, med noen sider fra Brødrene Karamasov oppslått. En klokke på et bord angir nøyaktig tidspunktet han døde, den skal ha blitt stoppet rett etter at han dro sitt siste åndedrag. I stuen ligger hans sigaretter bevart under en glasskuppel. Det kan virke litt morbid ettersom Dostojevskij døde av en lungesykdom som godt kan ha vært forbundet med at han var storrøyker.

Ellers sporer jeg alle tegn på et godt liv, suksess og litterær anerkjennelse. Dostojevskij oppnådde stor berømmelse mot slutten av livet. Han reiste mye rundt og leste fra sine bøker – og skal ha vært svært god til det – og han korresponderte med andre diktere og

Flyttefant. Dostojevskij bodde i nærmere 40 leiligheter i St. Petersburg. Her bodde han da han skrev *Forbrytelse og straff*.

personer høyt på strå i samfunnet. Han hadde også fått sine adelsprivilegier tilbake – han hadde mistet dem og blitt dømt til tvangsarbeid etter å ha deltatt i en sosialistisk undergrunnsgruppe.

Noen radikal var Dostojevskij allikevel ikke, han hadde vært imot bøndenes livegenskap (som var blitt avskaffet i 1861), til tross for at hans far var blitt drept av bondeopprørere. Men noen omveltning av hele samfunnsstrukturen lå ikke for hans gemytt. Dostojevskij støttet tsardømmet i prinsippet, men håpet som så mange andre på en bedre og klokere tsar.

Sensurert i 20 år

Det skjedde ikke, som vi vet. Tsar Alexander III forstod lite av tiden han levde i og gjorde bre uhyre spede forsøkt på å reformere det stivnede systemet – altfor sent og altfor lite. Det endte med knall og fall for den gale samfunnsordenen. Den folkelige misnøyen over masseslaktingen under første verdenskrig var trolig en utløsende faktor. Februarrevolusjonen av 1917 gikk over i den bolsjevikiske oktoberrevolusjonen samme år, og Lenin etablerte seg som

diktator.

Dette fikk bl.a. Anna Akhmatova (1880–1966) betale dyrt for. Akhmatova regnes som en av 1900-tallets største russiske diktere, men er nesten like kjent som en av de modigste kunstnerne og forfatterne som trosset den politiske undertrykkelsen.

Akhmatova, som egentlig het Gorenko, men skrev under pseudonym fordi familien var imot hennes litterære virksomhet, fikk sitt første gjennombrudd allerede som tenåring. Men den tidlige suksessen ble avbrutt av personlige problemer – hun giftet seg og skilte seg to ganger – og senere av politiske problemer. Hun ble offer for politisk sensur fra 20-tallet. Den varte i ca. 20 år, hun fikk ikke tillatelse til å publisere flere bøker før mot slutten av livet.

Museet som er dedikert til henne, ligger i den adelige Sjeremetov-familiens tidligere palass. Her bodde Akhmatova i tredve år, fra midten av 20-tallet. Museet består av seks rom på rad mot hagen og den bakenforliggende korridoren og kjøkkenet. Dette er det første russiske museet som ble skapt for å fortelle om intelligentsiaen under den

tidlige sovjethistorien – og det gjør det med stor overbevisning.

Frykt og usikkerhet

Akhmatova-museet er et av de mest atmosfæriske museer jeg har besøkt. Det henger igjen noe engstelig og spent i veggene, opplever jeg. Dette blir i høy grad forsterket av den engelskspråklige autoguiden, som med patos forteller om Annas frykt og isolasjon i disse værelserne. I entreen henger fremdeles frakken til Annas samboer, Nikolai Punin. Han fikk den ikke med seg siste han ble sendt til fangeleir i Sibir i 1949 for aldri å komme tilbake. Akhmatova gikk stadig i angst over at enten Punin eller sønnen Lev, som hun hadde fått med andre ektemann Nikolai Gumiljov, skulle bli arrestert og sendt i fangeleir. Dette skjedde også flere ganger med begge to, og på syltynt eller oppdiktet juridisk grunnlag. Det skulle ikke så mye til når man tilhørte intelligentsiaen og/eller de «dekadente» borgerlige klasser.

Atmosfæren virker introvert og intens personlig. Her er Annas private fotografier og familie og kunstnerverner, malerier av samtidige kunstnere. Der står skissen Modigliani gjorde av henne da hun besøkt Italia, der henger en notis på (forteller den utmerkede engelske autoguiden) klosset skrevet russisk hvor den tidligere husholder-sken, som myndighetene plasserte i leiligheten, ber Anna om å få låne fem rubler. Papirlappen er spikret opp på kjøkkendøren.

I de første årene da Akhmatova bodde i leiligheten satt hun neppe sine ben på kjøkkenet. Det var tjenernes domene. Slik var det vanligvis i høyborgerlige familier. Ellers var husholdningen utradisjonell. Punins kone, Anna Jevgenievna Arens-Putina, og hans stemor, bodde begge i leiligheten, sammen med Punin og Akhmatova. Punin syntes nemlig ikke at det gikk an å forlate sin kone selv om han hadde fått seg en elskerinne. Og det måtte begge de to Anna-ene godta – skjønt det var nok en del spenning.

Linjer på avis-papir

Under Stalin var privatlivet regelrett avskaffet. Myndighetene begynte å bestemme hvor alle borgerne skulle bo, og ingen boliger var lenger for en familie eller ett individ. Da ble stadig nye fremmede mennesker stadig innlosjert hos Punin og de to Anna-ene. Fra 1945,

etter at Anna hadde fått besøkt av Isaiah Berlin, som da arbeidet for den britiske ambassaden, ble myndighetene ekstra mistenksomme mot henne. Alle ambassadeansatte ble automatisk regnet som spioner. Det hjalp ikke at Berlin, som var født i Kiev og var litterat selv, kom fordi han og beundret Akhmatovas dikt.

KGB-agenter ble stasjonert i hagen, hun ble overvåket av informanter i leiligheten og vennekretsen, og mikrofoner ble plassert inne i selve leiligheten. Akhmatova fikk kun smuglet ut deler av det store diktet «Poem uten helt», som hun holdt på med i mange år, ved å skrive ned noen linjer på avis-papir, slik at gode venner som kom på besøk kunne memorere dem utenat mens samtalen utad (de var jo avlyttet) gikk om vær og vind.

Mange av forfatterne, malerne, komponistene og filmskaperne var opprinnelig begeistret for revolusjonen i 1917. Nå skulle de være med på å bygge det nye og rettferdige samfunnet! Men de ble raskt desillusjonert. Avantgarde-kunstnerne måtte gjerne oppleve seg som spydspisser inn i det nye samfunnet, men de som styrte det nye samfunnet hadde mer konservative kunstneriske idealer. Lenin tolererte de unge idealistiske kunstnerne den aller første tiden – det var tross alt bra med politisk støtte, men for de fleste ble Stalins krav om «sosialistisk realisme» en tvangstrøye.

For Akhmatova også, skjønt hun var aldri blant dem som ville rasere tradisjonen for å rydde plass for det nye. Tvert imot var hun dypt knyttet til den førrevolusjonære kulturen, ikke minst til Aleksandr Pusjkin (1799-1837), som mot slutten av sitt liv var blitt portrettert mens han satt modell nettopp i Sjeremetov-plasset hvor Akhmatova bodde i så mange år. En gravering etter dette maleriet henger i Punin og Akhmatovas arbeidsværelse.

Duell-museum

Pusjkin regnes som den russiske litteraturens far. Der Dostojevskij kan sies å representere den russiske samvittighet, med sine lange romaner om synd og soning, og Akhmatova for mange symboliserte det russiske motet ansikt til ansikt med politiske undertrykkelsen, har Pusjkin tradisjonelt blitt sammenlignet med selve den russiske sjelen. Han er blitt fremstilt som den første og

største i skolepensum for generasjon etter generasjon av russere.

Han var så kanonisert at ikke engang bolsjevikene forsøkte å erklære ham som klassefiende. Skjønt det var han jo, streng tatt. Som sin samtidige Nikolai Gogol og de senere Tolstoj og Dostojevski (men ikke Anton Tsjekhov) var Pusjkin av adelig slekt.

En adelsmann måtte følge visse normer. Blant dem var å opprettholde sin ære, ved sverd om nødvendig. Da Pusjkin ble utfordret av franske Georges-Charles de Heekeren d'Anthes, som var ute etter hans kone, måtte han ta imot hansken – og ble dødelig såret.

Museet som bærer hans navn, i ulitsa Volkhonka, er nærmest et døds- og duell-museum. I montrene vises duellpistoler fra perioden. I entreen finner vi ikke bare Pusjkins dødsmaske, men også et oljemaleri, av en temmelig ukjent kunster, som viser den døde poeten på likstrå. Da han dro sitt siste åndegrad, var det full oppstandelse i St. Petersburg «Vi har mistet Pusjkin!», lød ropet gjennom gatene. Ifølge den engelskspråklige autoguiden (det er en den samme oxbridge-stemmen i alle de tre museene) kom flere kunstnere og malte den døde Pusjkin.

Blodig divan

Franskmannen, som var gift med søsteren til Pushkins kone, kom ingen vei med Natalia Pusjkin. Hun forble trofast. Det var det han ville hevne seg på. Han satte ute rykter om at Pusjkin var hanrei, det vil si at hans kone bedro ham, og slik fikk han svertet begge ektefellens rykte på det groveste.

Leiligheten er preget av det nære forholdet mellom ektefellene, og som hos Dostojevskij det lykkelige familielivet, fra Natalia Pusjkins personlige skrivebord til barneleker. Men arbeidsværelset dominerer allikevel, både i kraft av sin størrelse, alle bøkene langs veggene – og ikke minst divanen der han døde. Forskere funnet ørsmå bloddråper på den, og ved moderne DNA-teknologi er de blitt sammenlignet med flekkene på den blodstenkte vesten han hadde på duelldagen, 10. februar for 180 år siden.

På veien ut legger jeg merke til en hårlokk. Den ble, forteller autoguiden, klippet av etter hans død, og initiativet kom fra en den gang ukjent skolegutt som sørget sammen med så mange andre over sin store helt: Ivan Turgenjev. ■

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 2-2019 – Årgang 86

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 5 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff: Ferdigtrykt

Nr. 1 11.01. 07.02.

Nr. 2 15.02. 14.03.

Nr. 3 09.05. 06.06.

Nr. 4 09.08. 05.09.

Nr. 5 25.10. 21.11.

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319
Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsidefoto: Trond Isaksen

Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

LK Media as
Salgssjef Anne-Lise Fængsruud
Telefon 996 48 546
anne-lise@lkmedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag kr. 12 200,-
Baksiden kr. 13 900,-
Dobbelside kr. 16 900,-
Helside kr. 11 400,-
1/2 side kr. 7 200,-
1/4 side kr. 5 500,-

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 1-2019

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 5/6-2018

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 4/2018

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 3/2018

Send oss gjerne en tekst

Bok og Bibliotek tar gjerne i mot tekster til bladet og www.bokogbibliotek.no. Tekster og bilder sendes som vedlegg til epost, fortrinnsvis med så lite typografisk formatering som mulig.

Debattinnlegg og kommentarer som ikke er bestilt, blir vanligvis ikke honorert. Dersom annet ikke blir avtalt, forbeholder vi oss retten til å publisere artikler og bilder både på papir og på Bok og Biblioteks nettsted.

Stoff kan sendes til:

odd.letnes@bokogbibliotek.no eller redaksjon@bokogbibliotek.no

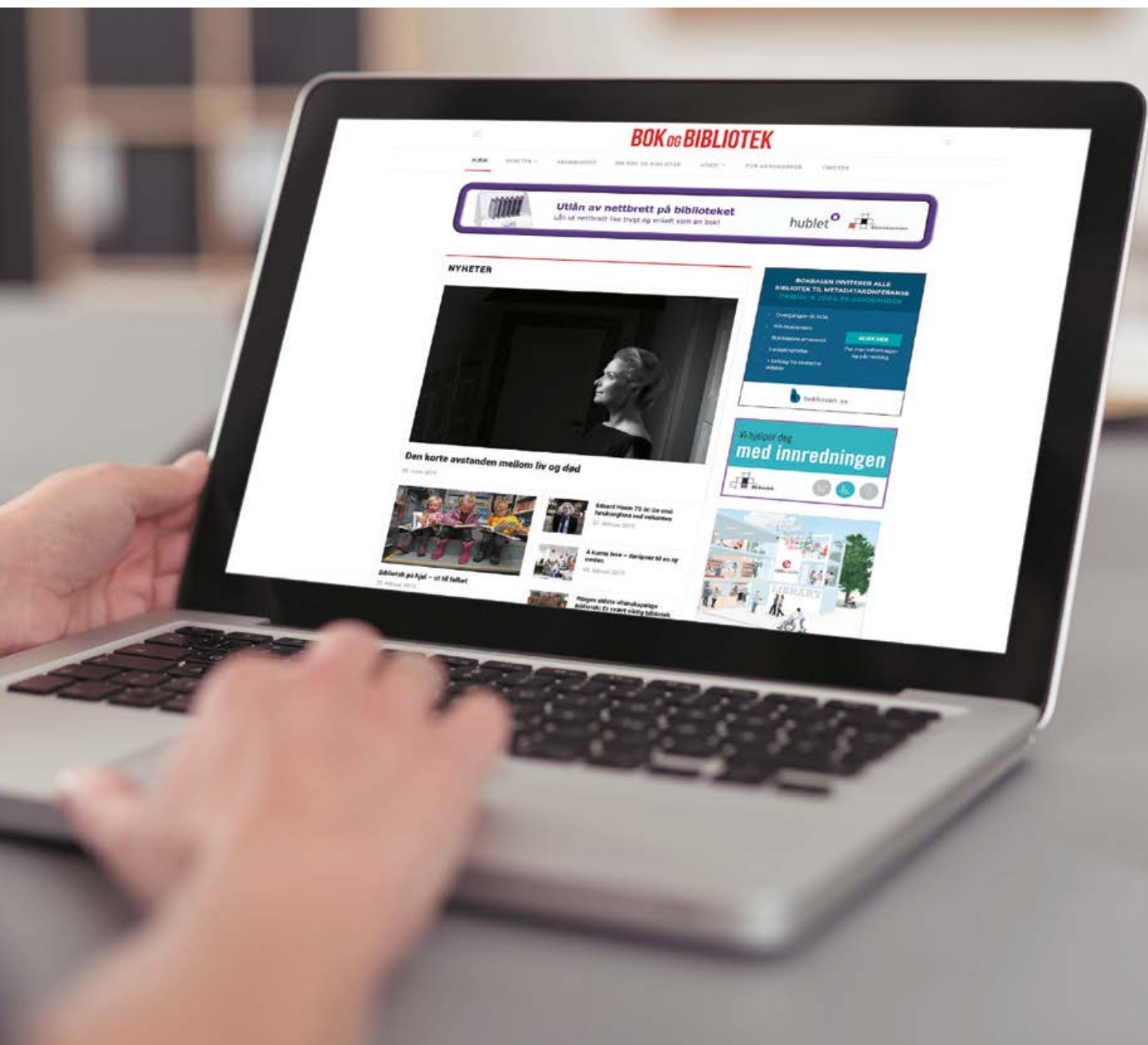
Bok og Biblioteks redaksjonsråd

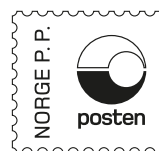
Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodø
Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo
Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, OsloMet.
Åse Kristine Tveit, OsloMet, avd ABI
Joep Aarts, Buskerud fylkesbibliotek

Se vår nye nettside

Vi er stolte av å kunne presentere
våre nye, moderne nettsider med
forbedret sidestruktur og funksjonalitet:

www. bokogbibliotek.no

Returadresse:
Bok og Bibliotek
c/o Media Digital AS
Postboks 424, Sentrum, 0103 OSLO

Lyd & lys

Vi hjelper dere

Procom Music AS er leverandør av lyd- og lysutstyr.
Vi skreddersyr systemer med brukertilpasset styring.
Dette gjør utstyret lett tilgjengelig for alle ansatte og tar bort
vanskelige tekniske hindringer, uten å redusere kvaliteten.
Velg det enkle - velg Procom Music AS

PROCOM MUSIC AS
www.procom.no